जल, जमीन र जंगल हाम्रो सरोकार, कृषि क्षेत्रको विकास अर्थतन्त्रको आधार

कृषि जर्नल
Agriculture Journal
मासिक

कृषि जर्नल २०७९ पुस (krishijournal–2022-23, (December-January)

- नवउदारवादी साम्राज्यवादी एजेण्डा
  भूमि बैङ्कको वास्तविकता : पोखरेल
- No biodiversity, no farmers, no food security

दर्ता नं. काजिप्रकादनं १३६/२०६२/०६३

जल, जमीन र जंगल हाम्रो सरोकार, कृषि क्षेत्रको अस्तित्वको आधार

कृषि जर्नल

Agriculture Journal मासिक

काठमाडौं जि.प्र.का.द.नं. १३६/०६२/०६३

वर्ष-१८, अङ्क १०३ पुस २०७९

❒ भूमि बैङ्क नवउदारवादी साम्राज्यवादका वास्तविकता एजेण्डा : पोखरेल ३

❒ राज्यले सोच्न नसकेको विषय बजार हो बालकृष्ण श्रेष्ठ ८

❒ किसानका समस्या आन्दोलनकै रुपमा उठाउनु पर्छ अध्यक्ष : डा.प्रेम दंगाल १२

❒ तराई तथा भित्री मधेशका लागि आलु खेती प्रविधि १५

❒ प्राणी जगतमा वन सम्पदाको महत्व र संरक्षण २४

❒ World Celebrating on Inter national Year of Millets Day 27

❒ No biodiversity, no farmers, no food security 33

❒ European Unionprovide emer gency food assistance 36

व्यक्तिगत मूल्य रु. १००/-
संस्थागत मूल्य रु. २००/-

प्रकाशक : कृषि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रकाशन प्रा.लि

सल्लाहकार : कृष्ण कोपिला, डा.गिरीराजमणी त्रिपाठी, छविन्द्रराज कँडेल, डा.भरतबहादुर पाण्डे

प्रधान सम्पादक : धनबहादुर मगर **सह-सम्पादक :** निर्दोष तिमिल्सिना, हिरा पाण्डे (दिक्षा)

मुख्य कार्यालय : बागबजार २८, **फिल्ड कार्यालय :** टौखेल मच्छेगाउँ ९, चन्द्रागिरी नगरपालिका

फोन : ०१४२८८७४३, **मोवाईल नं.** ९८४१४४५७५३, **मुद्रण :** प्रिन्ट स्काई, भुरुखेंल, काठमाडौं

Online : www.krishijournal.com.np, **इमेल** : krishijournal@yahoo.com

जैविक विविधता जोगाउन हामी सबै लाग्नु पर्छ

सम्पादकीय

यस वर्षलाई सरकारले जैविक विविधता वर्षको रुपमा मनाउने निर्णय गरेर नेपालको जैविक विविधता जोगाउने जुन अभियान चालेको छ। त्यो अभियान स्वागत योग्य काम मान्न सकिन्छ। जैविक विविधता जुन ठाउँमा जे छ, त्यही ठाउँमा जन्मे हुर्केका किरा फट्याङ्ग्रा देखि सम्पूर्ण सुक्ष्म जीवहरु जैविक विविधता भित्र पर्दछन् भनेर चिनिन्छ। जुन कुरा सबैले बुझ्न सकिदैन। तिनै जैविक विविधताको वरिपरि हामी मानव जाति बाँचीरहेका छौं। हामी मानव जातिले पनि तिनै जीवनको सेरोफेरोमा रहेर जीवन निर्वाह गरिरहेकौं हुन्छौं। जैविक विविधता जोगाउन हामी मानव जातिको प्रमुख दायित्व रहेको छ। परापूर्व कालदेखि नै जैविक विविधताको धनी देश नेपाल आज अप्राकृतिक क्रियाकलाप गरेर आफैले जैविक विविधताको नाश गरिरहेको छ। विकास गर्ने नाममा नदी नाला, वन जंगलको नाश भईरहेको छ। अन्नबाली बढाउने नाममा रसायनिक मल प्रयोग गरिरहेका छौं। बाली नाश गर्ने किरा मार्ने नाममा रसायनिक विषादीहरुको प्रयोग गरिरहेका छौं। जसले गर्दा समग्र पृथ्वीको जीवन प्रणालीमा चाहेर वा नचाहेर नकारात्मक प्रभाव पार्ने काम भइरहेको छ। जैविक विविधतामा परेको प्रभावमा सिधै हाम्रो स्वास्थ्यमा मात्र असर पारेको छैन। अपितु समग्र जीवन र जगतलाई नै प्रभाव पारेको छ। हामीले आफ्नो गतिविधि अगाडि बढाईरहँदा जैविक विविधताको ख्याल गरेको छैन। आफ्नो स्वार्थपूर्तिको लागि प्राकृतिक स्रोत साधनलाई अपाकृतिक रुपमा दोहन गरिरहेको छ। जसको कारण अनेक प्रकारको समस्या मानव जातिले भोग्नु परेको छ।

ठूला औद्योगिक मुलुकहरुबाट सिर्जित धुवा र धुलोले समग्र पृथ्वीको जैविक प्रणालीलाई सबभन्दा बढी असर पुऱ्याईरहेको छ। यसको न्यूनिकरण गर्ने चाँसो साम अल सेखमा भएको कोप २७ औं श्रृँखलामा उठेको छ। उक्त जलवायू सम्मेलनमा क्षतिपूर्तिको कुरा उठेको छ। त्यो क्षतिपूर्तिले मानव जाति र जैविक विविधतालाई सुरक्षित गर्न सक्दैन।

क्षतिपूर्तिले विनाश गर्ने तिर मात्र बढावा दिन्छ वैकल्पिक उपायहरुको खोजी गरिनु पर्छ।

जैविक विविधता जोगाउन भनेर नेपाल सरकारले चालेको कदमलाई हाम्रो पनि कर्तव्य हो भनेर खुलेको चेतलाई सह्रानिय मान्नु पर्दछ। जैविक विविधता समग्र जीव जगतको सम्पत्ती हो। यसलाई जोगाउन नेपालले मात्र होइन विश्वको दायित्व हो। बढ्दो मानव अतिक्रमण र बढ्दो जनसंख्यालाई व्यवस्थापान गर्न नसक्दा प्रर्यावरणीय चक्रमा नराम्री असर त पुऱ्याएको छ नै, त्यसका साथै पृथ्वीमा रहेका जीवनको चक्रीय प्रणालीमा नराम्ररी असर पुऱ्याएको छ। जैविक विविधता के हो भनेर प्रचार प्रसार हुन जरुरी छ। यी सबै विषयहरु थाहा हुँदा-हुँदै पनि हामी सचेत र सजग भइरहेको छैन।

जैविक विविधता जल, थल, वायूमण्डल भित्र पर्दछ। यसको समग्र जीवन जगतको भलाईको लागि सबै प्राणीको अस्तित्वको लागि बाँच्न पाउने जैविक प्रणालीलाई सघन बनाउनु आजको आवश्यकता रहेको छ। पृथ्वीमा घुमिरहने सम्पूर्ण ग्रह मध्ये पृथ्वी पनि एक भएकाले र त्यही पृथ्वी भित्र हामी मानव जीव रहेकाले समग्र जीवन प्रणालीलाई सही र साविक रहने गरि जीवन र जगतको सुक्ष्म प्रणालीमा सहयोग पुऱ्याउने खालको कार्यक्रम नेपाल सरकारले ल्याउन जरुरी छ।

जैविक विविधताको नाश गर्ने मानव जाति नै हुन्। पृथ्वीलाई सन्तुलनमा राख्न मानव जातिको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। जैविक विविधता जोगाउन आजसम्म कसले के गऱ्यौं र के गरेनौं भन्ने कुरा भन्दा पनि अब कसरी जोगाउने भन्ने कुरामा सबै अगाडि बढ्नु पर्छ।

यो अभियानलाई जोडदिन सरकार मात्र नभई ग्रैह्र-सरकारी तथा सामाजिक संघ-संस्थाहरुको उत्तिकै दायित्व रहेको छ। यस क्षेत्रमा काम गर्ने थुप्रै संघ-संस्थाहरुबाट पनि काम भइरहेका छन्। अन्तर्राष्ट्रिय गैह-सरकारी संघ(संस्थाहरु समेत क्रियाशील रहेको अवस्थामा सबैको सहभागीतामा पालिका, प्रदेश र संघस्तरमा जैविक विविधता जोगाउने अभियानको थालनी गर्नु जरुरी छ। जसले भविष्यमा हाम्रो देश नेपालमा जैविक विविधता सुरक्षित छ भन्ने सन्देश विश्वलाई दिनसक्छ। नेपालको साख अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा बढ्छ। नेपालको प्रकृति र सँस्कृतिमा सुधार आउँछ। रसायिनक मल र विषादीको कारण पनि नेपालको जैविक विविधतामा ह्रास आएको कुरा नकार्न सकिदैन। यसको रोकथाम र वैकल्पिक उपायहरुको खोजी हुन जरुरी छ।

नेपालको खेतीयोग्य जमीनको उर्वरा शक्तिमा ह्रास आएको छ। नदीनालामा पाइने स्थानीय जातका माछाहरु लोप भइसकेको अवस्था छ। हावा विषाक्त बनेको छ। ऋतुहरुको परिवर्तनको आएको छ। वसन्त ऋतुमा फुल्ने वनस्पति शिशिर ऋतुमा फुल्ने गरेको छ। यसको मुख्य कारण जीव जगतको प्रणालीमा असर भन्न सकिन्छ। जलवायू अनुकूलन समेत असर पुगेको छ।

हिमाल, पहाड, तराई अवस्थित नेपाल जस्तो भौगोलिक अवस्था भएको देश अहिले पनि ४२ प्रतिशत वनजंगलले ढोकेको छ। जैविक विविधताको हिसाबले आज पनि हाम्रो देश धनी नै छ। तर ह्रासोन्मूक जैविक विविधतालाई जोगाउन हामीले जोड दिनै पर्छ।

भूमि बैङ्क नवउदारवादी साम्राज्यवादीका वास्तविकता एजेण्डा

गरीब देश, त्यहाँका जनता र सम्पूर्ण स्रोतसाधनहरू दोहन हुने र किसान वर्ग स्रोतसाधनविहीन भई प्रताडित हुने क्रम पनि तीव्र हुँदै गयो । मुख्य गरी सन् १९९५ मा विश्व व्यापार संगठनको स्थापनाले साना किसान वर्ग र ग्रामीण कृषिक्षेत्र ध्वस्त पार्न लक्षित नीतिहरू अघि सारिए ।

❒प्रमेश पोखरेल
महासचिव अखिल नेपाल किसान महासंघ केन्द्रीय कमिटि

वि. सं. २०४६ पछिका सबै सरकार नेपालमा नवउदारवादी साम्राज्यवादी एजेण्डाहरु बलजफ्ती लागु गर्नेमा केन्द्रीत देखिन्छन् । साम्राज्यवाद र नवउदारवादको सेवामा कम्युनिष्टहरु समेत तल्लीन रहँदा नेपालको बामपन्थी आन्दोलन नै बदनाम भएको छ र जनभावनाको उपेक्षा भएको छ । कृषि क्षेत्रमा मात्रै पछिल्लो नेकपा सरकारले दर्जनौं संविधान विपरीतका सुधारहरु गरेको छ । यसको एउटा उदाहरण भूमि बैङ्कको अवधारणा हो । खाद्य सम्प्रभुताको संवैधानिक हक, २० वर्षे कृषि विकास रणनीति तथा नेपाली किसान आन्दोलनका जगमा स्थापित थुप्रै उपलब्धिहरूलाई सिध्याउने षडयन्त्रकासाथ यो एजेण्डा नेपालमा ल्याइएको छ । सर्वत्र विरोधका कारण तत्काललाई भू-उपयोग नियमावलिमा यो कार्यक्रम आउने खतरा टरे पनि साम्राज्यवादसँगको साँठगाँठमा नेपालमा वैज्ञानिक भूमिसुधारको एजेण्डालाई कमजोर बनाउन नवउदारवादीहरू फेरि पनि यस्ता प्रयास गर्ने छन् किनकी भुमि बैङ्क त यस्ता दर्जनौं नवउदारवादी सुधार मध्यको एक हो । कृषिका प्राथमिक उत्पादनका क्षेत्रहरूमा विदेशी लगानी भित्राउने, जनताको खाद्य सम्प्रभुताको हकलाई लागु नगर्ने, नवउदारवादी निगमीय खेतीको वकालत गर्ने, कृषि भूमिको कित्ताकाट खुल्ला गर्ने, गुठी विधेयक संसोधन गर्ने जस्ता अनेक सुधार त विगत ५ वर्षमा भएका केहि सुधार हुन् । भूमि बैङ्क, करार खेती, प्रतिबन्धित गरेका अनुवंश परिवर्तित बिउ र खाद्यान्नलाई खुला गर्ने कार्य, राज्यको स्वामित्वमा रहेको हजारौं रोपनी जमीन पाथीभरा र चन्द्रगिरीलाई कौडीको भाउमा लिजमा दिने सम्झौता, यति र ओम्नी ग्रुपसँगका अनुचित गतिविधि गरी तथा गिरिवन्धु चिया बगानको जमीन सट्टापट्टा गरी अरबौं भ्रष्टाचार भएको सन्दर्भ जनताको खाद्य सम्प्रभुताको हक, नेपाली साना किसान र कृषि अर्थतन्त्रको विरुद्ध भएका षड्यन्त्रपूर्ण कदमहरु हुन् । २०४६ साल पछि विश्व बैंकको ऋणको शर्तको रुपमा किसानलाई दिएका अनुदान र राहत हटाउने, नवउदारवादी नीति मार्फत राज्यका उद्योगहरु नीजिकरण गर्ने तथा विश्व व्यापारका प्रावधानमार्फत नेपालको साना तथा मझौला उद्योग सिध्याउन भएका अनेकन सुधार भन्दा पनि भुमि बैङ्कको नवउदारवादी, साम्राज्यवादी एजेन्डाबारे चर्चा गर्ने छौं ।

नवदारवादी साम्राज्यवादको पृष्ठभूमि :
दोस्रो विश्वयुद्धपछि एसिया, अफ्रिका र दक्षिण अमेरिकी धेरै देशहरूमा प्रत्यक्ष रूपमा उपनिवेश कायम गरी साम्राज्यवाद फैलाउने र कम विकसित भनिएका देशको स्रोतसाधनमाथि कब्जा जमाउने पुँजीवादी चरित्रमा परिवर्तन आएको छ । सन् १९९० सम्म बढ्दो मार्क्सवादी राष्टिूय मुक्ति आन्दोलन, सोभियत ब्लक र साम्राज्यवादी खेमाबिचको शीतयुद्ध तथा बलियो सोभियत संघको समाजवादी व्यवस्था, विभिन्न देशमा भएका प्रगतिशील परिवर्तनहरूले पूँजीवादलाई आफ्ना स्रोतसाधन र मानव श्रम शोषणमा चुनौती खडा गरिदिएपछि पूँजीवादले विभिन्न भ्रामक नीतिहरू मार्फत व्यापार र बजार बढाउँदै जाने र तेस्रो विश्वको श्रम र स्रोतसाधनको चरम शोषण गर्ने घुमाउरा कदमहरू अघि सार्दै आयो । यसै सन्दर्भमा सन् १९७० को

शुरुवातसँगै अन्य देशको अर्थतन्त्र र राजनीतिमाथि परोक्ष रूपमा कब्जा जमाउने नवउदारवादी नीतिको परीक्षण शुरु भएको हो । जनतालाई मात्र उपभोक्ताको रूपमा व्याख्या गर्दै नाफाको प्रतिस्पर्धामूखी नीतिले निजीकरण र खुल्ला बजारको नाममा समाजवादी अर्थव्यवस्थाको आधारको रूपमा रहेको राज्यको स्वामित्वका स्रोतसाधन र उद्योग निजी कम्पनीहरूलाई सुम्पने मात्र होइन बजार, मूल्य, नाफा, लगानी आदिमा राज्यको निगरानी, अनुगमन तथा नियन्त्रणलाई समेत अन्त्य गर्दै गयो । डेभिड हार्भेले फोर्डको अन्तिम कालखण्ड मानेको नवउदारवादमा वस्तु तथा सेवाको विकेन्द्रीकृत र बहुराष्ट्रिय उत्पादन र वितरण हुन्छ र विश्व बैङ्क, अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष तथा अहिलेको विश्व व्यापार संगठनले यसका लागि नीतिगत आधारहरू सिर्जना गर्दछन् । सोभियत संघको विघटन र पश्चिमी यूरोपबाट समाजवादी देशहरू ढल्दै जाँदा नवउदारवादको दादागिरी र एकाधिकार पनि

बढ्दै गयो । यसले बहुराष्ट्रिय निगममार्फत वैदेशिक लगानी फैलाउने घातक प्रावधानहरू कायम गर्दै गयो । सन् १९९० पछि निगमिय विश्वव्यापारीकरण प्रक्रिया जति एकछत्र र तीव्र बन्दै गयो त्यति नै विश्व साम्राज्यवादको मोटाउने क्रम बढ्यो । निगमीय विश्वव्यापारीकरणको चरित्रबाट विकसित हुँदै गएको नवसाम्राज्यवादलाई फेरि विश्व व्यापार संगठनले विश्वव्यापीकरणको नाममा थप मजबुत बनाउने काम भयो । विश्व बैङ्क, अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, बहुराष्ट्रिय निगमहरू तथा कतिपय अवस्थामा संयुक्त राष्ट्रसंघका निकायहरूलाई समेत प्रयोग गरी देशको अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड मानिएको अल्पविकसित देशको कृषिक्षेत्रलाई तहसनहस एवं ध्वस्त पार्न थाले । गरीब देश, त्यहाँका जनता र सम्पूर्ण स्रोतसाधनहरू दोहन हुने र किसान वर्ग स्रोतसाधनविहीन भई प्रताडित हुने क्रम पनि तीव्र हुँदै गयो । मुख्य गरी सन् १९९५ मा विश्व व्यापार संगठनको स्थापनाले साना किसान वर्ग र ग्रामीण कृषिक्षेत्र ध्वस्त पार्न लक्षित नीतिहरू अघि सारिए ।

नवउदारवादको विध्वंसक रूप :

नवउदारवादी पूँजीवादले व्यापारको विस्तार र नाफाको उद्देश्य बोकेको छ । यो नेपालजस्ता देशको स्रोतसाधन तथा श्रमशक्तिको शोषणबाट जीवित छ । वैदेशिक लगानी नवउदारवादी पुँजीवादको विस्तार र नाफाको प्रमुख साधन हो । विश्व साम्राज्यवाद र नवउदारवाद कृषि क्षेत्रलाई ध्वस्त पार्ने कार्यमा तल्लीन छ । कृषि क्षेत्रलाई ध्वस्त पार्दा यसका थुप्रै षड्यन्त्रहरू पूरा हुन्छन् । १९९० पछि अन्य लगानीका क्षेत्रहरू खुम्चिँदै जाँदा कृषि क्षेत्र र प्राकृतिक स्रोतसाधन नै नवउदारवादको केन्द्र बनेको छ । यसको पहिलो कारण उत्पादनका स्रोत साधनहरू जमीन, जङ्गल, पानी, बिउबिजन आदिमाथि आधिपत्य जमाउने र दोस्रो कारण कृषिमा आश्रित जनसंख्यालाई विस्थापन गरेर पुँजीवादलाई आवश्यक सस्तो श्रमिक सिर्जना गर्ने हो । त्यसैले यिनीहरू कृषि क्षेत्रलाई ध्वस्त पार्ने, परनिर्भरता बढाई साम्राज्यवादको दवदवा बढाउने तथा कृषितर्फ वितृष्णा जगाई किसानलाई विस्थापित गर्ने उद्देश्यले कम्पनीहरू मार्फत त्यो क्षेत्र कब्जा गर्न अघि बढिरहेका छन् । यसैको एउटा भयावह उदाहरण हो भूमि अतिक्रमणको समस्या । १० वर्षअघिकै विश्व बैङ्कको प्रतिवेदनका अनुसार विभिन्न देशमा ४ करोड ६५ लाख हेक्टरभन्दा बढी जमीन अतिक्रमित छ र २०७९ सालसम्म यो संख्या दस गुनाले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ ।

तर यहाँ बुझ्नुपर्ने कुरा के हो भने नवउदारवादीहरूले विभिन्न भ्रमहरू सिर्जना गरी भूमिसुधारका एजेण्डालाई छायामा पार्न, किसानलाई कृषिबाट विस्थापित गर्न र स्रोतसाधनमा आधिपत्य कायम गर्न सफल भएका छन् । कहिले हरित क्रान्ति, कहिले वैदेशिक लगानी, कहिले स्मार्ट कृषि, कहिले आनुवंशिक क्रान्ति आदि अनेकौं नयाँ प्रावधान ल्याई गरीब वर्गलाई रोग र भोकको खाल्डोमा पार्ने तथा प्राकृतिक स्रोतसाधनको मनलागी दोहन गर्ने क्रम बढ्दो छ । विश्वमा करिब २२ करोड हेक्टर जमीन विदेशीले अतिक्रमण गरेको अक्स्फामको सन् २०११ को तथ्यले कसरी विदेशी लगानी र उत्पादकत्व वृद्धिको नाममा करोडौं किसानलाई जमीनबाट बेदखल गर्ने तथा भूमि अतिक्रमण गर्ने कार्य भएको छ भन्ने प्रष्टाउँछ । यस्तै अर्को रूप हो भूमि बैङ्क नामको साम्राज्यवादी कार्यक्रम । यस्तै गलत र नाफामूखी क्रियाकलाप बढ्दै जाँदा आज विश्वमा जलवायु सङ्कट, भूमि अतिक्रमण, आदिवासीहरूको विस्थापन, गाउँबाट तीव्र बसाइँसराई, कृषि प्रतिको विकर्षण जस्ता अनेकौं सङ्कटहरू उब्जिएका छन् ।

भूमि बैङ्कको जन्म र विश्व बैङ्क :

सामन्तवादी, औपनिवेशिक र साम्राज्यवादको युगमा उत्पादनका साधनमाथिको एकाधिकार र मानवीय स्रोतको शोषण प्रत्यक्ष रूपमा हुँदै आयो । दोस्रो विश्वयुद्धपछि धेरै देशहरू औपनिवेशबाट मुक्त भए । स्वतन्त्रता तथा लोकतन्त्रका मान्यता विकसित हुँदै आए । यस अवस्थामा नवसाम्राज्यवादले अर्को देशको स्रोतसाधनमाथि हस्तक्षेप गर्ने घुमाउरो नीति लिन बाध्य भयो । सन् १९९० को दशकमा तात्कालीन सोभियत संघको विघटन भएपछि यसले विश्वव्यापीकरण र निजीकरणको नाममा विश्वभर एकाधिकार जमाउँदै गयो । यही सिलसिलामा सन् १९९५ मा विश्व व्यापार सङ्गठनको स्थापना भयो ।

सन् १९७५ मा नै विश्व बैङ्कले भूमिसुधार नीतिको दस्तावेज तयार पारेको थियो । यसको उद्देश्य आर्थिक बृद्धि र गरिबी निवारण थियो । त्यहाँबाटै यसले जमीनको निजीकरण, अधिग्रहण, ठूला फर्म विकास र राज्यको जमीनको वितरण कार्यक्रम अघि सार्‍यो । नवउदारवादीहरूको ठूलो चलाखी के भने सामन्ती भू-स्वामित्वको अन्त्य र जसको जोत उसको पोत भनेर किसान आन्दोलनले भूमिसुधारको विषय उठाईरहदा उनीहरुले राज्यसँग जमीन छ त्यसैले त्यो जनतामा वितरण गर्नुपर्छ भन्दै गए । खासमा समाजवादको मूलभूत पक्षमा भएको प्रहारलाई एनजियोहरूका लागि खुबै डलर खेती गर्ने एजेण्डा बन्यो । त्यसैले अब भूमिसुधार गर्ने होइन सार्वजनिक जमीन बाड्ने तथा निजीकरण गर्नेमा वहश हुन थाल्यो । यसरी सन् १९७० को दशकदेखि नै विश्व बैङ्क व्यक्तिगत स्वामित्व र निजीकरणले उत्पादन बढ्ने कुरा फैलाउन सफल भयो । राज्यको मातहतको थुप्रै जमीन अनुत्पादक छ र यो जमीन वितरण गर्नुपर्ने माग मुख्य बन्यो । अनि विस्तारै भूमिको बजारीकरण, भाडामा भूमि दिने, भूमिको बिक्रीवितरण गर्ने, भूमि ऋण हुनुपर्ने, ऋणको रूपमा भूमि दिन सकिने आदि दिग्भ्रमित पार्ने कुरा अघि बढे । यसैको विकसित रुप हो भुमि बैंङकको अवधारणा । सन् २००० मा सहस्राब्दी विकास लक्ष्यले गरिबी निवारण र भोकमरीको अन्त्यलाई जोड दिँदा प्रगतिशील आन्दोलनहरू उत्पादनको स्रोतसाधनको असमान वितरण नै यसको प्रमुख कारण भनेर जोड दिन थालेपछि फेरि नवउदारवादीहरूले भूमिसुधारको मुद्दा उच्चारण नगरी धरै पाएनन् । त्यसपछि विश्व बैङ्क फेरि भूमिसुधारको हिमायती र ठेकेदार बन्यो । यसकै नाममा ठूला-ठूला परियोजना तयार गर्‍यो । ला भिया क्याम्पेसिन लगायतका थुप्रै सङ्गठनले यसलाई ब्रेटन उड परियोजना भन्दछन् । कम्युनिस्टहरूको प्रभाव भएका फिलिपिन्स, इन्डोनेसिया, ब्राजिल, दक्षिण अफ्रिका तथा पूर्व सोभियत संघ अर्न्तगतका तथा रणनीतिक हिसाबले महत्वपूर्ण थाइल्याण्ड, नाइजेरिया, ताइवान आदि देशमा यी कार्यक्रम लागु गरिए । यसैबाट यो भूमि बैङ्कको अवधारणा जन्मियो । यसको सर्वत्र विरोध भयो । एफएओ र इफाडका मञ्चहरूमा आवाज उठे । अनि सन् २००६ मा ब्राजिलमा विश्वव्यापी भूमि सम्बन्धी विषयमा केन्द्रित इकार्ड सम्मेलन भयो । तर अन्तर्राष्ट्रिय किसान सञ्जाल ला भिया क्याम्पेसिन लगायतको आन्दोलनका कारण भूमि बैङ्कको यो एजेण्डा कमजोर बन्यो । नेपालमा अब यसको बहशको अन्त्य हुनुपर्दछ नेपालमा भूमि बैङ्कको विषयको वकालत सिएसआरसी लगायतका विभिन्न एनजिओले गर्दै आएका छन् । अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा यो आईएलसिको एजेण्डा हो । अन्तर्राष्ट्रिय भूमि सञ्जाल, आइएलसिले विश्वभर यो विषय उठाएको छ र विश्व बैङ्क तथा अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषसँग साझेदारी गर्दै आएको छ । नेपालमा २०५१ को बडाल आयोगले अनुपस्थित भू-स्वामित्व अन्त्य गर्ने तथा

हदवन्दीभन्दा बढीको जमीनको क्षतिपूर्ति दिने एक विकल्पको रूपमा यसको चर्चा गरेको थियो । तर त्यहाँ प्रस्तुत भएको विकल्पलाई टेकेर गलत उद्देश्यका साथ यो विषय उठाइयो । मुख्य गरी आ.व. २०६०/६१ को वार्षिक कार्यक्रममा विश्व बैङ्कको सहयोगमा ३ अर्ब रुपियाँको चुक्ता पुँजी रहेको भूमि बैङ्क स्थापना गर्ने उल्लेख भयो । तर यसले भूमिसुधारको मर्म सम्वोधन नहुने, परम्परागत भूमि व्यवस्थाबाट पीडित भूमिहीन, मोही, हरुवा, चरुवा, पूर्वकमैया आदिको अधिकार स्थापित नहुने र कृषिमा समग्र सुधारको आधार पनि नबन्ने बरु यसले भूमिसुधारको मर्मलाई विषयान्तर गर्ने भन्दै सर्वत्र विरोध भएपछि सरकार यसको कार्यान्वयनबाट पछि हटेको थियो ।

भ्रम र यथार्थ :

हाल यससम्बन्धी दस्तावेजले अनुपस्थित भू(स्वामित्व अन्त्य गर्न, जग्गा भाडामा दिन र बाँझो रहन रोक्न सहयोग गर्ने भन्ने उद्देश्य राखेको छ । तर भूमि बैङ्कले यी समस्या समाधान गर्न सक्छ भन्ने कुरामा सत्यता छैन । यसबारे स्वयं सिएसआरसीले प्रतिवेदनमा भूमि बैङ्कले भूमिसुधारबारे वैचारिक विचलन ल्याएर नयाँ द्वन्द्व सिर्जना गर्छ तथा संविधानले परिकल्पना गरेको समाजवादउन्मुख अर्थतन्त्रको बाटोमा नगई नवउदारवादी उल्टो बाटोतर्फ लाग्छ भन्ने कुरालाई स्पष्टसँग स्वीकारेको छ । उनीहरूको दस्तावेजमै जग्गाधनीको जग्गा जोताहाले कमाएवापत मोहियानी हक लाग्ने व्यवस्था भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को चौथो संशोधन (२०५३/९/२४) हुँदा नै अन्त्य गरिएको छ । अधियाँ, बटैया वा ठेक्कामा जग्गा कमाउन दिँदा जग्गाको स्वामित्व नै खोसिने डरले जग्गा कमाउन दिन चाहदैनन् भन्ने तर्कको बलियो आधार भेटिँदैन । जग्गा बाँझो रहनुको मूल कारण यो होइन । नेपालमा खेती भइरहेको जमीनको झण्डै चौथाई हिस्सा अधियाँ, बटैया र ठेक्का प्रणालीले ओगटेको छ । यसको व्यवस्थापन अहिले सिधै जग्गा धनी र जोताहा किसानबीचको सहमतिबाट हुने गरेको छ । यसरी सहमतिमा जग्गा कमाउने वा वेदर्तावाल मोहीले कमाइरहेको जग्गाको भाडा लामो समयदेखि जोतेको आधारमा न्यून छ । भूमि बैङ्क स्थापना भएपछि जग्गा धनीले अधियाँ वा बटैयामा खेती भइरहेको जमीन भूमि बैङ्कमा राख्ने अनि त्यस्तो जग्गा बढी कबोल गर्नेले पाउने स्थिति हुन्छ । यसरी हेर्दा भूमि बैङ्कले हालको भूमि सम्बन्धलाई यथास्थितिमा मात्र राखिरहने हैन कि भूमिको वर्तमान पहुँचबाट समेत वेदखल गरेर उनीहरूको सर्वहाराकरण हुन्छ । खेती नगर्ने वर्गको हातमा जमीन पुग्छ । अहिलेका साना किसान खेतालामा परिणत हुन्छन् । यी सबै विषय विभिन्न छलफलबाट प्राप्त निष्कर्ष हुन् । त्यसैले सबैले किसानलाई जमीनबाट वेदखल गर्ने, वास्तविक भूमिसुधारको विषयलाई ओझेलमा पार्ने तथा भूमिलाई बिकाउ मालको रूपमा मात्रै वस्तुकरण गर्ने नवउदारवादी एजेण्डाको विरुद्धमा लागि यसलाई तत्काल बन्द गरिनुपर्दछ । दक्षिण अफ्रिका, फिलिपिन्स, इण्डोनेसिया लगायतका देशबाट पाठ सिक्नुपर्छ । पूँजीवादी देशको सहरीकरणका अभ्यासका लागि बाहेक संसारमा सबै देशमा किसानको समृद्धि र कृषिको रूपान्तरणको लागि भूमि बैङ्क बाधक बनेको छ । यो असफल सिद्ध भएको छ । त्यसैले अब भू(उपयोग कानुन लागू गर्ने, किसानको वर्गीकरण गर्ने र परिचयपत्र वितरण गर्ने तथा वैज्ञानिक भूमिसुधारको कार्यक्रम तत्काल लागु गर्नेतर्फ हाम्रो ध्यान जानुपर्दछ । साम्राज्यवादको षड्यन्त्रमा फस्ने होइन ।

भूमिसुधारको आवश्यकता :

सामान्यत भूमिसुधारको उद्देश्य भूमिलाई भू(उपयोग नीतिको आधारमा व्यवस्थापन गर्ने र त्यसको सही उपयोग गराउने हो । अझ विभिन्न किसिमका जमीनलाई कसरी प्रयोग गर्ने, कृषि भूमिमा उत्पादक किसानको सहज पहुँच कसरी कायम गर्ने तथा भूमिको हदवन्दी, भूमिको उकास, सुधार, चक्लावन्दी आदिबाट उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने भन्ने कार्य नै भूमिसुधार हो । भूमिसुधार तथा समष्टिगत कृषि सुधारका लागि भूमि नीति, भू(उपयोग नीति र भू(उपयोग योजनाबारे स्पष्ट खाका तयार भैसकेको हुनुपर्छ । अझ भूमिको नक्साङ्कन, भूमि अभिलेख तथा डिजिटलाइजेन, भूमि प्रशासन आदिविना भूमिसुधार व्यवस्थित, वैज्ञानिक र प्रभावकारी हुन सक्दैन । भूमिसुधार केवल जमीनको पुनः वितरण र व्यवस्थापनसँग मात्र जोडिएको प्रश्न होइन । यो त राजनीकि, आर्थिक र सामाजिक/साँस्कृतिक रूपान्तरणको प्रश्नसँग गाँसिएको सवाल हो । त्यसैले भूमिमा आश्रित जनसख्याको घट्दो क्रम, उत्पादकत्व ह्रास, कूल गार्हस्थ उत्पादन र राष्ट्रिय आयमा कृषि क्षेत्रको खुम्चँदो योगदान, देशी/विदेशी श्रमबजारमा गैरकृषि रोजगारका अवसरको बढ्दो उपलब्धता आदिमा सुधार ल्याउन गरिने कृषि सुधार सहितको भूमिसुधार नै वैज्ञानिक भूमिसुधार हो । यसलाई जनमुखी भूमिसुधार, रूपान्तरणमुखी भूमिसुधार, प्रगतिशील भूमिसुधार, क्रान्तिकारी भूमिसुधार आदि जे भने पनि सबैजसो राजनीतिक दलहरूले नेपालमा भूमिसुधार गर्नै पर्छ भन्ने मान्यताका आधारमा वैज्ञानिक भूमिसुधारमा सहमति कायम गरेका छन् । त्यसैले सामन्तवादी अवशेषहरु अन्त्य गर्दै कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन, किसानको उत्पादनका स्रोत साधनमा अधिकार स्थापित गने, भूमिहीनताको अन्त्य गर्न, जमीनको खण्डीकरण र बाझिनेक्रम रोक्न तथा मोही किसानका समस्या समाधान गर्न भूमिसुधार आवश्यक छ । त्यसैले भूमिसुधारको एजेण्डालाई कमजोर बनाउने गरी अघि सारिएको भूमि बैंकले तत्कालिक रुपमा समस्या सिर्जना गर्ने मात्र होइन दिर्घकालीन रुपमा समेत भूमिसुधारका लागि चुनौती खडा गर्दछ ।

भूमि बैङ्कको नवउदारवादी साम्राज्यवादी एजेण्डाको विरोध किन :

भूमि व्यापारिक वस्तु होइन । यो उत्पादनको साधन हो । यो त हाम्रो पहिचान, थातथलो, उत्पति, स्वाभिमान र सम्प्रभुतासँग जोडिएको विषय हो । विश्व बैङ्कको भूमि बैङ्कसम्बन्धी अवधारणाले भूमिलाई वस्तुको रूपमा व्याख्या गर्दछ । यो विश्लेषण किसान र कृषि क्षेत्रको हीत विपरीत र विवादास्पद छ । उत्पादक शक्तिलाई उत्पादनका साधनको मालिक बनाउने गरी भूमिको असमान वितरण र स्वामित्वको समस्या समाधान गर्न चाहनेहरू समाजवादी हुन् भने भूमीलाई वस्तु मान्नेहरु भूमिसुधारलाई रोक्न चाहन्छन् । बैङ्कीय मान्यताले त मात्र भू(उपयोगमा परिवर्तन आउने गरी भूमि बैङ्कको अवधारणा अघि सारेको छ । यो सामाजिक परिवर्तन र सामन्ती भू-स्वामित्वको अन्त्यको अवधारणा विपरीत छ । सामान्य भाषामा भन्दा यो जमिन्दारको बिघौं बिघा जमीनको ल्पटिङ गर्ने र स(साना टुक्रामा विभाजन गरी किसानहरूलाई बेच्ने प्रणाली हो । तर यिनीहरू फेरि यहाँ भ्रमहरू सिर्जना गर्न जमीनदारले जमीन भाडामा दिनेगरी पनि कानुनी करारका प्रावधानहरू थप्ने गर्दछन् । भूमि बैङ्क नामले जनाएजस्तै यो भूमिलाई बैङ्किङ प्रणालीमा ल्याउने, भूमि वचत गर्ने, ऋण लिएजस्तै भाडामा लिने, दिने र बेचबिखन गर्ने कार्यक्रम हो । सामन्त, जमिन्दार तथा मालिकहरू आफ्नो जमीन भूमि बैङ्कमा जम्मा गर्ने र किसानहरूले त्यहाँबाट जमीन किन्ने वा भाडामा लिने व्यवस्था हो । त्यसैले हामीले अहिले भूमिसुधार मन्त्रालयले अघि बढाउँदै गरेको यस कार्यक्रमलाई जनतामाझ छलफलमा ल्याउने तथा यसको सत्यताबारे किसानहरुलाई सू-सुचित गर्नुपर्ने समय आएको छ ।

नेपाल डेरी एसोसिएसनको दोस्रो बैठकका निर्णयहरु

नेपाल डेरी एसोसिएशनको पृष्ठभूमी :

नेपाल डेरी एसोसिएशन २०५५ सालमा स्थापना भई पूर्वमेची देखि पश्चिम महाकाली ७७ जिल्ला, ७ प्रदेश, स्थानीय निकायसम्म छरिएर रहेका दुग्ध व्यवसायीहरुलाई समेट्दै यस क्षेत्रमा विद्यमान समस्या चुनौती र सम्भावनालाई ग्रहण गर्दै अघि बढ्ने लक्ष्य लिएको दुग्ध व्यवसायीहरुको राष्ट्रिय छाता संगठनको रुपमा रहेको छ । स्थापनाको २४ वर्ष पूरा गरि २५ वर्ष प्रवेशसँगै यसले विभिन्न आरोह अवरोह पार गरेको छ र आफ्ना सदस्यहरुको हकहितको लागि हाल देशको ७ वटै प्रदेशमा प्रादेशिक कार्यालय स्थापना गरि निरन्तर क्रियाशिल रहदै आएको छ । यस संस्थामा देशभरका ३०० भन्दा बढी उद्योगहरु आवद्ध छन् ।

दुधको महत्व :

दूध बालकदेखि वृद्धसम्म आवश्यक पर्ने सुपाच्य र पूर्ण खाद्य पदार्थ हो । जीवित प्राणीलाई आवश्यक पर्ने तत्वहरु कार्वोहाइडेट, प्रोटिन, चिल्लो, भिटामिन मिनरल र पानी दूधमा निहित हुन्छ । हामीले दैनिक खाने खाना भात, रोटी, दाल, तरकारी, अचारबाट पाइने पोषण तत्वहरु एउटै खाद्य पदार्थ दूधबाट प्राप्त हुन्छ । त्यसैले परापुर्वकाल देखिनै यसको महत्व जन्मदेखि मृत्युपर्यन्तसम्म रहेको देखिन्छ । भरखरै ब्याएको विगौती दुधमा सबै पोषण तत्वका साथै विभिन्न रोगहरुबाट बचाउन शुरुको दिनका लागि आवश्यक पर्ने एन्टीवडीहरु विगौतीमा रहेको हुन्छ । त्यस कारण पनि हामीले दूधको नियमित उपभोग गर्नु हितकर हुन्छ ।

नेपालमा डेरी क्षेत्रको इतिहास :

१. नेपालमा व्यावसायिक रुपमा दुग्ध व्यावसायको सुरुवात वि.सं २००९ सालमा सरकारबाट अन्तराष्ट्रिय खाद्य तथा कृषि संगठनको सहयोगमा लाङटाङमा याक चिज कारखानाको स्थापनाबाट भयो ।

त्यसै गरि निजी क्षेत्रबाट सानो दुग्ध प्रशोधन कारखाना स्थापना काभ्रेको नाला टुसालमा भएको ।

२. सन् १९५६ मा केन्द्रिय दुग्ध प्रशोधन कारखाना ५०० लि. प्रति घण्टा क्षमता भएको लैनचौरमा स्थापना ।

३. सन् १९६२ मा दुग्ध विकास आयोग दुग्ध विकास बोर्डमा परिणत ।

४. सन् १९६९ मा (डि.डि.सि). दुग्ध विकास संस्थान को स्थापना ।

५. सन्१९७० मा निजी क्षेत्रका दुग्ध उद्योगको शुरुवात ।

६. सन् १९८० मा दुग्ध सहकारीहरुको स्थापना ।

७. सन्१९९२ मा राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डको गठन ।

८. सन् १९९५ मा विराटनगरमा म्ल्क्ष् वाट धूलो दूध कारखानाको स्थापना ।

९. सन् २००८ एवं २००९ सालमा पोखराको सुजल डेरी र चितवनमा चितवन मिल्कको स्थापना सँगै निजी क्षेत्रबाट धूलो दुध कारखानामा प्रवेश ।

गण्डकी प्रदेशको दुग्ध क्षेत्रको पृष्ठभुमी :

१. कच्चा दूध उत्पादन : ४,००,००० लिटर दैनिक

औपचारिक रुपमा डेरी उद्योगमा : ६५,००० लिटर दैनिक

अनौपचारिक रुपमा खुल्ला बिक्री : ७०,००० लिटर दैनिक

कृषक स्वमं घरमा खपत : २,६५,००० लिटर दैनिक

२. अन्य प्रदेशबाट आयात : ४०,००० लिटर दैनिक

३. अन्य प्रदेशमा निर्यात : २०,००० लिटर दैनिक

४. उत्पादित वस्तुहरु : दुध, दहि, घ्यु, वटर, पनिर, नौनि, छुर्पी, चिज, मोजरेला, आईसक्रिम, धुलो दुध आदि

५. जम्मा डेरी उद्योगहरु : घरेलु डेरी उद्योग ६५ वटा (अनुज्ञा पत्र प्राप्त नभएका समेत)

साना डेरी उद्योगहरु १२ वटा (अनुज्ञा पत्र प्राप्त)

मझौला डेरी उद्योगहरु ५ वटा (अनुज्ञा पत्र प्राप्त)

ठूला डेरी उद्योगहरु ४ वटा (अनुज्ञा पत्र प्राप्त)

१. डेरी एसोसिएशनमा आवद्ध जम्मा १९ वटा (अनुज्ञा पत्र प्राप्त)

२. डेरी पसलहरु जम्मा ५०० वटा

३. डेरी उद्योगको क्षमता दैनिक १,५०,००० लिटर प्रशोधन धुलो दुध समेत

४. हाल दैनिक प्रशोधन दैनिक ६५,००० लिटर (वार्षिक औसतमा धूलो दूध समेत)

५ लिन र फ्लस सिजनको उतार चढाव लिन सिजनमा ३०५ कम उत्पादन ४०५ महि माग

फ्लस् सिजनमा ३०५ बढि उत्पादन ४०५ कम माग

६ आत्मनिर्भरको अवस्था दुबै सिजनको अनुपातमा करिव ३०५ नपुग

७. प्रत्यक्ष रोजगारी १००० जना प्रशोधन (उद्योग तह)

१५०० जना (डेरी पसल, फर्म, सहकारी आदिमा)

५००० जना (उत्पादन क्षेत्रमा)

८. अप्रत्यक्ष रोजगार करिव ५०,००० जना (किसानको घर लगायत सम्पूर्ण दुग्ध क्षेत्र)

९. नगद प्रवाह शहरबाट गाउँमा करिव २ करोड रुपैया

देश भरिको दुग्ध क्षेत्रको पृष्ठभुमि :

१. कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा दुग्ध क्षेत्रको योगदान ९ प्रतिशत रहेको छ ।

२. रोजगारीको हकमा किसान तहमा ६ लाख कृषक परिवार आवद्ध छन् भने करिव ४० हजारभन्दा बढी मानिसले उद्योगस्तरमा रोजगारी पाएका छन् ।

३. डेरी सेक्टरबाट वार्षिक १ अर्वभन्दा बढी राजश्व उठ्ने गर्दछ ।

४. हाल दूध क्षेत्रबाट दैनिक ६ करोडभन्दा बढी रकम शहरबाट गाउँमा प्रवाह भैरहेको छ ।

५. यस क्षेत्रमा ४० अर्व भन्दा बढी लगानी निजी डेरी उद्योगको मात्र रहेको छ ।

६. हाल नेपालमा दैनिक ६२ लाख लिटर दुध उत्पादन छ ।

उत्पादन भएको दुध आधा ३१ लाख लिटर बजारमा आउँछ भने आधा ३१ लाख लिटर दुध उत्पादन कर्ता किसान आफैले प्रयोग गरेको पाइन्छ । बजारमा आएको मध्ये १७ प्रतिशत फर्मल सेक्टरमा लेबलिङ प्याकेजिङ्ग भएर आउँछ भने ३३ प्रतिशत चाहीं खुल्ला रुपमा इनफर्मल सेक्टरबाट बजारमा आउँछ ।

डेरी क्षेत्रमा गर्न आवश्यक कामहरु :

१. कोभिड-१९को कारण दूध उत्पादनमा कमि हुन आएकोले हाल नपुग दुध व्यवस्थापनको लागि तत्काल नसोच्ने हो भने अब आउने सिजनमा दूधको धेरै नै अभाव सिर्जना हुने देखिन्छ । त्यसका लागि सरोकारवालाहरुलाई एकै ठाउँमा राखि हालको उत्पादन र खपतको तथ्याङ्क संकलन गरि त्यसको आधारमा नपुग दुध आयात गर्न खुल्ला गरिनु पर्नेछ । अन्यथा स्वदेशी उत्पादन कम हुँदा उपभोक्ताहरु आयातित सामानमा आकर्षित भई स्वदेशी उत्पादन उपभोगमा कमि आउने छ र अन्तत त्यसको असर किसानलाई नै पर्ने देखिन्छ ।

२. सरकारले दूधको माग पुरा गर्न र किसानलाई व्यवसायमा टिकाई राख्न प्रत्येक पालिकामा १ परिवार १ गाई वा भैंसी उपलब्ध गराउन सहजीकरण गरि स्थायी रोजगार र आम्दानीको लागि पहल गरिनुपर्ने ।

३. स्वच्छ दूध उत्पादनको लागि कृषकसँग सहकार्य गरि अगाडि बढ्न प्रस्ताव गरिन्छ साथै पोषिलो घाँस, साईलेज बाछी संरक्षण जस्ता प्रविधि र सर(सल्लाह कृषक दाजुभाई दिदीबहिनीहरुमा चेतनामूलक कायक्रम अगाडी बढाउन प्रेरित गर्नुपर्ने ।

४. उपभोग बढाउनको लागि सेना र प्रहरीको रासनमा स्वदेशी दूध र दुग्धजन्य पदार्थ अनिवार्य गरिनुपर्ने प्रत्येक स्कुलमा बालबालिका लागि दूध उपभोग गराउन जनचेतनाको कार्यक्रम आयोजना गरि मिडियासँग सहकार्य गरिनुपर्ने ।

५. घरेलु, साना, मझौला र ठुला डेरी उद्योगहरु सबैको आ-आफ्नो स्तरोन्नतीको लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने ।

डेरी क्षेत्रमा वर्तमान समयमा देखिएका समस्याले पारेका असरहरु :

बैंकको व्याज बढ्न गई आर्थिक भार बढ्न गएको, डिजेल, पेट्रोलको पटक पटक मूल्य बढेको, बढेको मुल्यले प्रत्यक्ष असर गरेको, घर भाडा बढेर आर्थिक भार बढ्न गएको, यी सबै कुराले गर्दा दुधको लागत मूल्य बढ्न गई उद्योग र किसानलाई समस्या परेको छ । दूध नपुग भएर उद्योगमा क्षमता अनुसार सञ्चालन गर्न सकिएको छैन । पशुपालन पेशाबाट किसान पलायन हुँदै छन् । त्यसैले अब बेलैमा राज्यले यी कुरा बुझेर समस्याको समाधान गर्न तर्फ लाग्नु पर्ने देखिन्छ ।

नितिगत तथा राज्यसँगको अपेक्षाहरु :

१. सरकारी नीति अनुसारको सहुलियत ऋण (कृषि ऋण) पुर्ण लागु नहुनु, भएको पनि ज्यादै झन्झटिलो हुनु ।

२. प्रशोधन, चिलिङ्ग आदिमा विद्युत छुट नहुनु (सहकारीलाई दिँदै आएको छुट पनि कटौती हुनु)

३. गाईभैंसी आयात निर्यात र ओसार प्रसारमा सहज हुनुपर्ने ।

४. थारो गाईको उचित व्यवस्थापन नहुनु, गौशालाको व्यवस्था नहुनु ।

५. उत्पादन तथा प्रशोधनलाई चाहिने मेशिन उपकरणहरुमा भ्याट, ट्याक्स र भन्सार छुटको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

६. कर, एक सरकारी निकायमा बुझाईसके पछि अन्य निकायमा पनि बुझाउने व्यवस्थालाई हटाईनुपर्ने जस्तै आन्तरिक राजश्व कर, नगरपालिका कर आदि । (दोहोरो कर प्रणालीको अन्त्य हुनुपर्ने ।)

७. दर्ता पक्रिया र अनुज्ञापत्र सहज बनाउनु पर्ने ।

८. उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणको लागि दक्ष जनशक्ति तयार गर्न राज्यस्तरबाट सहयोग हुनुपर्ने ।

९. उत्पादन लागत घटाउन घाँसमा आधारित पशुपालनलाई जोड दिन विभिन्न कार्यक्रमहरु गर्नुपर्ने ।

१०. तहगत आधारमा तालिम, सेमिनार, गोष्ठी आदि सरकारीस्तरबाट गराउनु पर्ने ।

११. नियमित अनुगमन, निरीक्षण गराईरहनु पर्ने ।

१२. दूध उत्पादन तथा प्रशोधन र बजारीकरणको लागि पाईलट प्लान बनाई राज्यस्तरबाट अनुदानका साथै सरल सुलभ ऋण प्रवाह गर्नु पर्ने ।

१३. विदेशबाट आयात हुने दुग्ध पदार्थलाई निरुत्साहित गरि स्वदेशी उत्पादनमा आत्मनिर्भर गराउनु राम्रो पक्ष हो तर स्वदेशमा हाल दुध अपुग हुँदा आयात गराएर भएपनि स्वदेशी उद्योग टिकाई राख्नु राज्यको कर्तव्य हो र आयातित दुग्ध पदार्थको करमा वृद्धि गर्नुपर्ने ।

१४. स्वदेशी उत्पादन छुर्पी जस्ता वस्तुहरु तेस्रो मुलुकहरुमा पठाउनको लागि राज्यस्तरबाट पहल गरिदिनु पर्ने र छुर्पी हाम्रो मौलिक उत्पादन भएकोले नेपालले त्यसको प्याटेन्ट राइट लिनु पर्ने ।

१५. पशुपालन पेशालाई सम्मानित पेशा घोषणा गर्नु पर्ने ।

१६. दूध तथा दुग्ध पदार्थ जस्तो पदार्थले जुन शुरु उत्पादन देखि उपभोक्तासम्म पुर्‍याउँदा कच्चा पदार्थ विदेशबाट ल्याउनु पर्दैन भन्ने कुरा मनन गर्नु पर्ने ।

१७. गोठदेखि ओठसम्मको मूल्य श्रृँखलामा अनुदानको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।

१८. दूध यस्तो वस्तु हो जसबाट शहरको पैसा गाउँसम्म जान्छ र जसले ग्रामीण भेगका जनताको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउन सकिन्छ भन्ने कुरालाई ख्यालमा राखेर कार्यक्रमहरु निर्धारण गर्नु पर्ने ।

दुग्ध क्षेत्रमा देखिएका तत्कालीन समस्याहरु

१. राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डको औचित्यता सम्बन्धी सरकारले पठाएको पत्र बारे :

दुग्ध क्षेत्रको चौतर्फी हितको लागि २०४८ सालमा स्थापना भएको बोर्ड आज आएर वर्तमान सरकारले बोर्डको औचित्यता माथि प्रश्न खडा गरेको छ । विश्वका अधिकांश देशमा राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डले ति देशमा दुग्ध क्षेत्रको राम्रो विकास गरेको पाईन्छ । हाम्रो देशमा पनि दुग्ध क्षेत्रमा कुनै पनि समस्या पर्दा सरोकारवालाहरुलाई भेला गरि उचित निर्णय सहित समाधान गर्ने, मन्त्रालयमा समन्वय गर्ने, मूल्यको विषयमा निर्णयार्थ मन्त्रालयमा सिफारिस गर्ने, न्यून् वजेटमा पनि किसान, उद्योगीहरुको हितमा काम गर्ने बोर्डको औचित्यमा प्रश्न गर्नुभन्दा अन्य अनावश्यक धेरै संघ(संस्था हटाउँदा राम्रो होला भन्ने कुराको आम सरोकारवालाहरुको निश्कर्ष रहेको छ ।

२. दूधको मूल्य बढाउनु पर्ने ।

३. धूलो दूधको मूल्य निर्धारण गर्नु पर्ने ।

४. बैंकको ब्याज कम गर्नु पर्ने ।

प्रल्हाद दाहाल : अध्यक्ष
हेमचन्द्र खनाल : महासचिव
नेपाल डेरी एसोसिएसन

राज्यले सोच्न नसकेको विषय बजार हो

बालकृष्ण श्रेष्ठ

बालकृष्ण श्रेष्ठ व्यवस्थापक गुरु श्री एग्रीकल्चर मेशिनरी प्रा.लि. तथा च्याउको बल बनाउने मेशिनको निर्माता

नेपालमा च्याउ खेती गर्ने किसानहरुका लागि च्याउ उत्पादन गर्ने बलर मेशिन बनाउने

पहिलो व्यक्तित्व हुनुहुन्छ । बालकृष्ण श्रेष्ठ जसले कृषिसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रकारको कृषि औजार र मेशिनहरु स्वअध्ययन, अनुसन्धान, परिश्रम, आफ्नै डिमाग र बुद्धि विवेक प्रयोग गरि नेपालको कृषि क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउन भएको छ । उहाँसँग कृषि जर्नल मासिकका लागि **धनबहादुर मगर**ले गरेको कुराकानीको प्रस्तुत अंश

तपाईको परिचय दिनहोस न ?

बालकृष्ण श्रेष्ठ गुरु श्री एग्रीकल्चर मेशिनरीको प्रा.लिको व्यवस्थापक सञ्चालक, कृषि औजार तथा कृषि सम्बन्धी मेशिन बनाउने काम गर्छु र विशेषगरि भन्ने हो भने च्याउ उत्पादन गर्ने, च्याउको बल बनाउने मेशिन बनाउने व्यक्ति हुँ भनेर भन्न चाहन्छु । सम्पूर्ण काम म आफ्नै तरिकाले गर्दछु । अरुपनि केही कृषि मेशिनहरु आफै बनाउँदै आएको छु । जस्तैः शुरुमै च्याउ खेती गर्ने मेशिन बनाएको छु ।

किनभने नेपालमा च्याउखेती गर्नका लागि च्याउ उत्पादक तथा किसानहरुलाई असाध्यै दुख थियो । शुरुमा म आफै च्याउखेतीमा संलग्न भएपछि मैले पनि त्यो दुखः थाहा पाएँ । मैले त्यो च्याउ खेती गर्न मेशिन बनाउन सक्ने रहेछ भन्ने महशुस भयो । म च्याउ खेतीमा संलग्न भएको कारण धेरै कुरा थाहा पाएँ । धेरै वर्षसम्म नेपालमा च्याउ खेती गर्न बल बनाउन सक्ने स्थिति रहेनछ अन्तिममा आएर मैले २०७० सालमा च्याउ खेती गर्न शुरु गरिसकेपछि त्यसको समस्या बुझेर मैले च्याउको खेती गर्न बलर मेशिन बनाउने प्रक्रिया शुरु गरेँ । त्यसो गर्दा अत्यन्तै सजिलो हुने देखेर बनाएँ । च्याउ उत्पादन गर्ने बलर मेशिन बनाउने आवश्यक रहेछ भनेर आफ्नै समस्या आफैले पाएको दुखःले गर्दा मैले त्यो महशुश गरे । त्यो मेशिन बनाउन मैले २०७० सालदेखि २०७१ सालसम्म १ वर्ष भन्दा बढी समय लगाएर अनुसन्धान गरेँ । मलाई त्यसको डिजाइन देखि तयारी गर्न करिब १४ महिना समय लाग्यो । अनवरत प्रयास गरिसकेपछि मेशिन परिक्षण गर्न सफल भएँ ।

यो कुरा नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालयको कीट विकास निर्देशनलयलाई समेत जानकारी गराएँ मेशिन बनाउने सफल भइसकेपछि नेपाल सरकारले आफ्नो कार्यक्रम कृषकहरुलाई अनुदानमा मेशिन वितरण गर्ने कार्यक्रम राख्यो । त्यसै अनुरुप हामीले बनाएका धेरै मेशिनहरु किनी दिनुभयो । नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत कीट विकास निर्देशनालयले २०७२/०७३ को कार्यक्रममा १० वटा मेशिन अनुदानमा वितरण गर्ने कार्यक्रम राख्नु भयो । नेपाल सरकारले कार्यक्रम राखेकोमा हामी धेरै आभारी भयौं । हामीलाई नेपाल सरकारले सहयोग गरेर कारखाना चलाउन प्रोत्साहन गर्नुभयो । त्यसपछि हामी नेपाल सरकारलाई धेरै धेरै धन्यवाद दिदै हामीले पनि मेशिन बनाउने कार्यक्रम अगाडि बढायौं ।

अहिले च्याउखेती गर्ने बलर मेशिन मात्र नभएर मह प्रशोधन गर्ने मेशिन, बाँदर धपाउने मेशिन, पनि बनायौं । मकै रोप्ने मेशिन पनि बनायौं । अलिकति परिमार्जित गरेर च्याउको बिउ बनाउन चाहिने अटो क्लेभ पनि बनायौं । यस्तै किसिमका ८।१० प्रकारका मेशिनहरु बनाईराखेको छौं ।

यहाँले च्याउ खेती गर्ने बलर मेशिन बनाउनु भयो । त्यो परिक्षणका कालमा पनि सफल भयो । म आफै पनि गएको थिएँ । मैले नै यसको विषयमा गोरखापत्र दैनिकमा तपाईको कामको फिचर प्रकाशित भएको थियो । परिक्षण गर्ने ठाउँमा यो मेशिन सफल पनि भयो । त्यसपछि च्याउ उत्पादक किसानहरुले प्रयोग गरिसकेपछि उहाँहरुले कस्तो अनुभव सुनाउनु भयो ?

च्याउको खेती गर्ने किसान साथीभाईहरुले सबभन्दा पहिलो लटमा भक्तपुरको च्याउ उत्पादक सनिश लगेजु, सुर्खेत, काभ्रे,लगायत कृषकहरुले तीनठाउँमा अत्यन्तै सफलतापुर्वक मेशिन प्रयोग गरेर च्याउ खेती गर्नुभयो । गोरखापत्र दैनिक, अन्नपूर्णा दैनिक, समाचारपत्र दैनिक लगायतका पत्रपत्रिकामा समाचार प्रकाशित समेत भए । च्याउ खेती गर्न बल बनाउने मेशिनको बारेमा उहाँहरुले निकै प्रशंसा पनि गर्नु भयो ।

नेपालमा २०३२ सालदेखि व्यवसायिक च्याउ खेती शुरु भएको हो । यतिका लामो समयको अन्तरालमा प्रविधि पाएका थिएनौं । हातले गर्नुपर्थ्यो । आसध्यै गाह्रो थियो । च्याउको खेती गर्न असाध्यै महँगो पर्थ्यो । अब नेपालमा प्रविधि आएको छ । गुरु श्री एग्रीकल्चर मेशिनरी प्रा.लिले च्याउ खेती गर्नका लागि बलर मेशिन बनाएको छ । अब हामीलाई असाध्यै सजिलो भयो र यो मेशिनबाट च्याउको खेती गर्दा खेरी प्रति पोका १ केजी बढी फल्यो र यो असाध्यै राम्रो रहेछ । भन्ने प्रशंसायुक्त अनुभव पनि सुनाउनु भयो ।

मान्छेले गर्ने र मेशिनले गर्नु धेरै फरक हुन्छ । **च्याउ फलाउने मेशिन बल बनाउन सजिलो छैन । जुन च्याउ फलाउने बल बनाइन्छ र त्यति सजिलो छैन । परालालाई पोको पारेर हातले परालालाई प्लाष्टिकमा हालेर पोको पार्ने काम गरिन्छ । तपाईले त त्यस्तो मेशीन बनाई दिनुभयो मेशिनलेनै पराल घुसाएर मेशिनलेनै बीउ पनि राख्ने, मेशिनमै पराल स्टिम गर्ने, त्यस्तो साधानहरु पनि बनाई दिनुभयो । यो अवस्थामा यसले चाहीँ अझ परिमार्जित भएर, अझै किसानहरुलाई सजिलो बनाई दिने जुन प्रविधि तपाइले बनाई दिएपछि उहाँहरुले प्रयोग गर्नुभयो, अझ किसानहरुका लागि कस्तो खालको बनाईदिँदा अझै सजिलो हुन्छ भन्ने कुनै अनुभव सुनाउनु भएको छ ?**

ठिमीको आकाश वाडेज्यू च्याउ उत्पादन गर्ने उहाँ ठूलो किसान पनि हुनुहुन्छ । उहाँले ग्यानोड्रमा, सिताके, कन्य, गोब्रे च्याउ लगायत सबै च्याउहरु उत्पादन गर्नुहुन्छ । च्याउखेती गर्न उहाँले मेशीन लानु भयो । उहाँले मलाई एकचोटीमा २ वटा पोका आउनेगरि यो भन्दा राम्रोसँग बनाईदिनु भन्नु भयो । जुन मेशिनले सिताके च्याउको लागि पनि बल बनाउन सकियोस् । रातो च्याउ ग्यानोड्रमा पनि उत्पादन गर्न सकियोस् कन्या च्याउ पनि उत्पादन गर्न सकियोस् भन्नुभयो । त्यही अनुरुप मैले २ वटा पोको एकचोटीमा ३०(३५ सेकेण्डमा आउने पनि बनाई दिएँ । उहाँले निकै प्रसंशा गर्नु भएको छ । उहाँले त्यो मेशिन सफलतापूर्वक प्रयोग गर्नु भएको छ । त्यसपछि अरु मित्रहरु भैंसेपाटीको हरिजीले अब हामीलाई हातले सम्भव भएन हातले असाध्यै महँगो भयो । हामीलाई पनि त्यो पहिलाको जस्तो ठूलो पोका नभई सानो पोको बनाउने एकचोटीमै दुइपोका आउने, ८(१० इन्जीको पोका बनाउन सक्ने मेशिनको अर्डर गर्नु भयो । किसान साथीहरुले पूराना मोडललाई चेन्ज गर्दै नयाँ मोडलमा प्रवेश गर्नु भएको छ । त्यसै अनुसार हामीले मेशिन पनि बनाई दिएका छौं ।

लागत भनिन्छ नि, ३ जना मानिसले १ घण्टामा कम्तिमा पनि ५०(६० वटा बल बनायो भने मेशिनले चाहीँ कति वटा बनाउन सकिन्छ ?

१ घण्टामा यो मेशिनले एक जना मात्र लागिपऱ्यो भने ४० वटा देखि ५० वटासम्म बल बनाउन सकिन्छ । १ जनाले १ घण्टामा ४० वटा बल आफैले पराल हालेर, आफैले मेशिन चलाएर, त्यही मेशिन २ जना लाग्यो भने करिब ७० वटा बल बनाउन सकिन्छ । **पारिश्रमिकमा पनि फरक पऱ्यो । प्रविधि प्रयोग गरिसके पछि त्यसले सहज पनि भयो । यसरी मेशिनलाई पहिलो चोटी आफैले अनुसन्धान गरि बनाउनु भयो । मेशिन बनाउने अवधारणा चाहीँ कसरी आयो ?**

म पहिले पनि इलेक्ट्रीसियन तालिम लिएको र इलेक्ट्रीसयनमा इन्जिनियर सरह नभए पनि साधारण पसलमा रेडियो, टेलिभिजन बनाउन सक्ने तालिम लिएको थिएँ । सँग(सँगै म टेक्सटाइलमा हेड मिस्त्री थिएँ । डिजाइनिङ्ग, अप्रेटरेटिङ्ग, मेशिन बनाउने सबै काम गर्ने गर्थे । मलाई मेशिन सम्बन्धी एकदमै राम्रोसँग ज्ञान भएको र रेडियो इलेक्ट्रोनिक्सको काम पनि जानेको, इलेक्ट्रोनिक्स सम्बन्धी कसैलाई केही भन्नु नपर्ने, मेशिन सम्बन्धी पनि हरेक किसिमको पार्ट पुर्जाको ज्ञान भएको, २० औं वर्षासम्म म त्यो मेशिन चलाइएरै बसेको, हुनाले मैले मेशिनरी सम्बन्धी केही कामहरु जानेको थिएँ । त्यो व्यवसायबाट कट अफ भएपछि च्याउ खेतीमा लागेँ । च्याउ खेतीमा लाग्ने बित्तिकै मलाई असाध्यै उत्साह भयो । हामीले च्याउखेती शुरु गर्दा ७ सय रुपैयाँ लागत लगाएको थिएँ । ७ सयबाट शुरु गरेकोमा उत्पादन फस्टाएर ४२ हजार रुपैया कमाउन सफल भयौं । यो व्यवसाय असाध्यै राम्रो रहेछ भन्ने लाग्यो । अब च्याउ खेती विस्तार गर्नुपर्छ भनेर त्यो व्यवसाय गर्नको लागि ४ वटा टनेल बनायौं । टनेल बनाई सकेपछि हामीलाई त्यो टनेल भर्नको लागि असाध्यै गाह्रो भयो । २ जना दाजुभाईले गरेर पनि सम्भवनै भएन । अनि काम गर्ने ज्यामी खोज्नु पऱ्यो । ज्यामी गाउँमा एउटा पनि नपाउने । बुढाबुढी र केटा केटी पाइने । त्यो पोको बनाउने जवान र बलियो चाहिने । वडो समस्या परेपछि ओहो ! यो काम चाहीँ मेशिनले गर्न पाए त पैसा कति कमाइन्छ भन्ने लाग्यो । एकदम उत्साह जाग्यो त्यसपछि यो काममा यसरी फाइदा हुँदो रहेछ भनेर मेशिन बनाउन काममा पनि हात हालेँ । यो मेशिन बनाउन सक्छु भन्ने आँट पनि अयो किनभने मसँग कपडा बुन्ने मेशिनको सम्पूर्ण प्राविधिक ज्ञान थियो । सबै पार्टपुर्जा अंश(अंश बनाउने सक्थेँ । मैले अनि त्यही पाटपुर्जालाई प्रयोग गरेर त्यो च्याउ खेती गर्दा पोका बनाउने मेशिन सम्भव हुनसक्छ भन्ने कल्पना गरेँ । मलाई गाह्रो भएको र देशवासीहरुले च्याउको खेती गर्दा परेको समस्या देखेर मेरो मनमा प्रेरणा आयो र मैले च्याउ खेती गर्दा बल बनाउन मेशिन बनाउन शुरु गरेँ ।

किसानहरु कतिको लाभान्वित भएको पाउनु भएको छ । यसबाट पहिलो त यहाँ आफै किसान भएर शुरु गर्नुभयो ?

म आफै कृषक भएर शुरु गरेँ । मैले बनाएको मेशिन प्रयोग गरेका एकजना किसान मित्रले भन्नुभएको थियो मेशिन प्रयोग गर्दा १ वर्षमा १५ लाख कमाएर घरेडी पनि किने । यिनै मेशिनबाट बल उत्पादन गरेर भन्ने कुरा गर्नुभयो । अर्को चन्द्रानिगापुरका किसान मित्रले मैले १२(१३ सय वटा च्याउको बल बनाएँ, असार्ध्य राम्रो फल्यो । असाध्य खुशी लाग्यो भनेर फेस बुक र यूटुयवमा समेत हाल्नु भएको थियो । काभ्रेका कृषक राम सर पनि कृषक हुनुहुन्छ । मेशिन प्रयोग गर्न पाएर उहाँ पनि एकदमै खुशी हुनुभयो । खुशी भएर व्यवसायिक किट विकास निर्देशनालयका प्रमुख हरिहर शर्मा, योजना प्रमुख जगनाथ सरलाई लगेर देखाउन भयो । यस्तो प्रविधि अहिलेसम्म पाएका थिएनौं । यो प्रविधि नेपालमा राम्रो र सफल भयो भनेर नेपालको कृषकहरुलाई अनुदान कार्यक्रम पारित गराउनु भयो । च्याउ उत्पादन गर्ने किसानहरु खुशी व्यक्त गर्नु भएको अनुभवहरु शेयर गर्नु भयो । त्यसरी नै भक्तपुरका च्याउ उद्यमी सनिश लगेजुले त प्रशस्तै प्रशंसा गर्नु भएको छ ।

नेपालमा पहिलो पल्ट च्याउ उत्पादन गर्ने बल बनाउने मेशिनको श्रेय चाहीँ तपाईलाई नै जान्छ । अहिलेसम्म पनि अरु कसैले पनि बनाउन सकेको छैन । पहिलो व्यक्ति भनेको तपाई नै हुनुहुन्छ । जसले जे भने पनि बालकृष्ण श्रेष्ठ भनेर चिनिन्छि । अब यो प्रविधि किसानको लागि अलिकति महँगो भयो भनेर, भन्ने गरेको पाइन्छ । हामीलाई आर्थिक रुपमा महँगो भयो भन्ने कुराहरु पनि आएका छन् । हामीले कहाँबाट पैसा ल्याउने भन्ने कुरा गर्छन् । राज्यले सहुलियत दियो भने किसानले प्रयोग गर्न सकिन्छ । किसान सबैसँग त्यस्तो धेरै पैसा हुन्न । यसलाई सर्वसुलभ ढंगले किसानको हातमा पुग्नको लागि यहाँले केही नयाँ कुरा सोच्नु भएको छ ?

अझ सस्तोमा, अझ सुहुलियत दरमा, अझ उच्चस्तरको प्रविधियुक्त, अझ गुणस्तरीय उत्पादन दिने किसिमको, अझ यही मेशिनबाट कुनै त्यस्तो नयाँ सोँच योजना सोच्नु भएको छन् की ?

हामीले सम्पूर्ण पार्टपुर्जा, हात र लेथ मेशिनको प्रयोग गरेर बनाउनु पर्छ । जसको कारण महँगो पर्न गएको हो । त्यही सामान बनाउनको लागि नेपाल सरकारले प्रविधिमा अलिकति सहयोग गरिदिनु भयो भने पार्ट पुर्जाहरु हामीले आफनै कारखानामा निर्माण गर्न सक्छौ । त्यसो गर्न सक्यौं भने यो मेशिनको मूल्य सम्पूर्ण खर्च कटाएर पनि आधा हुन आउँछ ।

यो हातले (हस्तकला) मार्फत यो मेशिन तयार गरिएको हो । तर साना(साना पार्टपूर्जा बनाउन समेत मेशिनबाट बनाउन सकियो भने यसको मूल्य आधा पनि पर्दैन । जस्तै हामीले ३ लाख ५० हजार पर्ने मेशिन सिधै २ लाखमा दिन सक्छौं ।

विदेशमा एउटा वासर बनाउन २५(३० पैसा भन्दा बढी पर्दैन । नेपालमा त्यो वासर बनाउनै सकिदैन । एउटा पिष्टन बनाउन नेपालमा २(३ हजार खर्च हुन्छ । त्यो मेशिनले बनाउन सकियो भने त्यो २ सय रुपैयाँ पनि पर्दैन । त्यसो भएको हुनाले यसलाई कुटेर पिटेर अनेक गरेर एउटा मेशिनको एउटा रुप तयार पार्नुपर्छ । त्यसकारण महँगो भएको हो । त्यसमा नेपाल सरकारले देशको किसानहरुलाई सस्तो कृषि प्रविधि कसरी उत्पादन गर्ने भन्ने सोची दिनु भयो भने हामीसँग समन्वय गरेर सरकारनै सहभागी भएर बनाई दिनुभयो भने यो अत्यन्तै सस्तोमा किसानहरुलाई उपलब्ध गराउन सक्थ्यौं ।

अटो क्लेभ र स्टिमर भन्नुभयो नि, यसको पनि परिचय दिनहोस् न सबैले अंग्रेजी भाषा नबुभ्mन सक्छ ?

अटो क्लेभ र स्टिमर फरक फरक प्रविधि हुन् । भारत र चीनबाट आउँछ । महँगा(महँगा पनि छन् । स्ट्याण्डर्ड पनि छन् । राम्रो प्रविधि भनेर सोच्छन् । तर नेपालमा त्यही अटो क्लेभ चीन र भारतको भन्दा नेपाली पारामा, नेपालीपनमा उनीहरुको भन्दा आधा सस्तोमा बनाई दिएका छौं । हामीले त्यसमा दुवै थरिका प्रविधि लगाएर त्यो सस्तो मूल्यमा बनाई दिएका छौं । त्यसले च्याउ खेती गर्नको लागि बिउ बनाउन काम गरिन्छ । च्याउको बीउ उत्पादन गर्न गहुँलाई स्टिम गनुपर्छ । स्टिमरको काम चाहीं नेपालभर कहीं पनि थिएन । पूरानो प्रविधि भनेको डूममा उसिन्ने, पोटासीमा बफाउने गरिन्थ्यो । डूममा स्टिम गर्दा राम्रोसँग स्टीम नभएको कारण च्याउ खेती असाध्यै बिग्रने हुन्थ्यो । राम्रो कमाई हुन्छ भनेर २० औं लाख लगानी गरेर च्याउको खेती गर्छन । सानो(सानो गल्तीले गर्दा भुसुक्कै डुबेर अब देखि च्याउको खेती गर्दैनौं भनेर कान समातेर छोड्ने किसानहरु धेरै छन् । तर हाम्रो स्टिमरमा चाहीं त्यस्तो हुँदैन । स्टिमर भित्र सबभन्दा महत्वपूर्ण कुरो भनेको ग्याँस स्टोर हुन्छ । ग्याँसले सबै कुना कन्तरातिर पुर्‍याई परालसलाई राम्रोसँग स्टिम हुन्छ । र राम्रोसँग स्टिम गर्ने भएको हुनाले त्यो प्रभावकारी रहेको छ । यसरी खेती गरेको ठाउँमा आजको दिनसम्म बिग्रेको कहीं छैन । र सबै ठाउँमा यो स्टिमर ठीक छ । यो असाध्यै राम्रो छ भनेर प्रत्येक वर्ष १०-१५ वटा सरकारको अनुदान कार्यक्रममा हामीले स्टिमर बनाएर दिएका छौं ।

यहाँले नयाँ-नयाँ सोँचको प्रविधिहरु पनि निकाली रहनु भएको छ । मैले सुने अनुसार यहाँले मह प्रशोधन गर्ने, मकै रोप्ने, भन्नु भएको छ । यो त चिन र भारतबाट पनि ल्याएर प्रयोग गरेका छन् । अहिलेको हुँदै नभएको मेशिन कोदो रोप्ने मेशिन हो, हाम्रो जस्तो पहाडी मुलुकमा, हाम्रो जस्तो भौगौलिक विकटता भएको देशमा, बारीमा कोदोको खेती गरिन्छ । यतिबेला हाम्रो देशको कृषि उत्पादन समेत घटीरहेको छ । कोदो रोप्ने मेशिन हामीलाई आवश्यकता परेको छ । यही अवधारण लिएर यो पनि बनाउनु पर्छ भनेर तपाईले भनिरहनु भएको छ । यहाँको कोदो रोप्ने मेशिन सफल भयो भने नेपालको खाद्यान्न उत्पादनमा ठूलो सहयोग पुग्ने देखिन्छ । मेरो विचारमा अब यो कोदो रोप्ने मेशिन बनाउन यहाँले कहिले शुरु गर्नुहुन्छ ?

कुनै पनि कुरा अनुसन्धान गर्नको लागि लामो समय लाग्छ । धेरै पैसा लाग्छ । धेरै मिहिनेत गर्नुपर्छ गुरु श्री एग्रीकल्चर मेशिनरी प्रा.लि. स्थापना भएको ९ वर्ष भयो । ९ वर्षमा हामीले प्रत्येक वर्ष १/१ वटा मेशिनको आइटम बनाएका छौं । अहिले ९ वटा आइटम बनेको छ । अबको आइटम भनेको कोदो रोप्ने मेशिन हुनेछ । त्यसलाई पनि अलिकति समय लाग्छ । यसलाई छिटो गर्नको लागि नेपाल सरकारले हामीलाई अनुसन्धान गर्न सहयोग गर्नुपर्‍यो । र हामीलाई नेपाल सरकारबाट प्रोत्साहन पाउनु पर्छ । त्यसो भयो भने हामी छिटो बनाउन सकिन्छ ।

बालकृष्ण श्रेष्ठ कुनै ग्राजुएट इन्जिनियर होइनन्, उहाँ नेपालको हामीजस्तै सामान्य नागरिक हुनुहुन्छ । तर पनि आफ्नै बलबुक्ता, साहस, आफ्नै विवेक, नेपालको देश विदेशमा गएर, पढेर पिएचडी गरेका, पढेका, कुनै बैज्ञानिक भन्दा कम छैनन् । नेपालको कृषि क्षेत्रलाई महत्वपूर्ण योगदान दिनुभएको छ । यो एउटा देशको लागि पनि गौरवको कुरा हो । त्यसकारण पनि यहाँले कोदो रोप्ने मेशिन बनाउन सपना बोक्नु भएको छ । यसका लागि मेरो तर्फबाट धेरै धेरै शुभकामना छ, सफल होस् । नेपालको कृषि क्षेत्र र खाद्य प्रणालीलाई ठूलो सहयोग पुर्‍याईयोस् । नेपालको कोदो भनेको आदिवासी परम्परागत बाली पनि हो ।

यहाँलाई केही प्रश्न सोध्न मन लागेको छ । दुई ठूला देशको बिचमा हाम्रो देश रहेको छ । नेपालको कृषि खस्किरहेको छ । यहाँले देखिरहनु भएको छ । नेपालको बालीनाली बिग्रदो अवस्था छ । यस विषयमा यहाँको विचार के छ ?

अहिलेको अवस्थामा अत्याधिक कृषकका छोराछोरीहरु विदेश पलायन भएका छन् । गाउँघरमा गाईभैंसी पाल्न अध्याधिक कम भएको छ । मानिसको काम मेशिनले लिएको छ । खेती गर्ने माटो उर्वरा शक्ति कम हुँदै गएको छ । त्यसो भएको हुनाले नेपालमै प्रविधि उत्पादन गरेर नेपालमै पुनः फेरि पनि गाईभैंसी पाल्ने, फार्महरु खोल्ने, तिनै किसानहरुलाई सरकारले प्रविधिमा सहयोग गर्ने, मल बेलामा पाइदैन, काम गर्ने जनशक्ति पाइदैन, काम गर्नसक्ने विदेशमा गएका छन् । विदेशमा जाने जनताका छोराछोरीलाई स्वदेशमै बसेर कामगर्ने वातावरण बनाउन पर्छ, । वर्षको अर्वौं अर्बको कागती लगायत, फलफूलहरु तथा तरकारीहरु, कृषि सामाग्रीहरु र औजारहरु विदेशबाट नेपाल ल्याइन्छ । ती वस्तुहरु प्रयाप्त मात्रामा नेपालमा उत्पादन हुने हो भने कुनै पनि युवायुवती र किसानहरुका छोराछोरीहरु रोजगार खोज्न विदेशमा जान पर्दैन । त्यसरी नेपालमै प्रविधि उत्पादन गर्ने, नेपालमै गाईवस्तु पालन गर्न प्रोत्साहन दिने, युवाहरुलाई नेपालमा राम्रोसँग खेती किसान गर्न दिने हो भने फेरि अत्यन्तै उत्साहजनक कृषि उत्पादन बढ्छ । नेपाली युवाहरुले थाहा पाउने छन् कि विदेश जान बेकार रहेछ । विदेशमा जाने ठाउँमा यहाँका खाली जमीनको प्रकृति हेरेर खाली जमीनमा कागती, स्याउ, सुन्तला लगायतका फलफूल लगाउन सकियो भने विदेशमा जानेभन्दा अत्यन्तै फाइदा हुँदो रहेछ । स्वादेशमै च्याउ खेती गर्‍यो भने विदेशमा जानुभन्दा धेरै रुपैया कमाई हुनेछ । प्रविधिको प्रयोग र युवाहरुको

सहभागीतामा कृषि बढेर गईहाल्थ्यो भन्ने मलाई त्यस्तो लाग्छ ।

यहाँले देशको लागि महत्वपूर्ण योगदान दिनु भएको छ । त्यो देश र जनताको लागि महत्वपूर्ण पाटो हो । यहाँले अघिनै पनि देशमै रोजगार सिर्जना गर्नुपर्छ भनेर भनिसक्नु भएको छ । यो अवस्थामा धेरै किसानहरुले हामी त डुब्यौं । बजार पाएनौ भनि राखेको अवस्था छ । हरेक उत्पादन विदेशी उत्पादनले ढाकी सकेको छ । तपाई प्रविधिक निर्माता भएको नाताले केभन्नु हुन्छ ?

च्याउ खेतीमा हामी आत्मनिर्भर बनाउने प्रयामा छौं । तर पनि समस्या त्यस्तै भन्छन् । किसानहरुले हामीले च्याउ भरमार उत्पादन गर्‍यौं । बेच्नै सकेनौं, हातले रोपेको बेलामा भन्दा धेरै फल्यो भन्छन्, कहाँ गएर बेच्ने बजारै छैन, समस्या पर्‍यो भन्छन् । च्याउ उत्पादन बढी हुँदा त्यसलाई कसरी प्रयोग गर्ने त भन्ने कुरा बजार नभएको कारण किसान अन्यौलमा छन् । च्याउ खेती गर्ने ठाउँमा पुग्दा मुरीका मुरी च्याउको सुकुटी देखाउनु हुन्छ । हो, यो चाहीँ कृषि सम्बन्धी सरकारले सोच्न नसकेको विषय हो ।

धेरै फल्दा त्यसलाई कसरी उपयोग गर्ने ? जनताले केके चिज उत्पादन गर्दा खान सक्छन् ? त्यसका लागि प्रविधि सरकारले दिनु पर्थ्यो । च्याउ खेतीको लागि प्रोत्साहन गर्नु पर्थ्यो । त्यस्तै गोलभेडा उत्पादन गर्ने किसानहरुको समस्या पनि त्यस्तै छन् । गोलभेडा बिक्री नभएर किसानहरुले बारीमै, बाटेमै कुहाएर फाल्छन् । बजारमा बिक्री नभएर त्यतिकै फाल्नु पर्ने अवस्था हुन्छ । म आफैले गोलभेडा खेती गर्दाको कुरो हो । ५ वटा टनेलमा गोलभेडा खेती गरेको थिएँ । अनि त्यो गोलभेडा १५० रुपैयाँ प्रति क्रेटमा पनि कसैले नकिन्ने भयो । टिपेको ज्याला नै नआउने भएपछि किन गोलभेडा टिप्ने भनेर बोटमै कुहाएको थिएँ । हो, विदेशबाट थुप्रै गोलभेडाका परिकारहरु आईराखेको हुन्छ । राम्ररी सदुयपयोग गर्न सकेको भए विदेशबाट आयत गरिने परिकारहरु नेपालमा उत्पादन गर्न सकेको भए आज किसानहरुको त्यो हविगत हुने थिएनन् । त्यस्तो भएको हुनाले हरेक ठाउँमा कृषि सम्बन्धी सरकारले एकदमै ध्यान पुर्‍याउनु पर्छ भन्ने मलाई लाग्छ ।

यहाँले एकदमै महत्वपूर्ण विषय भन्नुभयो । अन्तमा मैले सोध्न छुटेको र तपाईलाई भन्न मन लागेको केही छ भने भन्नुहोस् ?

हामीले कुनै पनि खेती गर्दा प्रविधिको प्रयोग गर्‍यो भने राम्रो उत्पादन लिन सकिन्छ । १ बिगाह मकै रोप्नलाई १२ देखि १५ जनाको जनशक्ति चाहिन्छ । हामीले मकै रोप्ने मेशिन प्रयोग गर्‍यो भने एउटा मेशिनले दिनमा ३ बिगाह देखि ४ बिगाहसम्म मकै रोप्छ । सामान्यतयाः ५२ रोपनी मकै रोप्दा रहेछ । रोपेको ज्याला खर्च जोड्ने हो भने खर्च पनि उठाउन सकिदैन । कारण के हो भनेर रोप्न बढी पैसा लाग्ने, जोत्नलाई बढी पैसा लाग्ने भएकोले हो । अहिले प्रविधि सबै ठाउँमा आएको छ । मेशिनले मकै रोप्दा ५ हजार खर्च हुने ठाउँमा हजार रुपैयाँले भयो भने ४ हजार त उसै बच्छ । तपाईको आफ्नो छोराछोरीलाई जोतिदे, गाउँमा मकै रोपीदे, दुईचार पैसा आउँछ । विदेशमा जानै नपर्ने रहेछ भन्ने जनताको मनस्थिति बन्न जान्छ । पैसा कमाउनको लागि आफ्नो छोराछोरीहरुलाई विदेश पठाउनु पर्दैन । प्रविधि प्रयोग गर्नु र नेपालमा के कुराको आवश्यकता छ त्यो अनुसारको खेती गर्ने, गर्नु भयो भने तपाईहरुलाई अत्यन्तै फाइदा हुन्छ । आफुले गरेको काम सफल हुन्छ । सरल मूल्यमा उत्पादन गर्न सकियो भने र बजारमा, बजार पाइयो भने तपाईहरु खुशी हुनुहुन्छ । त्यसो भएर प्रविधि प्रयोग गरेर खेती गर्नुहोस् । प्रविधि प्रयोग गर्न छोराछोरीलाई उत्साहित गर्नु र अनि पूरानो परम्परागत खेतीमा मात्र नलाग्नु होस् । नयाँ(नयाँ कुराहरुलाई अपनाउनुहोस्, सबै जनता मिलेर सरकारलाई घच घच्याउनु होस् । र खबरदारी पनि गर्नुहोस् अब आउने उम्मेदवारहरुलाई कृषि कार्यक्रम ल्याएन भने भोटै दिन्न भनेर भन्नुहोस् । त्यसरी आफू सचेत भयौं भने आफैलाई फाइदा हुने हो । र देशको लागि पनि फाइदा हुने हो । म सम्पूर्ण नेपाली दाजुभाई दिदीबहिनीहरुलाई यही भन्न चाहान्छु ।

हुँदैन ।६.वन्यजीव चोरी शिकार गर्न दिनु हुँदैन ।

७.वनपाले राख्नुपर्छ ।

८.भिरालो पाखो जग्गामा कान्ला गरा बनाएर खेती गर्न सल्लाह दिनुपर्छ ।

९.वन नर्सरी तालिम प्राप्त व्यक्ति राख्नुपर्छ । बीउ, कलमी संकलन गरेर स्थानीय स्तरमा बेर्ना उत्पादन गर्नुपर्छ। घरेलु कामको लागि र उद्योगको लागि चाहिने कच्छा पदार्थको आवश्यकतालाई ध्यानमा राखेर वृक्षारोपणको काम असार, साउनमा गर्नुपर्छ

१०.पहिरो गएको र पहिरो जान सक्ने ठाउँ, नदनदी खोला नाला, ताल तलाउ पोखरी दहको छेउमा भूक्षय हुनबाट जोगाउन स्थानीय हावापानी, माटो उचाई तापक्रम सुहाउँदो उम्रने, हुर्कने बढ्ने फस्टाउने वनस्पतिका बीउ, बेर्ना, कलमी रोप्नुपर्छ। उदाहरणको लागि बाँस, वेत, निगाला, केतुकी, सिउँढी, उतिस वैंस, साल, सिसौ खयर , पडारी, पलाँस, नीलकाँडा, बयर, असारे, बर (पिपल, फलेदो, सिमल केरा

रोप्न सकिन्छ ।

११.वन्यजीवको लागि प्राकृतिक सिमसार क्षेत्र संरक्षण गरिनुपर्छ ।

१२.वन र प्राकृतिक वातावरण बारे विद्यालयमा पढाउनुपर्छ। प्राकृतिक स्रोत र साधनको आधार मा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्नुपर्छ। सामाजिक चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन, माटोको संरक्षण, कृषि बालीको खेती र हरियो वनजङ्गलबाट मात्र सम्भव छ। हरियो वनजङ्गलको संरक्षण र सम्वर्द्धन विना कुनै पनि क्षेत्रको विकास सम्भव छैन । सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, जैविक(विविधता, उर्वरशील माटो तथा वातावरणको दृष्टिकोणबाट वनजङ्गलको धेरै ठूलो महत्व रहेको स्पष्ट छ । कुनै पनि किसिमको सीमाले छेक्न नसक्ने प्रकृति प्रदत्त वस्तुहरुमा हावापानी, नदनदी खोला सागर, जलजीव, वन्यजीव साझा सम्पत्ति हुन् । प्राकृतिक हरियो वन पानी हो, पानी खाद्यवस्तु हो र खाद्यवस्तु जीव मात्रको प्राण बचाउने आधार हो । सबै छिमेकी मुलुकहरुले परस्परमा समन्वय र सामन्जस्यता स्थापन गरेर वनजङ्गलको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न जोड दिनमा कल्याण छ । स्वर्ग छ भन्दा अतिशयोक्ति नहोला ।

सन्दर्भ सामाग्रीः

१.भट्टराई, खेमराज(कार्वन व्यापार र सजिवन खेती, अन्नपूर्ण पोष्ट विशेष पृष्ठ संख्या ७, बिहिवार २४ पुस २०६४

२.विज्ञान प्रगति, जून २००८ राष्ट्रिय विज्ञान सञ्चार एवं सूचना श्रोत संस्थान (सी.एस.आई.आर.) डा.के. एस कृष्णन मार्ग, नई दिली(११००१२

३.युवामञ्च, पृष्ठ संख्या २८, २०५२ मंसीर, गोरखापत्र संस्थान, धर्मपथ, काठमाडौं, नेपाल । पो.व.नं. २३,

४.भट्टराई, जनक(अब खाडीको होइन झाडीको तेल सजिवन खेती गरौं, हिमपात मासिक पृष्ठ संख्या ११(१५ वर्ष ७ अङ्क १,२, साउन(भदौं २०६५ ।

किसानका समस्या आन्दोलनकै रुपमा उठाउनु पर्छ अध्यक्ष : डा.प्रेम दंगाल

♦**धनबहादुर मगर**

काठमाडौं पुस २२ राष्ट्रिय किसान आयोगको आयोजनामा किसानको काम कर्तव्य, अधिकार र राज्य प्रति दायित्व विषयक कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।

उक्त अवसरमा राष्ट्रिय किसान आयोगका अध्यक्ष डा.प्रेम दंगालले समावेश गर्नु पर्ने किसानका धेरै विषयहरु बाँकी छन् । संविधानले सीमान्तकृतहरु, किसानहरुको विकास कानूनी अधिकार प्रभावकारी ढंगले कार्यन्वयन भएका छैन ।

एकीकृत किसान ऐन चाहिन्छ जस्तो लागेको छ । कार्यपत्र प्रस्तुत गरेपछि आधार बन्छ जस्तो लाग्छ । किसानको वर्गीकरण तत्काल गर्न सक्ने कुरा हो । किसान आयोगको कार्यदेशले भ्याए सम्म गरिनै रहेका छौं । यो आन्दोलन हो छलफल गरेर अगाडि बढ्ने हो ।

दिगो कृषि विकास रणनीति, संयुक्त राष्ट्र संघीय घोषणा पत्र, मा ग्रामीण क्षेत्रमा किसानहरुको अधिकारको कुरा उल्लेख छ । सन् २०१८ सम्म यूएनमा समावेश लडाई लडेको थियो । प्रस्ताव लिएर गएपछि कस्सो लागु नहोला, सरकारको साझा कार्यक्रम बन्दै छ ।

जैविकि विविधता कुरा, ल्याण्ड ट्रिव्युन गठन हुनु पर्छ । किसानहरुलाई सहयोग गर्नु अंग्रेजीबाट नेपालीमा अनुवाद गर्नुपर्छ ।

अन्तर्राट्रिय स्तरमा भएका अभ्यासहरु सूचना पाएपनि पहुँच कम छ । न राज्यको संरचना भित्र छन् । न किसान मैत्री, त्यसलाई किसान मैत्री बनाउनु पर्छ । राष्ट्रिय किसान सञ्जालको तर्फबाट एकभएर जाँदा कसो नहोला, किसानलाई परेको मर्का सम्बोधन गर्नुपर्छ ।

उक्त अवसरमा कानुन न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयका शाखा अधिकृत ईश्वरीप्रसाद आचार्यले वैदेशिक रोजगारमा गएका युवाहरुलाई कृषिमा आवद्ध गराउन किन सकेन, किसानको परिभाषामा कानुनको प्रभावकारी छैनन् भने किन छैनन् । डिफिनिशन भन्दा पनि कार्यन्वयनको पक्षमा वहस हुन जरुरी भएको छ । माझी पेशा कृषि पेशा हो की होइन ? वहुसंख्याक किसानहरु पलायन हुने अवस्था छन् । कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित र बजार व्यवस्थापनसँग जोडिएका कानूनी विषयहरु प्रस्तुत गर्नु भयो । अखिल नेपाल किसान महासंघ (क्रान्तिकारी केन्द्र)का सचिव शिवहरी खनालले किसानले उत्पादन गरेको वस्तुहरु बजारीकरण गर्ने विषय कार्यपत्रमा उल्लेख गरेको छैन् । मूल्य श्रृँखला महत्वपूर्ण कुरा हुन् । स्वास्थको कुरा आएको छैन । किसानको स्वास्थ्यको कुरा गरौं । रासायनिक विषादी, क्षेतिपूर्तिको कुरा आएको छैन । पशु वधशाला पर्यावरण मैत्री हुन सकेको छैन ।

नीति जतिसुकै राम्रो भएपनि कार्यन्वयन फितलो छ । खाद्यान्न गुणस्तरीय उत्पादन गर्ने भन्ने छ । पशुपन्छी र कृषिका लागि स्थानीय तहबाट सुनुवाई हुनुपर्छ । विदेशमा गएका युवाहरुलाई पुनर्स्थापना गर्ने कार्यक्रम ल्याउनु पर्छ ।

उद्यमी फूलमाँया तामाङले आफूले टिमुरको खेती गरेको र टिमुरको छोप बनाएर विदेशमा समेत निर्यात गर्दै आएको छु । सरकारबाट टिमुर खेतीलाई ध्यान दिनुपर्छ । सल्यान र म्याग्दीबाट टिमुर संकलन गरेको छु । टिमुर टिप्न धेरै ठूलो गाह्रो छ । काँढैकाँढा हुन्छ । काँढाले घोचेको पछि निको हुन निकै समय लाग्छ ।

पत्रकार धनबहादुर मगरले आदिवासी परम्परागत बाली संरक्षण र कृषि क्षेत्रबाट आदिवासी जनजातिको थातथलोमा हुने बालीहरुको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुन सकेको छैन । भूमि प्राकृतिक साधान हो, किनबेच भईरहेको छ । आदिवासी जनजातिका भूमिमा प्रथाजनित बाली संरक्षण हुन सकेको छैन । व्यवसायिक भएका ठाउँहरुमा पनि बजारको व्यवस्थापन नहुँदा लोप प्रायः हुन गईरहेको अवस्था आएको छ ।

कृषि विकास मन्त्रालयका पूर्व सह(सचिव अच्युतप्रसाद ढकालले किसानको राज्यप्रतिको कर्तव्य र दायित्व विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै किसानहरुले संगठन गठन गर्ने दायित्व र कर्तव्य पनि हो । ऐन नियम पालना गर्नु पर्छ । जैविक विविधताको ख्याल गर्दै राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय वायोडाईभर्सिटीको नीति नियमनहरु पालना गर्नुपर्छ । आफनो कर्तव्य र अधिकारको बारेमा आफै सचेत हुनु जरुरी छ ।

स्थानीय तह, प्रदेश र संघीय सरकारमा केही नभएको भन्ने होइन टुक्रा(टुक्रा मात्र भएको छ । पशुपन्छीमा भन्ने हो भने मासु र अण्डामा आत्मनिर्भर भएका छौं । प्रदेश सविच हुँदा टाइफुनबाट भएको क्षेति संकलन गरेर पठाउँदा सुनुवाई नै भएन । वधशालाको

अवस्था त्यस्तै अव्यवस्थित छ ।

कृषि उद्यमी सिता थापा (भट्टराई)ले मैले २० जनालाई रोजगार दिएको छु । अनुदानको सवालमा मसम्म आईपुग्दैन । पावर पोइन्टमा देखाए जस्तो हुँदैन । मेरो १५ लाखको मौरी मलसाप्रोको कारण नष्ट भएको थियो । र २६ रोपनी जमीन प्रति वर्ष २५ हजार भाडा तिरेर काम गरिरहेको छु । क्षेतिपूर्ति र अनुदानको कुरा गर्दा, पार्टीका फलाना कहाँ गईसक्यो भनिन्छ, मकहाँ आईपुग्दैन । पशुपन्छी पालनको कुरै उठेन । बजारको व्यवस्थापन हुँदैन । सिँचाईको अभाव छ । इजरायलमा वास्तविक किसान जाँदैन । म क्यान्सर किल नेपालको अध्यक्ष पनि हुँ । खानपानको कुरा विषादी रहित छुट्याउन गाह्रो छ ।

राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पाटी किसान संघका अध्यक्षले मेरो गाईपालनमा क्षेति भएको छ । कालिज फार्म छ कृषिमा २६ लाख नोक्सान भएको छ । राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी अछुत जस्तो भएको छ । हामीलाई बोलाएर न्याय दिने काम भएकोमा आयोगलाई धन्यावाद । अब किसान महासंघ मार्फत गाउँ-गाउँमा गएर किसानहरुलाई सुझाव दिनु होला ।

अखिल नेपाल किसान संघ (वहुमत)का अध्यक्ष हरिकुमार श्रष्ठले कार्यपत्रमा अनुदान र मलको विषय उठेन । इनोभेसशन लाइभस्टक सेन्टरमा करोडौं घोटला भएको छ । किसान आयोगले उठाउन कि नउठाउने ? किसानले उत्पादन गरेको वस्तु बिक्री गर्न बजार पाउने कि नपाउने ? दवाब किसान आयोगले दिनुपर्छ । साना पोल्ट्री व्यवसायी अप्ठेरोमा परेको छ ।

कृषि अनुसन्धान परिषद्का पूर्व कार्यकारी निर्देशक टेकबहादुर गुरुङले उत्पादित वस्तुहरु सस्तो हुनुपर्छ भन्ने कुरा सिकाउनु पर्छ । पेन्सनको कुरा आएको छ । चौतर्फी समस्या र दवाबहरु आउँदा जागिरबाट छोड्नु पर्छ जस्तो लाग्थ्यो । तर त्यस्तो होइन सामना गरेरै अगाडि बढ्नु पर्दो रहेछ ।

राष्ट्रिय किसान आयोगका सदस्य जीवन्ती पौडेलले सरकारले उपभोक्ताका मापदण्डहरु सहजीकरण गर्नु पर्छ । सरकारी दायित्व भित्र कसरी पुऱ्याउने । दर्ताभई सञ्चालन गर्ने हो कि ? होइन । राष्ट्रिय किसान आयोगले कामै गरेन भन्ने कुरो उठ्यो । किसान संघ(संगठनहरुले के गरे भन्ने कुरा आफूतिर फर्कनु पर्ने हुन्छ ।

उक्त अवसरमा कार्यक्रम सञ्चालन आयोगका तर्फबाट सदस्य सचिव दुर्गाप्रसाद पण्डितल

राष्ट्रपतिबाट कृषक पुरस्कृत

काठमाडौं पुस ११ चितवन कृषि ज्ञान केन्द्र, चितवनले तीनजना कृषकलाई राष्ट्रपति उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारबाट पुरस्कृत गरेको छ । बागमती प्रदेशका कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सचिव डा.शरणकुमार पाण्डेले उनीहरुलाई पुरस्कृत गर्नुभएको हो । पुरस्कृत हुनेहरुमा रत्ननगर नगरपालिका वडा नम्बर १२का केरा कृषक विष्णुहरी पन्त, भरतपुर महानगरपालिका १७मा च्याउ खेती गर्नुभएका विष्णुबहादुर वि.क र माछापालन गर्दै आउनुभएका माडी नगरपालिका ६का सरोज शाह तेली रहनुभएको छ । सम्मानित हुने विष्णुहरी पन्तले विगत एक दशकदेखि केरा खेती गर्दै आउनुभएको छ । उहाँको

अहिले ३५ विघा क्षेत्रफलमा केरा खेती छ । त्यस्तै च्याउ खेती गर्दै आउनुभएका विष्णु बहादुर विकले बार्षिक डेढ करोडको च्याउ उत्पादन गर्दै आउनुभएको कृषि ज्ञान केन्द्र चितवनका प्रमुख युवराज पाण्डेले जानकारी दिनुभयो । १० विघामा माछा पालन गर्दै आउनुभएका शाहले कुखुरा, हाँससँगै बाखा समेत पालन गर्नुभएको छ ।

उनीहरुलाई प्रतिव्यक्ति १० हजार रुपैयाँ र सम्मानपत्र प्रदान गरिएको कार्यालयका प्रमुख पाण्डेले जानकारी दिनुभयो । कृषि ज्ञान केन्द्रले हरेक वर्ष तीन जना किसानलाई राष्ट्रपति उत्कृष्ट कृषक पुरस्कारबाट पुरस्कृत गर्ने गर्दछ । पुरस्कृतका लागि केन्द्रले किसानहरुलाई दरखास्त आह्वान गरेको थियो । निवेदनको आधारमा दरखास्त दिएका सबैको फर्ममा पुगेर जिल्ला कृषि विकास समन्वय समितिले स्थलगत अवलोकन पश्चात उत्कृष्ट कृषक छनौंट गरिएको हो । राष्ट्रपति उत्कृष्ट कृषक पुरस्कार छनोट समितिमा कृषि ज्ञान केन्द्र, जिल्ला समन्वय समिति चितवन र भेटेरेनरी अस्पताल रहेको थियो ।

उक्त अवसरमा जिल्ला समन्वय समिति चितवनका प्रमुख नारायणप्रसाद अधिकारीको अध्यक्षतामा भएको कार्यक्रममा बागमती प्रदेशका कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सचिव डा.शरणकुमार पाण्डे, बाग्मती प्रदेश कृषि विकास निर्देशानालय हेटौडाका निर्देशक भरत प्रसाद विडारी, प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना कार्यन्वयन ईकाई चितवनका प्रमुख धनबहादुर थापा तथा कृषकहरुको उपस्थिति रहेको थियो ।

कृषि उत्पादनमा वृद्धि र सहजता,
कृषि यान्त्रीकरणको प्रवर्द्धन र उपयोगिता देश आत्मनिर्भरताको मूल आधार, कृषि विकासमा नविनम् सुधार
कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र
(CAIDMP)

कोरिया हेफर इन्टरनेशनल उन्नत जातका गाईहरु भित्र्याइयो

काठमाडौं पौष ९ कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका प्रवक्ता प्रकाशकुमार सन्जेलले एक प्रेस विज्ञप्ति गर्दै दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्ने राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिमा सघाउ पुर्‍याउने उद्देश्यले नेपाल सरकारको अनुरोधमा दक्षिण कोरियाबाट वस्तुगत सहायता स्वरुप उच्च उत्पादन क्षमताका कोरली बाच्छी र साँढेहरु प्राप्त भएको छ । यसरी सहयोग स्वरूप प्राप्त कोरली बाच्छी र साँढेहरु हेफर इन्टरनेशनल कोरिया र हेफर इन्टरनेशनल नेपालको समन्वयमा नेपाल ल्याइएका हुन् । २२ डिसेम्बर २०२२ मा ६ वटा साँढे र ३६ वटा कोरली बाच्छी तथा २३ डिसेम्बर २०२२ मा २१ वटा कोरली बाच्छी गरी हालसम्म जम्मा ६ वटा साँढे र ५७ वटा कोरली बाच्छीहरु नेपाल ल्याइसकिएको छ । २५र २८ डिसेम्बर २०२२ मा थप बाच्छी र साँढे नेपाल ल्याइने योजना रहेको छ ।

नेपाल सरकारलाई वस्तुगत सहायतामा प्राप्त भएका पशुहरुमध्ये ८१ वटा कोरली बाच्छीहरु कमलामाई नगरपालिका, सिन्धुलीलाई हस्तान्तरण गरिएको छ । कमलामाई नगरपालिका, सिन्धुलीले हेफर इन्टरनेस्नल नेपाल समेतको सहकार्यमा मोडेल डेरी भिलेज विकासको अवधारणामा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नेछ । सहायतामा प्राप्त भएका ७ कोरली बाच्छीहरु राष्ट्रिय गाई अनुसन्धान कार्यक्रम, चितवनमा, ४ वटा गाई आनुवांशिक स्रोत केन्द्र, जिरी र ९ वटा राष्ट्रिय पशु प्रजनन् कार्यालय, पोखरामा राखिनेछ वस्तुगत सहायतामा प्राप्त साँढेहरु कृत्रिम गर्भाधानका लागि सिमेन उत्पादन गर्न राष्ट्रिय पशु प्रजनन् कार्यालय पोखरा र लाहानमा राखिनेछ । यसरी बिभिन्न स्थानमा पालिने कोरली बाच्छीहरु दूध उत्पादन एवम् उच्च क्षमताका बाच्छाबाच्छी उत्पादन प्रयोजनका बुल मदर्सको रुपमा रहनेछन् ।

यही २२ डिसेम्बर २०२२ मा पहिलो लटमा प्राप्त कोरली बाच्छी र साँढेहरु एक समारोहका बीच त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा नेपालका लागि दक्षिण कोरियाका राजदूत पार्क चोङशुकले कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सचिवद्वय डा.दीपककुमार खराल र डा. गोविन्द प्रसाद शर्मालाई हस्तान्तरण गर्नु भएको थियो । यसरी उच्च उत्पादन क्षमता भएका साँढे र कोरली बाच्छीहरू यति ठूलो परिमाणमा नेपालमा पहिले पटक ल्याइएको हो । यसरी भित्र्याइएका उच्च उत्पादन क्षमताका पशुहरूको सही सदुपयोगका लागि सम्बन्धित् स्थानीय तह एवम् प्रदेश र संघीय सरकारका सम्बन्धित निकायहरूको समन्वय र सहकार्य अपरिहार्य रहेको छ । नेपालको समग्र दुग्ध क्षेत्रको विकासमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने यस अभियानमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने दक्षिण कोरियाली जनता, दक्षिण कोरिया सरकार, हेफर इन्टरनेशनल कोरिया, हेफर इन्टरनेशल नेपाल लगायतका सम्पूर्ण सहयोगी सरकारी र गैह्र-सरकारी निकायहरू प्रति कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछ ।

हार्दिक अपिल ! हार्दिक अपिल !!

रेल मार्ग विकास गर्दै देशको आर्थिक सामाजिक उत्थानमा टेवा पुर्‍याउने उद्देश्यका साथ मुख्यतः पूर्वपश्चिम रेलमार्ग छिमेकी राष्ट्र भारत र चीनसँग अन्तदेशीय रेलमार्गहरुको निर्माण कार्य रेल विभागबाट हुँदै आइरहेको छ । रेलमार्ग निमार्णलाई छिटो सम्पन्न गरी जनतालाई सुर्वसुलभ यातायात सेवा प्रदान गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न रेल मार्गमा घर टहरा हटाईदिने, मुआवजा रकम समयमै बुझिदिने कार्य गरिदिनुहुन हार्दिक अनुरोध छ ।

नेपाल सरकार
भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय
रेल विभाग

तराई तथा भित्री मधेशका लागि आलु खेती प्रविधि

बीउको स्रोतः जातिय शुद्धता र स्वस्थ बीउ आलु उत्पादनको लागि सर्वप्रथम त बीउको स्रोत भरपर्दो स्थानबाट लिनुपर्छ जहाँकी जातिय शुद्धता र स्वस्थ बीउ आलुको निश्चितता हुन्छ विगत ११ वर्षदेखि नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् आलु बाली अनुसन्धान कार्यक्रम खुमलटारले वर्षेनि २००००० पूर्व-मूल बीउ आलुका दाना उत्पादन गरेर बिक्री वितरण गर्दै आएको छ ।

वासुदेव शर्मा वैज्ञानिक आलुखेती प्रविधि नार्क

आलु तराई तथा भित्री मधेशको एक प्रमुख नगदे तरकारी बाली हो । आज भन्दा ३० वर्ष पहिलेसम्म नगन्ने रुपमा आलु खेती

गरिने तराई भू-भाग हाल नेपालको आलु खेती गरिने कुल क्षेत्रफल १,९०,२५० हेक्टर (२०१२) को ३७ प्रतिशत भू-भाग यसैमा पर्दछ । यहाँ दिन प्रति दिन खेतीको विस्तार कार्य भईरहेको छ ।

मध्यमाञ्चलको तराईमा मात्र पनि २२,६३५ हेक्टरमा खेती भई ३,५६,०३७ टन उत्पादन भई सरदर प्रति हेक्टर उत्पादन १५.७३ टन पुग्दछ । यो नेपालमा आलु खेती गरिने कुल क्षेत्रफलको १० प्रतिशत भू-भाग पर्दछ । यसरी दिन प्रतिदिन तराई क्षेत्रमा आलु खेतीको विस्तार हुनुमा प्रमुख देन बीउ आलुको नै छ । पहिला-पहिला तराईमा गुणस्तरीय बीउ आलु उत्पादन गर्ने प्रविधि (Seed Plot Technique) थिएन र उच्च पहाड़ी क्षेत्र लेक) बाट हरेक वर्ष बीउ आलु ल्याई खेती गरिने चलन थियो । जसले गर्दा समयमा बीउ आलु प्राप्त नहुने, बीउ आलु प्राप्त भएता पनि उपयुक्त उमेरको बीउ नहुने अर्थात शुषुप्तावस्था पूरा नभइसकेको र उपयुक्त जात नहुने कारणले आलु खेती फस्टाउन सकेको थिएन तर हाल बीउ आलु उत्पादन प्रविधि तथा अंग्रेजीमा (Seed Plot Technique) बाट तराईमा कृषककै जग्गामा कृषक आफैले केही उन्नत तरिका अपनाएर स्वस्थ बीउ आलु उत्पादन गर्ने कार्य सम्भव भएको छ ।

तराईमा प्रायस, आलु खेती गर्ने कृषकहरु आफूसँग भएका आलुहरु मध्य ठूला-ठूला साईजका खायनमा बिक्री गरी तथा खानमा प्रयोग गरी सा-साना आलुका दाना बीउका रूपमा राख्ने गर्छन् । भाइरस रोग लागेका आलुका बोटमा फल्ने आलुका दाना प्रायसः साना हुने र सो रोग बीउबाट सर्ने हुनाले साना बीउ आलुमा भाइरसको प्रवल सम्भावना पनि हुन्छ । खायन आलु र बीउ आलुको प्लट छुट्टा-छुट्टै नहुनु तथा कृषि कर्महरुमा पनि कुनै फरक नगर्नाले कडा परिश्रमको बावजुद पनि स्वस्थ बीउ आलु उत्पादन गरी बीउ आलु लगाउन नपाइनाले आशा गरे अनुसार उत्पादन लिन सकेका छैनन् ।

आलु खेतीमा उत्पादनमा असर पार्ने तत्वहरु मध्य २० प्रतिशत भूमिका गुणस्तरीय बीउको रहेको हुन्छ । हाल तराईका पूर्वदेखि सुदूर पश्चिमसम्मै सित भण्डारण (Cold store) सुविधा भइसकेकोले आलु खेती गर्न लाग्ने लागतमा ४०-५० प्रतिशत हिस्सा ओगटेको बीउ आलु कृषकले आफै उत्पादन गर्न सकेमा बीउ आलुबाट सर्ने रोगहरु जस्तै कालो खोष्टे (Black scurf) दाद (Common scab) भाइरस, ऐजेंस (Wari) खैरो पिप चक्के (Brown rot) तथा आलुको पुतली आदिबाट बचाउने मात्र नभई आलु उत्पादन गर्ने लागतमा समेत कमी ल्याई नाफामूलक आलु खेती गर्नमा सहयोग पुग्दछ । त्यसैले तराईमा Seed Plot Technique अथवा बीउ आल उत्पादन प्रविधि बाल खेतीको लागि वरदान नै हो ।

बीउ आलु उत्पादन प्रविधिमा अपनाइने मुख्य मुख्य कर्महरू :

खायन आलु खेतीमा गरिने प्रायसः सबै कृषकहरू जस्तैः जग्गाको तयारी, मलखाद, गोडमेल उकेरा, निचाई रोगकीरा नियन्त्रण, खन्ने कार्यहरु बीउ आलु उत्पादनमा गरिने कार्यहरू जस्तैः हुन् । यी दुबैमा' उही आलू उत्पादनमा ध्यान दिइएको हुन्छ तर बीउ उत्पादनमा शुद्ध जान, स्वस्थ रोगरहित आल, बीउ साइजमा समेत विशेष ध्यान दिइएको छैन । त्यसैले यही उद्देश्य पूरा गर्नको लागि बीउ आलु उत्पादन प्रविधिमा निम्न कुराहरुमा ध्यान दिनु पर्दछ ।

१. बीउको स्रोतः जातिय शुद्धता र स्वस्थ बीउ आलु उत्पादनको लागि सर्वप्रथम त बीउको स्रोत भरपर्दो स्थानबाट लिनुपर्छ जहाँकी जातिय शुद्धता र स्वस्थ बीउ आलुको निश्चितता हुन्छ विगत ११ वर्षदेखि नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् आलु बाली अनुसन्धान कार्यक्रम खुमलटारले वर्षेनि २००००० पूर्व-मूल बीउ आलुका दाना उत्पादन गरेर बिक्री वितरण गर्दै आएको छ । ती पूर्व-मूल बीउ आलुबाट कृषि विभाग तथा कृषि अनुसन्धान परिषद् अन्तर्गतका फार्म तथा केन्द्रहरु, देशभरि छरिएर रहेका बीउ आलु उत्पादन समुहहरु तथा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले आफ्ना पकेट क्षेत्रहरुमा बीजवृद्धी कार्यक्रमबाट स्रोत बीउ आलु उत्पादन गरिरहेका छन् । त्यसैले नजिक रहेका ती फार्म, केन्द्र तथा समुहहरुबाट स्रोत बीउ आलु ल्याउनु पर्दछ । अन्य जथाभावी स्थान तथा व्यक्तिबाट बीउ ल्याउन हुँदैन, किनकी यसबाट उत्पादनमा मात्र कमी आउने नभई जातिय शुद्धता नहुने तथा बीउको साथै रोगकीरा पनि आउने हुन्छ ।

आलुको कालो खोष्ट, नेमाटोड, खैरो पिपचक्के,

ऐजेरु, भाइरस, दाद, आलुको पुतली आदि बीउ आलुबाट सर्ने सम्भावना बढी हुन्छ पहिलो पुस्ताबाट बीउ आलु उत्पादन शुरु गरिएको छ भन, ५-७ पुस्तासम्म बीउ आलु उत्पादन गर्न सकिन्छ त्यसपछि नयाँ पुस्ताका बीउ आलु प्रयोग गर्नु पर्छ । भरपर्दो स्रोतबाट बीउ आलु नपाएमा जुन समुह वा कृषकबाट बीउ आलु खरिद गर्ने हो, बीउको लागि खेती गरिएको बालीमै निरीक्षण गर्नु अति राम्रो हुन्छ, अन्यथा आलुका दानाहरु मात्रै हेरेर यसको गुणस्तरीयता स्वस्थता तथा शुद्धता मापन गर्न सकिदैन ।

२. बीउ लगाउने समय तथा हावापानी : तराईमा बीउ आलु उत्पादनको लागि लगाउने समय कार्तिकको दोस्रो हप्ताबाट मंसीरको पहिलो हप्ताभित्र हो । यस समयमा लगाएको बालीले आवश्यक हावापानी पाउँछ । बालीको लागि आवश्यक १०-१३ घण्टाको प्रकाश अवधि तथा आलुको बोटको उचित वानस्पतिक वृद्धिको लागि आवश्यक २०(३० सेन्टिग्रेड सरदर हावाको तापक्रम र आलुको दाना वृद्धी र विकासको लागि रातको तापक्रम १८(२० से तथा ६०-७० प्रतिशतको सापेक्षिक आद्रता उपलब्ध हुन्छ ।

३. पृथकता (Isolation): एउटै लिटमा बीउ आलु तथा खायन आलु उत्पादन गर्न हुँदैन अन्यथा खायन आलु लगाएको लटमा कीरा सजिलैसँग सर्ने हुन्छ । त्यसैले सम्भव भएसम्म कृषकहरु मिलेर बीउ उत्पादन एक स्थानमा गर्नु पर्दछ । यसले गर्दा बीउ आलु उत्पादनको लागि आवश्यक वातावरण तयार हुन्छ । भाइरस सार्ने लाही कीरा सजिलैसँग रोगी बोटबाट उडेर आउन पाउँदैन तथा रोग सार्ने अन्य साधन तथा कीरा सजिलै पुग्न पाउँदैन । पहेँलो फूलफुल्ने तोरी बाली सबैको सल्लाहमा बीउ आलु उत्पादन गर्ने थलो वरिपरि लगाउनु हुँदैन । साधारणतया एकै जात बीच ५ मिटर र खायन आलुबाट २५ मिटर टाढा बीउ आलुका प्लटहरु हुनु पर्दछ ।

४. जग्गाको छनौट : बीउ आलु उत्पादन गर्ने जग्गामा अघिल्लो बाली सोलानेसी परिवारका वाली नलगाएको हुनुपर्छ किनभने आलुबाली पनि यसै बालीमा पर्ने हुनाले गोलभेँडा, खुर्सानी, भन्टा, सुर्ती जस्ता बालीहरुमा लाग्ने रोग एकैनासका हुन्छन् । ती बालीहरुमा कुनै रोग छ भने त्यसपछि लगाएको आलुबालीमा पनि सर्ने भएकोले ती बाली नलगाएको जग्गा छनौंट गर्नु पर्दछ । सिँचाईंबाट पनि रोग सर्न सक्ने भएकाले बीउ उत्पादन प्लट सिँचाईंको स्रोत नजिक हुनु पर्दछ अर्थात बीउ उत्पादन प्लट पछि मात्र अन्य खायन आलुमा सिँचित पानी जाने हुनु पर्दछ । राम्रो उत्पादन लिनको लागि बलौटे दोमट माटो राम्रो मानिन्छ ।

५. रोगिङ, बीउ उत्पादनको लागि लगाइएको आलुबालीमा अमिल्दा जात तथा रोगी बोटहरु उखेलेर हटाउने प्रकृयालाई रोगिङ (च्यगन(ष्लन) भनिन्छ । माथि बताइएका कृषि कर्महरु, बीउको स्रोत, पृथकता, जग्गाको छनौंट आदिमा ध्यान दिँदादिँदै पनि देखिएका रोग तथा मिसिएका हटाएर अफ्ष जातिय शुद्धता र स्वस्थता कायम गर्नुपर्ने यो प्रमुख प्रक्रिया हो । कुनै पनि बीउ उत्पादक कृषक जस्तै सिफारिस तथा उन्मोचित आलुका जातहरुको तन्तु प्रजनन् (Tissue culture) प्रविधिवाट फलेका विभिन्न पुस्ताका बीउ आलुको स्रोतबाट या अन्य जातका बीउ आलु उत्पादन गरिएको होस् रोगिङ शुद्ध बीउ आलू उत्पादन गर्ने एउटा प्रभावशाली विधि हो ।

तर रोगिङ गर्ने व्यक्तिलाई अलक जातिय गुणहरु तथा विभिन्न रोगका लक्षणहरु बोट हेर्ने बित्तिकै थाहा हुनु पर्दछ । यी गुणहरु बिहानी पख सूर्य उदाउने बेला स्पष्ट देखिने तथा छुट्याउन सकिने हुनाले बिहानीपख मात्र गर्नु पर्दछ । केही गरी दिनमा गर्नु पर्ने बाध्यता भएमा आफ्नै शरीर तथा अन्य कुनै वस्तुले छेकेर छायाँ पारेर रोगी तथा अमिल्दा जातका बोटहरु पहिचान गर्नु पर्दछ । रोगिङ गर्ने व्यक्तिले आलुबालीलाई जङ्गलको रुपमा हेर्नु पर्दछ नजिक रुखको रूपमा । त्यसपछि त्यहाँ हरेक बोटलाई हेर्न नगइकन जग्गाको जहाँ(जहाँ तिर एकैनासको बोट नभई अमिल्दा बोटहरु छन् त्यहाँ गई कारण पत्ता लगाई रोगिङ गर्नु पर्ने बोट बँग्याई रोगिङ कार्य गर्नु पर्दछ । यसरी ठूलो जग्गामा केही बोटहरु मात्र हटाउने प्रक्रियालाई नेगेटिभ सलेक्सन पनि भन्ने गरिन्छ । यसमा आवश्यक पोजिटिभ (एयकष्तष्खभ) बोटहरु राखिन्छन् भने अनावश्यक (Negative) बोटहरु छानेर हटाउने कार्य गरिन्छ ।

पहिलो रोगिङ कार्य बल लगाएको २५ दिनमा अर्थात बीटहरु एक आपसमा नछुँदैमा मर्ने गर्दछ, अन्यथा रोगी बोटबाट निरोगी बोटमा भाइरस जस्ता रोगहरु सर्न सक्ने हुन्छ । यस कार्यमा आलुका बोटहरु मात्रै नभई माटो मूनि लागेका दानाहरु पनि हटाउनु पर्दछ बोट ओइलाएको (Bacterial wit छ भने यसको दुबैतिरको बोट तथा त्यसमा फलेको आलु समेत हटाउनु पर्दछ । रोगिङ कार्यकै प्रक्रियामा यदि कनै फिल्डमा रोगिङ गर्नु पर्ने बोटको संख्या स्वस्थ बोटको संख्या भन्दा बढी छ भने रोगिङ, कार्य गर्दा जग्गानै खाली देखिने हातले सकेसम्म सो जग्गाको बीउ आलुलाई नराख्ने, तर राख्नैपर्ने बाध्यता छ भने स्वस्थ शुद्ध निरोगी आवश्यक बोटहरूलाई मात्र स(साना लीहरू गाडेर चिन्ह राख्ने र बोट फल फल्ने बेलासम्म निरीक्षण गरी छुट्टै आलु खन्नु पर्दछ । यो विधिलाइ पोजिटिभ सेलेक्सन (एयकष्तष्खभ कभभिअतष्यल) भनिन्छ ।

भरपर्दो स्रोत बीउ आलु नपाइने आलुका जात क्षेत्रमा आलुको गुणस्तर बढाउँदै लैजानको लागि यो विधि अपनाउनु पर्छ । यस विधिबाट आधार बीउ (Basic seed) स्तरको स्रोत बीउ तयार गर्नको लागि आफ्नो पूरानो लटको प्लटबाट निरोगी तथा शुद्ध बोटहरु छानी, आलु जम्मा गरेर हरेक वर्ष दोहऱ्याउँदै जानु पर्दछ । तन्तु प्रजनन् विधिको आगमन अगाडि तथा पहुँच नपुगेको स्थानको लागि यो एक वैकल्पिक विधि हो ।

६. आलुबालीको निरीक्षण : बीउ आलुको लागि लगाइएको बालीमा साधारणतयाः २(३ पटक बाली निरीक्षण गर्नु तथा गराउनु पर्दछ । साधारणतयाः आलु रोपेको ४०, ६० र ७५ दिनमा यो कार्य गरिनु पर्दछ । यो कार्य विषयवस्तुमा राम्रो जान भएको व्यक्ति वा समूहबाट गराउनु पर्छ । कुनै(कुनै रोगी तथा बेजातका बोटहरु पछि मात्र थाहा पाउन सकिने हुनाले यो कार्य शुरुदेखि अन्तिम बाली तयार हुने बेलासम्म गर्नु परेको हो ।

कुनै नयाँ क्षेत्रमा बीउ आलु उत्पादन कार्य गरेको छ भने नजिकै रहेका कृषि विकास शाखा, सेवा केन्द्र, फार्म तथा केन्द्रका प्राविधिकहरुबाट निरीक्षण कार्य गराउनु पर्छ । विगतको कृषक समूह मार्फत बीउ उत्पादन कार्यमा समूह भित्रै तालिम प्राप्त कृषकहरुको निरीक्षण टोली गठन गरी निरीक्षण कार्य गराउँदा व्यावहारिक र गुणस्तरीय बीउ उत्पादन भएको पाइएको छ । त्यसैले नेपाल जस्तो देश जहाँ कुनै बीउ प्रमाणिकरण (Seed Cettification System) औपचारिक तरिकाले लागु भएको छैन, त्यहाँ अनौपचारिक विधि नै उपलब्धिमूलक हुन्छ । रोगी बोटमा पात पहेँलो छिरबिरे (:यकबष्अ). पात माथितिर दबिएको (PLRV), पहेलो, पुड्को, पात गुचुमुच्च परेको, लक्षण छन् भने रोगिङ गर्नु पर्दछ । कुनै कुनै मिसिएको

जात, फुलफुले पछि मात्र फुलको रंगले मात्र छुट्टिने भएकोले पछिसम्म पनि रोगी कार्य गर्दै जानु पर्ने हुनसक्छ ।

७. रोगकीरा : बीउको लागि खेती गरिएको आलुबालीमा प्रमुख शत्रु नै भाईरस रोग हो । त्यसैले भाइरस रोग लागेको बोट देखिनासाथ रोगिङ गर्नु पर्दछ यसको साथै अन्य स्थानबाट यस प्लटमा भाइरस रोग सर्न नपाओस् भनि लाही कीराको संख्या अवलोकन कार्य गरिरहनु पर्छ । आलुको ३३ वटा बोटको १०० वटा पातमा २५ वटा लाही कीरा देखिनासाथै लाही कीरानाशक विषादी जस्तै : फेनभालेरेट (ँभलखभभिचबतभ) वा रोगर (च्यनयच) प्रतिलिटर पानीमा १ मि.लि. का दरले मिसाई छर्नु पर्छ । डढुवा सहन नसक्ने जात लगाइएको छ भने चिसो तथा ओसिलो मौसम र राम्रोसँग घाम लागेको छैन भने ढुसिनाशक विषादी डाइथेन एम(४५, २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले १० दिनको अन्तरालमा छर्नु पर्छ । तर पानी पर्ने गरेको छ भने दैनिक ढुसिनाशक विषादी (च्वमफर्षरिप्च्थबिहर्ष) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा १५ दिनको फरकमा छर्नु पर्छ, अन्यथा डढुवा लागेको बोटबाट माटो मुनिको आलुको दानामा पनि रोग सर्न सक्ने सम्भावना हुन्छ ।

८. हाल्म पुलिङ (Haulm Pulling): आलुको बोटको जमीन भन्दा माथिको भागलाई उखेलेर हटाउने कार्यलाई हाल्म पुलिङ भनिन्छ । बीउ आलु उत्पादन प्रविधिमा आलुका दाना प्राय : बीउ साइजको (२५-५० ग्राम) मात्र होस्, यो भन्दा ठूलो फल्न नपाओस् तथा दानाहरुको छाला छिप्पिएको होस् भनेर हाल्म पुलिङ कार्य गर्ने गरिन्छ । यो कार्य ड्याङ माथि बोटको दुबैतिर दुईखुट्टा राखी आलुका दाना माटो भित्रै रहने गरी बोट उखेलिन्छ र आलु खन्ने कार्य १०-१५ दिन पश्चात मात्रै गरिन्छ । यति मात्र नभई आलुको बोटमा लाही कीराको संख्या बढी सकेको अर्थात डढुवा रोगको प्रकोप बढी छ भने हाल्म पुलिङले गर्दा रोग दानामा सार्न पाउँदैन ।

कृषकको स्थानीय आलुबाट गुणस्तरीय स्रोत बीउ आलु तयार गर्ने तरिका

नेपालको कुल आलु खेती गरिएको क्षेत्रको ३५ प्रतिशत भू-भाग मात्र विकसित तथा उन्नत आलुको जातले ढाकिएको छ । बाँकी क्षेत्रमा स्थानीय जातका आलु लगाउने गरिएको छ । कृषकको बीउ आलु उत्पादन गर्ने प्रविधि तथा आलुका जातको भूमिकाको अभावले उन्नत जातहरु पनि लगाएको केही वर्षमा मिसिएर स्थानीय जात जस्तै बन्ने गरेको छ ।

एउटै प्लटमा दुई वा दुई भन्दा बढी जातहरु त्यो पनि गुणस्तरमा ह्रास भईसकेको आलु खेती गर्ने क्षेत्रहरुमा कृषकले आफै छनौंट गरेर स्वस्थ बीउको स्रोत बनाउन सकिन्छ । यसको लागि सर्वप्रथम कृषकले आफूले मन पराएको जात र यसको गुणहरु पहिचान गर्नु पर्दछ । त्यसपछि एउटै जात मानिएका स्वस्थ बोटहरु ली गाडेर छान्नु पर्छ । ती छानिएका हरेक बोटको आलु भिन्दाभिन्दै खनेर झोलामा राख्नु पर्छ । यस आलुलाई एन(१ स्रोत बीउ आलु भनिन्छ । उक्त हरेक पोकाबाट ५ दाना आलु निकाली भिन्दाभिन्दै ड्याडमा दूरी बढाएर लगाउनु पर्छ । ती हरेक ड्याङमा बोटहरुको अवलोकन गरी कुनै रोग लागेको भेटेमा हटाई स्वस्थ तथा शुद्ध जातका ड्याङहरुबाट मात्र आलु जम्मा गर्नु पर्छ यो नै एन(२ स्रोत बीउ आलु हो, जुनबाट शुद्ध बीउ आलु उत्पादन गर्न सकिन्छ । यो तरिका जहाँ स्रोत बीउ आलुको अभाव रहेको छ, उत्पादकत्व कमी छ, त्यस स्थानमा अपनाउन अति जरुरी छ । यति मात्र गर्न सकिए पनि उही मिहेनत तथा कृषि सामाग्रीमा २० प्रतिशत बढी उत्पादन लिन सकिन्छ ।

स्रोत :(राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान परिषद्

सहकारीले घरजग्गामा गरेको लगानी फिर्ता नहुँदा समस्यामा

काठमाडौं पुस १७ सहकारी विभागका रजिष्ट्रार रुद्रप्रसाद पण्डितले सहकारीहरुले घरजग्गा, गाडी तथा अनुत्पादक क्षेत्रमा लगानी बढाउँदा समस्या आएको बताएका छन् ।

शुक्रबार राजधानीमा आयोजित नेपाल सहकारी पत्रकार समाज (सीजेएन) को १२ औं वार्षिक साधारणसभामा बोल्दै रजिष्ट्रार पण्डितले सहकारीहरुको पैसा अनुत्पादक क्षेत्रमा गएको र उक्त लगानी फिर्ता नहुँदा अहिलेको समस्या आएको बताए । यस्तो खराब कर्जा लगानी उठाउन सहकारी अभियान समेत नतातेको उनले आरोप लगाए ।

'सहकारीमा खास समस्याको चुरो पत्ता लागिसकेको छ । हामी आफै त्यसको भुक्तभोगी छौं र पनि समस्या समाधनतर्फ किन लाग्दैनौं ?' रजिष्ट्रार पण्डितले भने, 'समस्या सल्टाउन अभियानहरु नै लागि परेको छैन ।'

तरलता अभावका बीच सहकारी संघ/संस्थाहरुले सदस्यहरुको बचत रकम नै फिर्ता गर्न नसकेको सन्दर्भलाई जोड दिँदै रजिष्ट्रार पण्डितले भने, 'अभियानले नै सदस्यको बचत रकम एक पटकमा ५ प्रतिशत भन्दा बढी फिर्ता नगर्नु भनेपछि झन् समस्या बढ्यो । त्यो समस्या समाधान गर्न विभागले निर्देशन नै जारी गर्नुपर्‍यो ।'

सोही अवसरमा रजिष्ट्रार पण्डितले केही प्राविधिक तथा बाध्यात्मक परिस्थितिले विभागले सहकारीको वास्तविक तथ्याङ्क राख्न नसकेको स्विकार्दै माघपछि वास्तविक तथ्याङ्क आउने गरी विभागले काम गरिरहेको बताए ।

कार्यक्रममा सहकारी बैंकका अध्यक्ष केबी प्रसाद उप्रेतीले सहकारीमा अहिलेको अवस्था आउनुको कारण राज्य र बैंक वित्ती संस्थाको भएको बताए । राज्यले लिएको नीति र बैंक तथा वित्तीय संस्थाले बढाएको ब्याजदरका कारण अहिलेको अवस्था सिर्जना भएको दाबी गरे ।

यस्तै कार्यक्रममा सिजेएनका निवर्तमान अध्यक्ष खिलानाथ दाहालले सहकारीले बचतकर्ताहरुको बचत रकम फिर्ता गर्न नसक्नु तरलता अभावको क्षणिक समस्या नभएको बताउँदै पत्रकारहरुले सहकारी संघ/संस्थाहरुका अरु व्यथितिमा कलम चलाउनुपर्ने बताए ।

नेपाल सहकारी पत्रकार समाज (सीजेएन) ले आफ्नो १२औं वार्षिक साधारणसभा मार्फत अध्यक्ष काजी श्रेष्ठले प्रस्तुत गरेको वार्षिक प्रतिवेदन, कोषाध्यक्ष प्रयास श्रेष्ठले प्रस्तुत गरेको आर्थिक प्रतिवेदन पारित गर्दै संस्थाको

खेतीयोग्य जमीन : पहाडमा बाँझो, तराईमा मासिदै

दोधारा चाँदनी, पछिल्लो केही वर्षयता बसाइँसराइका कारण सुदूरपश्चिममा खेतीयोग्य जमीन घट्दै गएको छ। अन्नभण्डारका रुपमा चिनिने सुदूरपश्चिमको तराईका दुई जिल्ला कञ्चनपुर र कैलालीमा खेतीयोग्य जमीन मासिँदै गएको छ भने सुदूरपश्चिमका पहाडी जिल्लामा पनि बसाइँसराइका कारण खेतीयोग्य जमीन बाँझो हुनेक्रम बढेको छ।

कृषि विकास निर्देशनालय डोटीका अनुसार सुदूरपश्चिमको कूल खेतीयोग्य जमीनको ५१ हजार दुईसय ५० हेक्टर जग्गा बाँझो छ। पहाडी क्षेत्रबाट बसाई सरेर आउने क्रम बढेका कारण कैलाली र कञ्चनपुरको खेतीयोग्य जमीन वस्तीमा रुपान्तरण हुँदै गएको छ। उर्वर भूमिका रूपमा रहेको कञ्चनपुरमा कुल खेतीयोग्य जमीनको ३५ प्रतिशतमा मात्रै खेती हुने गरेको छ। कृषि ज्ञान केन्द्र महेन्द्रनगरका अनुसार कञ्चनपुरमा एक लाख ६१ हजार सात सय ४१ हेक्टर जमीन खेतीयोग्य छ। यसमध्ये ५६ हजार छ सय दुई हेक्टरमा मात्रै खेती हुने गरेको छ। कैलालीमा ९० हजार हेक्टर जमीन खेतीयोग्य रहेकामा ८६ हजार चार सय ५० हेक्टर जमीनमा मात्रै खेती हुने गरेको छ।

त्यसैगरी पहाडी जिल्लामा कूल खेतीयोग्य जमीन ५६ हजार तीन सय ४७ हेक्टर छ। यसमा ४२ हजार चार सय १३ हेक्टरमा मात्रै खेती भइरहेको निर्देशनालयले जनाएको छ। त्यसैगरी डोटीमा ३२ हजार दुई सय ७६ हेक्टर कूल खेतीयोग्य जमीन रहेकामा २५ हजार पाँच सय हेक्टरमा मात्रै खेती भइरहेको छ। डडेल्धुरामा ११ हजार छ सय १६ हेक्टर जमीन खेतीयोग्य रहेकामा १० हजार छ सय ६७ हेक्टरमा खेती भइरहेको छ।

बैतडीमा ३१ हजार चार सय ८५ हेक्टर खेतीयोग्य जमीन रहेकामा २५ हजार सात सय हेक्टर जमीनमा मात्रै खेती भइरहेको छ। त्यसैगरी खाद्यान्न अभाव हुने जिल्ला बाजुरामा २४ हजार तीन सय हेक्टर मात्रै खेतीयोग्य जमीन रहेकामा २० हजार एक सय ५५ हेक्टरमा मात्रै खेती भइरहेको छ। यस्तै ३४ हजार छ सय सात हेक्टर जमीन खेतीयोग्य रहेको बझाडमा २८ हजार दुई सय १४ हेक्टरमा मात्रै खेती भइरहेको छ। त्यसैगरी दार्चुलामा २९ हजार पाँच सय ४४ हेक्टर जमीन खेतीयोग्य जमीन रहेकामा २२ हजार आठ सय २५ हेक्टरमा मात्रै खेती भइरहेको छ। निर्देशनालयको तथ्याङ्क अनुसार सुदूरपश्चिम प्रदेशको कूल खेतीयोग्य जमीनको ५६ प्रतिशतमा मात्रै पूर्णरुपमा सिँचाई सुविधा रहेको छ।

निर्देशनालयका कृषि अर्थविज्ञ टेकेन्द्र ऐरले सुदूरपश्चिमका पहाडी जिल्लामा खेतीयोग्य जग्गा बाँझो रहेको र तराईमा खण्डीकरण भइरहेको बताउनुभयो। "सुदूरपश्चिमका कैलाली र कञ्चनपुरका दुई जिल्लाको उत्पादनले अन्य सात जिल्लाको खाद्यान्न धान्छ। यी जिल्लामा खेतीयोग्य जमीन कम हुँदै जानु बिडम्वना हो।" उहाँले यो समस्या न्यूनीकरणका लागि तीनवटै तहका सरकारले मिलेर एउटा विशेष संयन्त्र बनाएर काम गर्नुपर्ने बताउनुभयो।

कृषि ज्ञान केन्द्र महेन्द्रनगरका कृषि अधिकृत हरिदत्त जोशीले बसाइँसराइका कारण तराईका जिल्लामा हरेक वर्ष ५/१० प्रतिशत खेतीयोग्य जमीन घट्दै गएको बताउनुभयो। उहाँले भन्नुभयो, "धेरै ठाउँमा घर बनेका कारण खेतीयोग्य जमीन घटेको छ केही ठाउँमा नदी कटानले पनि घटेको छ।" माटो बचाउ अभियानका संयोजक हेमबावु लेखकले पहाडी क्षेत्रबाट तराईमा बसाइँसराई गर्ने परम्पराले खेतीयोग्य जग्गा मासिन थालेको बताउनुहुन्छ। उहाँ भन्नुहुन्छ, "पहाडी क्षेत्रको उर्वरभूमि बाँझो छोडेर तराईमा बसाई सरी चामल किनेर खाने परम्परा बढदै गएको छ।"

वैतडीको पाटन बहुमुखी क्याम्पसका ग्रामीण विकासका प्राध्यापक ज्योतिप्रकाश पन्त पहाडी क्षेत्रमा जग्गा बाँझो रहने समस्या बढ्नुमा कृषिप्रति युवाको रुची नहुनु र कृषिबाट आशातीत प्रतिफल नआउनुलाई मुख्य कारण मान्नुहुन्छ। उहाँ पछिल्लो समय युवा विदेश जाने मोहका कारण पनि खेतीयोग्य जमीन बाँझो हुने गरेको तर्क गर्नुहुन्छ। सरकारले पनि जग्गा धितो राखेर दिने ऋण सुविधा सहजरुपमा प्रवाह हुन नसक्दा पनि कृषक

जनहितको लागि समर्पित सूचना

मिर्गौला जस्ता प्राणघातक रोगबाट बच्नभिम्न कुराहरूको पालना गरौं।
अरुलाई बचाऔं, आफू पनि बाचौं।

१. धुम्रपान, मध्यपान नगरौं।
२. फ्रिजमा राखिएको, साँधिएको खानेकुराहरू खाऔं।
३. शुद्ध, ताजा खानपिनमा ध्यान दिऔं
४. समयमा सुतौं, अनिदो नबसौं।

कृषि जर्नल मासिक

संकटावस्थामा नेपालको पोल्ट्री व्यवसाय

काठमाडौं पुस १७ राष्ट्रिय पोल्ट्री दिवसको अवसरमा पोल्ट्री व्यवसायीहरुले पोल्ट्री दिवस मनाइएको छ । दिवस मनाउन लागेको १० वर्ष भयो । अघिल्लो वर्षहरुमा उल्लासका साथ पोल्ट्री दिवस मनाउने गरिएकोमा यसवर्ष भने व्यवसायीहरु निराश र आन्दोलित भएका छन् । २०७० सालको पौष १७ गतेदेखि सरकारको समेत सहभागितामा यो दिवस मनाउँदै आएको छ ।

देशमै एकमात्र आत्मनिर्भर भएको भनिएको व्यवसाय दानाको कच्चा पदार्थमा भएको मूल्यवृद्धि, बैंकले वृद्धि गरेको उच्च ब्याजदर,

लागत अनुसारको बजार मूल्य नपाउँदा र भारतीय उत्पादन निर्वाध रुपमा प्रवेश पाउँदा व्यवसाय समस्यामा परेको व्यवसायीहरु बताउँछन् । नेपालमा पोल्ट्री व्यवसायमा एक खर्ब ५० अर्बभन्दा बढी लगानी भईसकेको छ ।

जसमध्ये आधाभन्दा बढी बैंकको ऋण छ । लागत मूल्यमा उत्पादित वस्तु बिक्री गर्न नसकेपछि झण्डै दुई वर्ष यता व्यवसायीले एकोहोरो नोक्सान व्यहोर्दै आएको र अब केही महिना मात्रै यही अवस्था रहे सबै उद्योग पूर्णरुपमा बन्द हुने चेतावनी व्यवसायीहरुले दिदै आएका छन् ।

नेपाल पोल्ट्री महासंघका अध्यक्ष गुणचन्द्र विष्टले कुखुराजन्य उत्पादन सबैमा व्यवसायिक नोक्सानमा रहेको बताउनुभयो । दैनिक घाटा व्यहोरिरहेको बताउँदै उहाँले बैंकले थप लगानी नगरेको, जग्गा बिक्री नभएको भन्दै खोरमा राखिएका कुखुरा बचाउन समेत मुस्किल परेको बताउनुभयो । नेपालमा ३८४ ह्याचरी उद्योगमध्ये अहिले २०० मात्रै सञ्चालनमा रहेको र ती पनि पूर्ण सञ्चालन हुन नसकेको व्यवसायी बताउँछन् ।

महासंघका उपाध्यक्ष एवं ह्याचरी उद्योग संघका पूर्व केन्द्रीय अध्यक्ष टीकाराम पोखरेलका अनुसार ब्रोईलर र लेयर्सको चल्ला उत्पादन गर्ने माउ (प्यारेन्ट) अधिकांश विदेशबाट आउने गर्दछ । कोभिड पूर्व मासिक एक लाख ५० हजार हाराहारी प्यारेन्ट नेपाल आउने गरेकोमा गएको वैशाख यताको सरदर मासिक ६० हजार मात्रै आउने गरेको जानकारी दिनुभयो । ब्रोईलर (मासु खाने कुखुरा)को देशभरमा २५ हजार फार्म रहेकोमा आधाभन्दा बढी बन्द छन् ।

कुखुरा पाल्नका लागि आर्थिक अभावमा कृषकले कुखुरा पाल्न सक्ने अवस्था छैन । नेपालमा दुई हजार पाँच सय लेयर्स (अण्डा उत्पादन गर्ने) फार्म रहेकोमा ७० प्रतिशत हाराहारी बन्द भईसकेका छन् । ३० हजारभन्दा बढी लेयर्स कुखुरा पाल्ने फार्मको संख्या ५० हाराहारी छ । जसले ७५ प्रतिशत अण्डा उत्पादन गर्दछ । पोल्ट्री व्यवसाय चरम संकटमा पुगेपछि केही महिना अघि ठूला लेयर्स फार्मका सञ्चालकहरु संगठित भएर नेपाल लेयर्स कुखुरा पालक संघ गठन गरेका छन् ।

संघका अध्यक्ष विनोद पोखरेलले अवस्था सुधार नभएमा आगामी वर्षसम्म पुग्न पनि नसकिने बताउनुभयो ।

यसैविच बागमती प्रदेशको कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका सचिव डा.शरणकुमार पाण्डेले प्रदेश सरकारले पोल्ट्री बोर्ड नै गठन गरेर सम्वोधन गर्ने तयारी गरेको बताउनुभयो । बोर्ड गठनका लागि अध्यादेश ल्याएर प्रदेश प्रमुखसम्म पुगेको तर प्रमाणिकरण नभएको उहाँले जानकारी दिनुभयो ।

मानव स्वास्थ्यका लागि अण्डा र मासु महत्वपूर्ण रहेको पोषणविदहरुले बताउछन् । सहज पहुँच र सस्तो भएको कारण पनि कुखुराजन्य वस्तुको उपभोग राम्रै थियो । तर नेपाली नेपाली उत्पादन बन्द हुँदै गर्दा आयत् हुने कुखुराजन्य वस्तु स्वस्थकर नहुनुका साथै अर्वौं रकम समेत बाहिरिने हुँदा नेपालको

हार्दिक अनुरोध ।

उच्च ज्वरो आउने, खोकी लाग्ने, घाँटी दुख्ने, सम्पूर्ण शरीर दुख्ने, वान्ता आउने र झाडापखाला लाग्ने लक्षणहरु देखिएमा इनफ्लुएन्जा ए, (H1N1) स्वाइनफ्लु पनि हुनसक्छ । तसर्थ यस अस्पतालमा तथा नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा जचाई समयमा नै उपचार गराउनु हुन अनुरोध गरिन्छ ।

नेपाल सरकार
शुक्रराज ट्रपिकल तथा
सरुवा रोग अस्पताल

दूधको मूल्यवृद्धि फिर्ता, अध्ययन गरेर मूल्य समायोजन गर्ने सहमति

काठमाडौं पुस ७ दूधको उत्पादन लागत बढेको भन्दै बिक्री मूल्य बढाएका डेरी व्यवसायीहरूले मूल्यवृद्धिको निर्णय फिर्ता लिएका छन् ।

आज कृषि तथा पशुपन्छी मन्त्रालयका सचिव, दुग्ध विकास बोर्ड र सरोकारवालाबीच भएको छलफलपछि दूधको मूल्यवृद्धिको निर्णय स्थगन भएको राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डका कार्यकारी निर्देशक राजेन्द्रप्रसाद यादवले जानकारी

दिनुभयो । "आज सरोकारवाला निकायहरूसँग बसेको बैठकको निर्णय अनुसार हाल वृद्धि गरिएको दूधको मूल्य स्थगन गरिएको छ । दूधको उत्पादन लागत मूल्य, बजार मूल्यको वृद्धि तथा उपभोक्ता क्रयशक्तिसमेतको वैज्ञानिक तवरबाट यथाशीघ्र अध्ययन गरी मूल्य समायोजन गर्न सहमति भएको छ", यादवले भन्नुभयो ।

दूधको मूल्यवृद्धि स्थगन भएको बारे राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डले कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, दुग्ध विकास संस्थान, नेपाल डेरी एसोसिएसन, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ र डेरी उद्योग संघलाई आइतबार नै पत्राचार गरिसकेको छ । तर, नेपाल डेरी उद्योग संघका अध्यक्ष राजकुमार दाहालले भने आजको छलफलबाट कुनै सहमति नभएको प्रतिक्रिया दिनुभयो । "आजको छलफलबाट आएको निष्कर्षप्रति हामी सहमत छैनौं । कुन आधारमा मूल्य बढाउन पाइँदैन र बढाएको मूल्य लिन पाइँदैन भनेर बोर्डले हामीलाई पत्र काटोस् । हामी फिर्ता लिन्छौं", दाहालले भन्नुभयो ।

आवश्यक पदार्थ नियन्त्रण (अधिकार) ऐन, २०१७ मा दूधलाई आवश्यक खाद्य पदार्थमा उल्लेख गरेको छ । तर केही उद्योगहरुले शनिबारदेखि लागू हुनेगरी दूधको मूल्य आफूखुसी प्रतिलिटर रु १४ सम्म बढाएका थिए । किसानबाट खरिद गर्दा महँगो परेका कारण बजार बिक्री मूल्य पनि महँगो भएको उनीहरुको भनाई छ ।

केही सीमित डेरी उद्योगीहरुले मात्रै आफूखुसी मूल्य बढाएपछि नेपाल डेरी एसोसिएसन, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ, किसानका छाता संस्था र उपभोक्ता अधिकारकर्मीहरुले त्यसको विरोध गरेका थिए ।

दूधमा अहिले भएको मूल्यवृद्धि विद्यमान कानुनी व्यवस्थाभन्दा विपरीत छ । राष्ट्रिय दुग्ध विकास नीति २०७८ मा "वार्षिक मूल्यवृद्धि एवम् उत्पादन लागतका आधारमा दूधको मूल्यलाई हरेक दुई वर्षमा दुग्ध विकास बोर्डको अध्ययन प्रतिवेदनका आधारमा पुनरावलोकन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ", भनी उल्लेख छ ।

त्यस्तै, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड ऐन २०४८ को दफा ६ (ख) मा "दुग्ध विकास बोर्डले दूधको मूल्य निर्धारण गर्ने नीति तर्जुमा गरी नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने" उल्लेख छ । यसरी विद्यमान कानूनी व्यवस्थाले दूधको मूल्य हरेक दुई वर्षमा परिमार्जन गरिनुपर्ने व्यवस्था रहेपनि व्यवसायीहरुले भने ११ महिनामै मूल्य बढाएका हुन् । यसअघि बोर्डको सिफारिसमा सरकारले २०७८ माघमा दूधको मूल्य तोकेको थियो । तर, एक वर्ष नपुग्दै व्यवसायीहरुले एकतर्फी रुपमा मूल्य बढाएका थिए । दूधको उत्पादन लागत बढेको र किसानबाट खरिद गर्ने मूल्य नै महँगो परेपछि मूल्य बढाउनु परेको डेरी उद्योगीहरुको भनाई छ । दाना, चोकरको मूल्य बढेको, कर्मचारीको तलबदेखि बैंकको ब्याजसम्म बढेको र मूल्य बढाउन किसानले पटक(पटक दबाव दिएका

---

case of floods. They found that even during monsoons, households living near these markets earned 70 per cent more from crop sales than those living near markets without similar investments.

A map showing the geolocations of markets developed by the project (the treatment markets) with other markets without any interventions (the control) in Bangladesh.

6. Partnerships for climate action

IFAD works closely with other institutions to collect data and devise innovative ways of using geospatial analysis.

For example, a study of an IFAD project in Kyrgyzstan conducted by the European Space Agency combined maps, satellite observations and site-specific data from FAO, NASA and NGOs to analyse changing pasture conditions. It found that 82 per cent of winter pastures and 40 per cent of summer pastures had been severely degraded since 2000 - findings that then informed Kyrgyzstan's national climate policy.

With climate change intensifying, it's now more urgent than ever to make climate finance available to help the rural poor adapt. Bring-

बोर्डद्धारा दुधको मूल्यवृद्धि स्थगन गर्ने सर्वपक्षीय निर्णय स्थगनको निर्णय नमान्ने : उद्योगीहरु ।

काठमाडौ पुस १८ डेरी उद्योगीहरुले दुधको मूल्य एकलौटीरुपमा वृद्धि गरिएकोमा तत्काललाई वृद्धि गरिएको दुधको मूल्य स्थगन गर्ने सर्वपक्षी सहमतिबाट निणर्य भएको राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डले जनाएको छ । दुध उद्योगीहरुले एकतर्फी रुपमा प्रति लिटर १४ रुपियाँ मूल्य वृद्धि गरेका थिए । यद्यपी मूल्य वृद्धि गर्ने दुग्ध उद्योगीहरुले दुधको मूल्य वृद्धि स्थगनको निणर्य भने नमान्ने भएका छन ।

राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डमा आइतवार भएको छलफलमा मन्त्रालय सचिव, पशुसेवा विभागका महानिर्देशक सम्भना काफ्ले पाण्डे, खाद्य तथा गुण नियन्त्रण विभागका महानिर्देशक मतिना वैद्य, केन्द्रिय दुध सहकारी संघ, दुग्ध विकास संस्थानका महाप्रबन्धक संजीव झा, नेपाल डेरी एशोसिएसनका अध्यक्ष प्रह्लाद दाहाल, डेरी उद्योग संघका अध्यक्ष राजकुमार दाहाल लगायतका सहभागिता रहेको थियो ।

आवश्यक पदार्थ नियन्त्रण अधिकार ऐन २०१७ मा दुधलाई आवश्यक खाद्य पदार्थमा उल्लेख गरेकोमा केही दुग्ध उद्योगीहरुले मिति २०७९ पुस १६ गतेदेखि लागु हुने गरि दुधको खरिद तथा विक्री मूल्य वृद्धि गरेकोमा चौतर्फी आलोचना भएपछि मिति २०७९ पुस १७ गते कृषि तथा पशुपंक्षी मन्त्रालयका पशु तर्फबाट सचिव एव बोर्डका उपाध्यक्षको उपस्थितिमा सरोकारवाला निकायहरुबीच बसेको बैठकले हाल वृद्धि गरिएको दुधको मूल्य स्थगन गर्ने निणर्य भएको, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डका कार्यकारी निर्देशक डा.राजेन्द्र प्रसाद यादवले जानकारी दिनुभयो । उहाँले स्थगनसँगै दुधको उत्पादन लागत मूल्य, बजार मूल्यको वृद्धि तथा उपभोक्ता क्रयशक्ति समेतको वैज्ञानिक तवरबाट यथाशिघ्र अध्यन गरि मूल्य समायोजन गर्ने सहमति भएको जानकारी दिनुभयो ।

कार्यकारी निर्देशक, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बार्ड ।

यता डेरी उद्योग संघका अध्यक्ष राजकुमार दाहालले मूल्यवृद्धि बारे सरोकारवालाहरुबीच आज छलफल भएको र किसानहरुलाई दिइरहेको मूल्य नदिन र बिक्री मूल्य पनि नलिन बोर्डबाट निर्देशनात्मक आदेश आएमा मान्ने, नभए मूल्यवृद्धि मात्र स्थगन गर्ने निणर्य नमान्ने भनाई थियो ।

राजकुमार दाहाल
अध्यक्ष, डेरी उद्योग संघ

मूल्यवृद्धिको एक वर्ष नबित्दै फेरि दूधको मूल्य बढाउनु गैरकानुनी भन्दै डेरी उद्योगहरुमाथि कारवाही गर्न राष्ट्रिय उपभोक्ता मञ्चले यसअघि नै माग गरिसकेको छ ।

दैनिक अत्यावश्यक वस्तुको रुपमा रहेको दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको अचाक्ली मूल्यवृद्धि भएकोतर्फ ध्यानाकर्षण गराउँदै मञ्चले प्रधानमन्त्रीलाई पत्रनै लेखेका हुन । पत्रमा नेपाल डेरी उद्योग संघ र संघ आवद्ध डेरीहरुले लिटरमै १४ रुपैयाँ भाउ बढाएकाले उपभोक्तालाई ठूलो आर्थिक भार पर्न गएको भन्दै पत्रमा भनिएको छ २०७८ माघ महिनामा ६० रुपैयाँबाट प्रतिलिटर ८६ रुपैयाँ पुऱ्याएको एक वर्ष पनि नबित्दै फेरि लिटरमा १४ रुपैयाँ बढाउने निजी क्षेत्रको काम राष्ट्रिय दुग्ध ऐन र नीति नियमविपरीत हो । एकपटक मूल्य बढाएको मितिले कम्तीमा दुई वर्ष मूल्यवृद्धि गर्न नपाउने नियम निजी क्षेत्रले उल्लंघन गरेको छ ।

मञ्चले राष्ट्रिय दूग्ध उत्पादक सहकारी संघ राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुलाई कुनै जानकारी

उत्कृष्ट बनाउन सफल उत्कृष्ट प्रवन्धकका रुपमा समालवुङ साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. इलामकी शान्ता कार्की खड्का, साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. बज्रवारहीका ध्रुव प्रसाद विडारी, साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. विरेन्द्र नगर चितवनका पुष्पराज राना र साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. वेदकोट दैलेखका कर्ण बहादुर धामीलाई पुरस्कृत गरिएको थियो । यसैगरी नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघ लि. को तालिम तथा अनुसन्धान केन्द्र चितवनमा कार्यरत कर्मचारी रामहरी भट्टराईलाई उत्कृष्ट कर्मचारीका रुपमा पुरस्कृत गरिएको थियो ।

नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघमा अहिले देशभरका ११ सय ३९ साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. आवद्ध रहेका छन् । संघको सञ्जाल ७७ वटै जिल्लामा विस्तार भएको छ भने १२ लाख परिवारका ६० लाख परिवार सदस्यहरु आवद्ध रहेका छन् । ग्रामीण क्षेत्रको अर्थतन्त्र सुधारसँगै आर्थिक, सामाजिक सचेतनाकोस्तर वृद्धिमा नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघ लि.ले काम गर्दै आईरहेको छ । यसैगरी नेपाल सरकार, सहयोगी निकाय र सरोकारवाला निकायहरुसँग सहकार्य गर्दै कृषि र पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघले नेतृत्वदायी भूमिका खेलीरहेको छ ।

कम्प्युटरमै बसेर गाई हेर्न सकिने

चितवन राष्ट्रिय गाई अनुसन्धान कार्यक्रम रामपुर चितवनले शुरु गरेको नेक कोलार सिस्टम (गाईको घाँटीमा बाँधिने सेन्सर माला) प्रभावकारी बन्दै गएको छ। नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क) अन्तर्गत रहेको

राष्ट्रिय गाई अनुसन्धान कार्यक्रम रामपुरले गत वैशाख महिनादेखि शुरु गरेको नेक कोलार सिस्टम प्रभावकारी बन्दै गएको देखिएको हो।

अनुसन्धान कार्यक्रमको फार्ममा रहेका २०५ वटा गाई तथा बाच्छाबाच्छीमध्ये २० वटा गाईमा नेक कोलार लगाउन शुरु गरिएको थियो। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा शुरु भएको नेक कोलार (गाईको घाँटीमा बाँधिने सेन्सर माला) कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिन यो वर्ष पनि वजेट विनियोजन गरिएको राष्ट्रिय गाई अनुसन्धान कार्यक्रम रामपुरका प्रमुख सागर पौडेलले जानकारी दिनुभयो।

नेक कोलार सिस्टमले फार्ममा रहेका गाईहरूको वास्तविक अवस्था के छ भनेर सजिलै पहिल्याउन सकिन्छ, पौडेलले भन्नुभयो, "गाईको स्वास्थ्य अवस्था, खाना खाएको नखाएको, श्वासप्रश्वासको अवस्था तथा गाई 'हिट'मा आएको नआएको भन्नेलगायतका कुरा कम्प्युटरमै बसेर पत्ता लगाउन सकिने पद्धति हो। फार्म परिसरमा जडान गरिएको कन्ट्रोलरले गाईको घाँटीमा बाँधिएको सेन्सरसँग समन्वय गरेर डाटालाई कम्प्युटरसमक्ष ल्याउने काम गर्छ।" गोठमा रहेका गाईको समग्र अवस्था के छ भनेर देशको जुन कुनै ठाउँमा रहेर पनि मोबाइलमार्फत हेर्न सकिने भन्दै उहाँले यसले गाईकै गोठमा बसिरहनुपर्ने झन्झटलाई हटाएको बताउनुभयो।

घाँटीमा लगाएको मालाले उसको अवस्थाका बारेमा टावरमा पठाउँछ, टावरबाट कम्प्युटरमा, एप्समा पठाएर ग्राफ देखाउँछ। त्यही ग्राफको सन्देश मोबाइलमा एसएमएस पठाएपछि थाहा पाइन्छ, प्रमुख पौडेलले भन्नुभयो। पौडेलका अनुसार यसले समय, श्रम र ज्यालाको समेत बचत भएको छ।

गाई अनुसन्धान कार्यक्रम रामपुरमा प्राविधिक अधिकृत डा.यज्ञराज पाण्डेले नेक कोलार लगाउनुपूर्व गाईको विवरण कम्प्युटरमा प्रविष्ट गरिने र त्यसकै आधारमा कम्प्युटर तथा मोबाइल एप्लिकेसनमार्फत गाईको निगरानी गर्ने काम भइरहेको बताउनुभयो। इजरायलबाट भित्रिएको यो प्रविधिलाई नेपालका केही निजी फार्महरूले समेत प्रयोग गर्न शुरु गरेको उहाँले बताउनुभयो। कार्यालयका अनुसार एउटा गाईलाई यो प्रविधि जडान गर्न १६ हजार रुपियाँ लाग्दछ।

रामपुरस्थित गाई अनुसन्धान कार्यक्रमको गोठमा हाल जर्सी, होलिस्टिन, लुलु, अछामी र तराई प्रजातिका गाईहरू छन्। राष्ट्रिय गाई अनुसन्धान कार्यक्रम रामपुरले एक वर्षमा एक करोड रुपियाँ राजस्व संकलन गरेको छ। गाई फार्मबाट दूध बिक्री गरेर ९० लाख रुपियाँ र दुग्धजन्य पदार्थबाट १० लाख रुपियाँ राजस्व संकलन गरेको हो।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा प्रतिलिटर ६४ रुपियाँमा एकलाख ७५ हजार लिटर दूध बिक्री भएको कार्यालयले जानकारी दिएको छ। गाई अनुसन्धान कार्यक्रम रामपुरमा कार्यरत जनशक्तिका लागि निर्माण गरिएको ६० घरधुरीमा यहीँबाट उत्पादन हुने गोबर ग्याँस प्लान्टबाट खाना पकाउने गरिएको अनुसन्धान

कृषक वर्गमा पशु सेवा विभागको अनुरोध।

-पशुपन्छीको अनिवार्य विमा गरौं। नेपाल सरकारको विमा विनयिनममा ८०५ अनुदान दिन व्यवस्था गरेकाले त्यसबाट बढिभन्दा बढी लाभ लिऔं।
-नेपाल सरकारले पशुपालनसँग सम्बन्धित व्यवसाय सञ्चालनको लागि ५ प्रतिशत मात्र व्याजतिर्ने गरि कृषि ऋणको व्यवस्था गरेकाले यो अवसर नगुमाऔं।
-गोठ सँधै सफा र सुग्घर राखौं।
-पशुहरुमा हाडनाता प्रजनन् हुनबाट जोगाई छनौंट गरिएका उत्पादनशील पशुमात्र पालौं।
-कृतिम गर्भाधान तथा उन्नत नश्लका रागो, साँढे, बोका लगाई वंश सुधार गरौं।
- उत्पादन लागत घटाउन घाँसमा आधारित पशुपालन गरौं।
- पशुपालनसँग सम्बन्धित कुनै पनि पशुपन्छी फार्म, उद्योग, मासु पसल सञ्चालन पूर्व अनिवार्य रुपमा सम्बन्धित भेटेरीनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्रबाट उपलब्ध हुने प्राविधिक परामर्श लिने गर्नु पर्दछ भेटरीनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रबाट कृषक एवम् व्यवसायिकरणका लागि निःशुल्क प्राविधिक परामर्शको व्यवस्था गरिदै आएको छ। साथै पशुपन्छी फार्म, व्यवसाय, मासु पसल लगायत व्यवसाय दर्ता पूर्व अनिवार्य रुपमा सम्बन्धित निकायको सिफारिस लिने गराऔं।
-निजी सर्वजनिक जग्गा समुदायिक तथा कवुलियती वनमा घाँसको विकास गरौं।
-आफूले पालेको पशुपन्छीहरुलाई संक्रामक रोग बिरुद्ध नियमित खोप लगाऔं।
-आन्तरिका तथा वाध्य परजीवी नियन्त्रण गरौं। -सफा र स्वच्छ दूध उत्पादन गरी आम उपभोक्ताको संरक्षणको लागि ख्याल गरौं।

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
पशु सेवा विभाग, हरिहरभवन ललितपुर

अर्थतन्त्र सुधारको प्रमुख आधार कृषि क्षेत्र हुनुपर्छ : अध्यक्ष तिमल्सिना

काठमाडौं पुस १५ राष्ट्रिय सभा अध्यक्ष गणेश तिमल्सिनाले अहिलेको आर्थिक अवस्था सुधारका लागि कृषि क्षेत्रलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने बताउनुभएको छ । नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघ लि.को १५ औं वार्षिक साधारण सभामा बोल्नुहुँदै अध्यक्ष तिमल्सिनाले कृषि र पशुपालनलाई आर्थिक रुपान्तरणसँग जोड्न सके मात्र देशको वर्तमान आर्थिक अवस्था सुधार गर्न सकिने बताउनुभएको छ ।

उहाँले अर्थतन्त्र सुधारका लागि सरकार, सहकारी र निजी क्षेत्रलाई तीनखम्बे नीतिका रुपमा स्वीकार गरिसकेकोले अब आर्थिक समृद्धि मार्फत ग्रामीण क्षेत्रको अर्थतन्त्र सुधार सहित समग्र देशको आर्थिक अवस्था सुधारमा कृषिलाई उच्च महत्वकासाथ सरकारले अगाडि बढाएको बताउनुभयो ।

नेपाल कृषि प्रधान देश भएपनि कृषिको आयत प्रतिस्थापन हुन नसक्नुको कारण पहिल्याउँदै सुधारका कामहरुलाई सरकारले पनि उच्च महत्वका साथ अगाडि बढाउने बताउनुभयो ।

कार्यक्रममा सहकारी महासंघका पूर्व अध्यक्ष एवम् पूर्व मन्त्री केशव बढालले ग्रामीण क्षेत्रको अर्थतन्त्र सुधारका लागि खेलेको भूमिका प्रसंशा गर्न लायक रहेको बताउनुभयो । उहाँले अहिले पनि कृषि र पशुपालनमा युवाहरुलाई आकर्षित गर्न नसकिरहेको अवस्थालाई ध्यानमा राखेर नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघले नेतृत्वदायी भूमिका खेल्नुपर्ने आवश्यकता औंल्याउनुभयो ।

नेपालमा सहकारी आन्दोलनलाई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने कार्यमा साना किसानहरुले महत्वपूर्ण योगदान दिन सकेको भन्दै वडालले सरकारले किसानका लागि आवश्यक पर्ने सबै ऐन नियम र कानुनहरु निर्माण गरिदिनुपर्नेमा जोड दिनुभयो ।

कार्यक्रममा राष्ट्रिय सहकारी महासंघका अध्यक्ष मिनराज कँडेलले सहकारी अभियानलाई माथी उठाउन नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघले खेलेको भूमिका प्रति आभार प्रकट गर्नुभयो । उहाँले दक्षिण एसियाकै उदाहरणीय संस्थाका रुपमा केन्द्रीय संघले काम गरेको भन्दै राउटे किसान देखी सिमान्तकृत, दलित, जनजाती, पिछडिएको वर्गलाई एकीकृत गर्न सफल भएकोमा खुशी व्यक्त गर्नुभयो ।

कार्यक्रममा सहकारी विभागका रजिष्ट्रार रुद्र पण्डितले नेपालमा विभिन्न किसिमका सहकारी रहे पनि खास सहकारी नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघ रहेको बताउनुभयो । उहाँले किसानहरुको हितमा काम गर्ने संस्थाका रुपमा नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघलाई सहकारी विभागबाट सकारात्मक रुपान्तरणका लागि सदैव साथ सहयोग रहने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

सहकारी मार्फत ग्रामीण क्षेत्रको अर्थतन्त्र सुधारमा उदाहरणीय कार्य गर्न सफल नेपाल कृषि सहकारी केन्द्रीय संघले अब कृषि र पशुजन्य उत्पादनका आफ्नै साना, लघु र ठूला उद्योग सञ्चालनका लागि काम गर्नुपर्ने आवश्यकता औल्याउनुभयो ।

रजिष्ट्रार पण्डितले अहिले सहकारीले आफ्नै उद्योग सञ्चालन गर्न केही कठिनाईहरु रहेको भन्दै आगामी दिनमा यि समस्याहरु समाधानका लागि आफू तयार रहेको प्रतिवद्धता व्यक्त गनुभयो ।

कार्यक्रममा साना किसान कृषि सहकारी संस्था मार्फत उत्कृष्ट कार्य गरेका शिर्ष साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि, डडेलधुराका लालसिंह राउटेलाई उष्कृष्ट किसानका रुपमा पुरस्कृत गरिएको छ । यसैगरी धादिङका चेत बहादुर गाईने, धनुषाकी विना देवी महरा चमार, भुटी देवी मुसहर्नी धनुषा, ललिता देवी दास तत्मा धनुषा, झापाकी फुलमुनी हेमरम सतार, इलामकी सङमीत लाप्चा र चितवन शक्तिखोरकी टिकामाया प्रजालाई उत्कृष्ट किसान पुरस्कारबाट पुरस्कृत गरिएको थियो ।

कार्यक्रममा उत्कृष्ट युवा उद्यमी किसानबाट सुर्खेतकी देवीसरा घर्ती,

नुवाकोटका सुन्दर नेपाल र कास्कीका भोज बहादुर तामाङलाई पुरस्कार प्रदान गरिएको थियो ।

उत्कृष्ट सञ्चालकको पुरस्कार उदयरपुरको महिला साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. सुन्दरपुरकी निवर्तमान अध्यक्ष किरण कुमारी चौधरीलाई प्रदान गरिएको थियो ।

देशभर रहेका ११ सय ३९ संस्था मध्ये साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. पृथ्वीनगर झापा र वसन्त साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. बदालपुर बर्दियालाई उत्कृष्ट साना किसान कृषि सहकारी संस्थाका रुपमा पुरस्कृत गरिएको थियो ।

समुदायमा आधारित साना किसान कृषि सहकारी संस्था मार्फत साना किसान र गरिब किसानहरुको आर्थिक अवस्था सुधारका लागि काम गर्दै आएका संस्थामार्फत सेवा प्रवाहलाई

प्राणी जगतमा वन सम्पदाको महत्व र संरक्षण

अकल्पनीय र अपुरणीय क्षति हुनबाट धनजन, गाईवस्तु जोगाउन कुल क्षेत्रफलको ५० प्रतिशत भागमा घरेलु काम चलाउन र औद्योगिक कलकारखाना सञ्चालन गर्न कच्चापदार्थ आपूर्ति व्यवस्था सहज, सरल, स्वास्थ र सन्तुलन बनाउन स्थानीय हावापानी माटो उचाई तापक्रममा उम्रने हुर्कने बढ्ने फस्टाउने जातका वनस्पतिका बीउ बोट कलमी हाँगा रोपेर वनको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न नितान्त आवश्यक छ ।

♦**आनन्द प्रधान**

यदि ब्रह्माण्डमा पृथ्वी, पानी, तेज (सूर्यको प्रकाश) हावा, अनन्त आकाश र असंख्य ग्रह क्षेत्र तारा पुञ्जको मात्र सिर्जना हुँदो हो र यो पृथ्वीतलमा वनस्पति जगत तथा मानव जातिलगायत जीवजगतको उत्पति र विकास नहुँदो हो त निश्चय पनि यी पृथ्वीतल सूनसान उराठ उदास लाग्दो हुनेथियो । यत्रो बह्रमाण्डको सृष्टिको कुनै अर्थ हुँदैन थियो ।

प्राणी-शास्त्रीहरुको मतानुसार शनैःशनैः यो मान्छेको विवेक वृद्धिको विकास भएपछि, पिउने पानीको स्रोतलाई ध्यानमा राखेर, वनका हिंस्रक पशुपन्छी, सरीसृप, कीटपतंगको भयावह आक्रमणबाट सुरक्षित रहन एक मात्र भरपर्दो थलो, ओढार, गुफा, कन्दरामा आश्रय लिएर, प्राण धान्नको लागि वनमा पाइने फलफूल, कन्दमूल, माहुरी कठ्यौरी पुत्काकी मह खोजेर खाएर वनमा रमाउने, वनमा आहार विहार, आश्रय र प्रजनन्को लागि आश्रय लिने सुक्ष्मजीवदेखि लिएर भीमकाय जीवमध्येका सोझा सिधा जातिका पशुपन्क्षीको शिकार गरेर पानीका माछा, गंगटा समातेर खाएर हिँडेर कैयौ शताब्दीसम्म जंगली अवस्थाको कष्टकर शिकारी जीवन बिताए । आत्मनिर्भरशील हुन नसकेसम्म तिनै वनजन्यवस्तु नयाँ वन्यजीवको दोहन र शोषण गर्दै बसे ।

ज्यापु, वियाँ, दाना, गेडा, कन्दमूलका टुप्पा, जरा, सेला, लाँक्रा, डाँठका गीँड, टुक्रा, नाभो, वर्षौंदेखि कुहिएर पचेको वन्यजीवका गोबर मलमुत्र जुतो, बर्कौला विष्ठा, लिदी, थाप्रा थुप्रिएका मिसिएका मलिलो भुरभुराउँदो माटोमा तरुण वेर्ना, बोट(बिरुवा उम्रिएको हलक्क बढेको मौलिएर आएको देखेपछि ती खान योग्य वनस्पतिका बीउ माटोमा रोपेर खेती गर्न सकिने रहेछ भनेर जाने बुझे र खेती गर्न शुरु गरे । घर(परिवार समाज बढ्दै गएपछि एक ठाउँबाट अर्को ठाउँ सर्न छोडेर एकै ठाउँमा बसेर मलजल गरेर खेती गरेर बसे । यसरी यो मान्छेले वनका प्रभुत्वशाली, जीव भएर वन्यजीवलाई कज्याएर एकछत्र र निष्कन्टकसित रजाई गर्दै बसे ।

त्यो समयमा जनसंख्या न्यून् थियो । बाली लगाउने क्षेत्र धेरै थियो । खेती गर्ने तरिका र साधन भने उन्नत किसिमका थिएनन् । खाद्य वस्तुको संकट थिएन । औलो थियो । चारैतिरका प्राकृतिक वातावरण स्वच्छ स्वस्थकर कालान्तरमा विवेक, वुद्धि परिपक्व

भएपछि सोझासिधा वन्य पशुपन्क्षीलाई साथमा राखेर रत्याए पाल्ने काम गरे, विभिन्न काममा लगाए, साथै खाने कामसमेत गरे । घुमन्ते फिरन्ते पशुपालक जीवन पनि बिताए । वनजङ्गल भित्र(बाहिर खाली ठाउँमा आफूले खाएर फलेका फलफूलका बीउ, कोया, च्याम्पाटी, दिउल, विष्टा, विनौला, र सन्तुलन थियो । मानिसको जीवनमा सर्वाधिक प्रभाव पार्ने भौतिक तत्वहरुमा आफू बसेको वरिपरिको भूवनोट, हिमाल, डाँडाकाँडा, पहाड-पर्वत भीर(पहरा, छाँगा-छहरा खोलानाला, नदनदी भङ्गाला जंघार, सागर, ताल, तलाउ दह, सिमसार(धाप, उचाई, तापक्रम, हावापानी र समथर फाँट तथा जैविक तत्वहरुमा प्राकृतिक हरिया वन, वन्यपशुपन्क्षी, सरीसृप, कीटपतङ्ग आदि हुन् ।

यो मानवजाति स्वभावैले कौतुहल र जिज्ञासा राख्ने तथा परिस्थिति अनुकूल आफ्नो आचार-विचार व्यवहार, पेशाकर्म जीवन शैलीलाई ढाल्न सक्ने र सुधार गर्दै अगाडि बढ्ने जीव पनि हो ।

विगतको कष्टकर संघर्षपूर्ण शिकारी(जीवनवाट कृषक जीवनको अवस्थामा आइपुग्दासम्म अघिका लाठो, तीखा घोचा, ढुङ्गाका हतियारको ठाउँमा तामा फलामका हातहतियार साधन र भाँडाकुँडा बनाएर जीवन निर्वाह गर्न सक्ने भए । वनजंगलका खान हुने, विभिन्न काममा प्रयोग हुने वनस्पतिलाई बालीको रुपमा खेती गर्न शुरु गरे । आत्मनिर्भरशील हुन जाने । प्रकृतिको काखमा जन्मिए, हुर्के, बढे, सिक्नुपर्ने कुरा सिके । यसरी यो मानिस जाति भौतिक तथा जैविक वस्तुहरुप्रति ऋणी छन् ।

हो । अठारौं शताब्दीको मध्यकालसम्ममा यूरोप सभ्यताले कलाकौशल र विधाको क्षेत्रमा क्रान्ति ल्याए जसको प्रभाव पूर्व पश्चिमका मुलुकहरुमासमेत पर्न गयो । सुरक्षित भरपर्दो पानीजहाजको निर्माणले गर्दा समुन्द्रसँग जोडिएका मुलुकहरुमा पुग्न, भ्रमण अध्ययन, अनुसन्धान व्यापार र उपनिवेश स्थापना गर्न सम्भव भयो । सन् १७६० मा वेलायतमा भएको अभूतपूर्व औद्योगिक क्रान्तिले गर्दा बेलायत सरकारले जहाँ(जहाँ उपनिवेश स्थापना गर्न सफल भए ती(ती मुलुकहरुमा र आफ्नै वेलायतमा स्थापना गरिएका औद्योगिक कलकारखानाबाट उपभोगका सामग्री घर व्यवहारका साधन, यन्त्रका

पार्टपूर्जा उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने कच्चापदार्थको माग र आपूर्ति व्यवस्था भरपर्दो सहज सरल, छिटोछरितो सुलभ, स्थाई र सन्तुलन बनाई राख्न उपनिवेश स्थापना गरिएका मुलुकहरुमा कृषि विकास क्षेत्रको विस्तार सँग(सँगै शिक्षा, स्वास्थ, यातायात, सञ्चार, औद्योगिक कलकारखाना, प्रशासन भवन कर्मचारी आवास, धार्मिक शिक्षा(दीक्षाको प्रचार(प्रसार गर्न चाहिने ठाउँको लागि चौतर्फी विकासको नाममा आदिकालदेखि वृहत क्षेत्र ओगटेर फैलिएर बसेका प्राकृतिक हरिया घना विकट अक्षत वन (Virgin Forest) फँडानीले गर्दा वनजंगलको क्षेत्र घटेर गयो । अर्को जनसंख्या वृद्धिको कारण गाँस वास, कपासजस्ता आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्नुपर्दा वन जङ्गलको क्षेत्र घटेर गयो । आजसम्म पनि बनको क्षेत्र घट्ने काम रोकिएको छैन ।

शिकारी जीवनबाट कृषकजीवन त्यसपछि औद्योगिक क्रान्तिपछिको जीवन बिताउँदाको अवस्थासम्म पनि वन, वनजन्य वस्तु, वन्यजीव, जलजीवको दोहन र शोषण भइरहेको देखिनुको अर्थ ती वस्तुहरुको उपयोगिता र महत्वमा कुनै कमी नआएर अझ झन् महत्व बढ्दै जानु हो ।

सन् १९३८ मा वैज्ञानिक जी.एस. क्यालेण्डरले वायुमण्डलमा कार्वन डाइअक्साइडको परिमाण बढ्दै गएकोले पृथ्वीको तापक्रम बढाउने कुरा गर्नु भएको भविष्यवाणीलाई अरु वैज्ञानिकहरुले पनि अनुसन्धानको आधारमा स्वीकार गरिसकेका छन् । यसको अर्थ हो वायुमण्डलको स्वच्छता र सन्तुलनतामा ह्रास आइरहेको छ । त्यस्तै तापक्रम वृद्धिको कारण ध्रुवीय हिमशैल पग्लिएर गएको जानकारी छापामा आएको छ । हिमशैल पग्लँदा समुद्रतटमा बसेका शहरहरु डुब्न सक्ने कुरालाई नकार्न सकिन्न । ती जलथलका जीव वनस्पति जगतको लागि शुभ संकेत होइन ।

अव्यवस्थित तरिकाले बसेका भौतिक सुविधाविहिन नगर, शहर,, हाट(बजार, कच्ची सडक, औद्योगिक कलकारखाना, सवारी साधनको चाप, वन अतिक्रमण, बसाई(सराईको कारण वायुप्रदूर्षण नदनदी ताल(तलाउ पोखरी, दह, सागर प्रदूर्षण, माटो प्रदूषण नगर शहर बजार भित्री गल्ली, चोक, ढल प्रदूर्षण, ध्वनि प्रदूर्षण, समग्रमा प्राकृतिक वातावरण प्रदूर्षणको कारण वायुमण्डलमा कार्वन डाइअक्साइडको मात्रा वृद्धि भइरहेको छ भन्ने कुरा स्पष्ट छ । यदाकदा घट्ने प्राकृतिक विपतिमा ज्वालामुखी फुट्दा, वनमा डडेलो लाग्दा समुद्रमा छाल उठ्दा, समुद्रमा तथा जमीनमा भीषण आँधीवेरी हुरी, बतास चल्दा, घनघोर असिना पानी पर्दा, बाढी भलभेल भंगालोले उर्वरा माटो बगाएर लगेर बगर बनाउँदा नदी किनार कटान गरेर माटो भत्काएर लैजादा भूमिकम्प हुँदा जमीन भाँसिने, धाँजा पर्ने, फूट्ने, चिरिने गर्दा र खगोलीय पिण्ड धर्तीमा खस्दा मुकदर्शक भएर टुलटुलु हेरेर बस्नुसिवाय अरु उपाय हुँदैन । त्यस्तो परिस्थितिमा पहिलेबाट सजग भएर सुरक्षाको उपाय अंगाल्नु बाहेक अर्को वैकल्पिक उपायछैन ।

अकल्पनीय र अपुरणीय क्षति हुनबाट धनजन, गाईवस्तु जोगाउन कुल क्षेत्रफलको ५० प्रतिशत भागमा घरेलु काम चलाउन र औद्योगिक कलकारखाना सञ्चालन गर्न कच्चापदार्थ आपूर्ति व्यवस्था सहज, सरल, स्वास्थ र सन्तुलन बनाउन स्थानीय हावापानी माटो उचाई तापक्रममा उम्रने हुर्कने बढ्ने फस्टाउने जातका वनस्पतिका बीउ बोट कलमी हाँगा रोपेर वनको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न नितान्त आवश्यक छ ।

भनिएको छ "अन्तर्राष्ट्रिय प्राकृतिक तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण संगठन र विश्व वन्यजीव संरक्षण कोषको संयुक्त प्रतिवेदन अनुसार हाल भइरहेको वनसम्पदालाई जोगाउन नसकिएमा आगामी शताब्दीको उत्तरार्द्धकालअघि यो धरातलबाट साठी हजार जातका बोट(बिरुवा लोप भएर जानेछ ।" यो निश्चय पनि चाँसो र गम्भीर चिन्ताको विषय हो ।

जनसंख्या वृद्धि सम्पूर्ण समस्याको जड हो । विकासको गतिलाई तीव्र, प्रभावकारी र सफल बनाउन जनसंख्या नियन्त्रण अनिवार्य कदम हुनुपर्छ । कुनै पनि राष्ट्रको आर्थिक विकास र समृद्धिको मेरुदण्ड भनेको प्राकृतिक स्रोत र साधनको परिचालन नै हो । सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक र स्वच्छ वातावरणको दृष्टिकोणबाट हरियो वनको धेरै नै उपयोगिता र महत्व छ भनेर माथि उल्लेख भइसकेको छ । तल वनजङ्गलबाट हुने फाइदाबारे प्रकाश पार्नुको अतिरिक्त संरक्षण र सम्वर्द्धनको उपाय बताइएको छ ।

१.घर व्यवहारको लागि काठ, दाउरा, खाँबो, खुटी, किला, घोचा, घारो, तगारो, टांगो, लाठो लौरो, बीँड, विम, बलो, गरालो, डाँडा(भाटा, थाङ्रा, स्याउला, पात, बाँस बेत, निगाला चिम, चोया, वाता, घिरी, पातपतिंगर, जडीबुटी औषधी, धूप सामग्री रंगरोगनका कच्चा पदार्थ, छाला पकाउने कच्चा पदार्थ, खयर, (कत्था) खोटो चोप, लाहा, तेल चिउरी घिउ, डोरीको लागि ओदाल बोक्रा, वलु, बावियो, खर, सिस्नु, अल्लो, कागजको लागि लोक्ता प्राप्त हुन्छ ।

२.उद्योगमा : काठ, दाउरा, (इन्धन) फर्निचर, खयर, सलाई, कागज, गोलकोइला, घरेलु कपडा, जडीबुटी औषधी धूपसामग्री, बाँस, वेत, निगालोको हातेकाम, चिउरी घिउ, चूकअमिलोको धन्दा सञ्चालन गरेर बेरोजगार समस्या समाधान गर्न सकिन्छ र राष्ट्रको आर्थिक स्रोत बनाउन सकिन्छ ।

३.पशु(आहारको लागि डालेघाँस जलेघास प्राप्त हुन्छ ।

५.ऋतु अनुसारको फलफूल, कोपिला तामावाँस निगालाटुसा, जलौका, वनतरुल सिस्नु, मठारे ठोट्ने, च्याऊ, जिरे(खोर्सानी, वनकरेला आदि प्राप्त हुन्छ ।

६.ठूटा, बूटा, जरा हाँगाविगाँ, भिक्रा, स्याउला, पात फलफूल कुहिएर उर्वराशील माटो बन्छ ।

७.माटो मलिलो, रसिलो, ओसिलो भुरभुराउँदो बनाउँछ, माटोको संरक्षण गर्छ ।

८.वैज्ञानिक मतानुसार वनस्पतिले वायुमण्डलबाट कार्वन डाइअक्साइड सोसेर लिन्छ अक्सिजन छोड्छ । निरन्तर चलिरहने प्रक्रियाले वातावरण स्वच्छ स्वस्थकर सन्तुलन बनाउन मद्दत पुऱ्याउँछ ।

९.वरिपरिको प्राकृतिक सौन्दर्यद्वारा अभिवृद्धि गर्छ ।

१०.मौसमी वर्षा गराउन मद्दत पुऱ्याउँछ ।

११.पानीको मूल सुक्न पाउँदैन । पेय पानी र सिँचाईको सुविधा प्राप्त हुन्छ । बाह्रैकाल बालीको खेती गर्न सकिन्छ, उत्पादन लिन सकिन्छ ।

१२.हतपत पहिरो जाँदैन ।

१३.बाढी भलभेल, भँगालोले सहजै उर्वरा माटो बगाएर लैजान पाउँदैन बगर र मरुभूमि बन्न पाउँदैन ।

१४.वनस्पतिका बीउ, कोया, यिबाँ, च्याम्पटी दिउल विष्ट, दाना, गेडा, ज्यापु विनौला, जरा, टुप्पा, सेला, कलमी हाँगा, गीँड टुक्रा संकलन गरेर नर्सरी राखेर वेर्ना बिरुवा उत्पादन गर्न सकिन्छ । आवश्यकता अनुरुप प्रचार(प्रसार गर्न सकिन्छ ।

१५.वहुउपयोगी मूल्यवान दुर्लभ, लोपोन्मुख अध्ययन र अनुसन्धानको दृष्टिकोणबाट महत्व राख्ने वनस्पतिका प्रजनन् र विकासको केन्द्र स्थापना गर्न सकिन्छ । द्ययतबलष्अर्वा न्बचमभल स्थापन गर्न सकिन्छ । भेद प्रकार ९ख्बचष्भतथ० को आधारमा एबिलत :गकभगफ स्थापन गर्न सकिन्छ ।

१६.सुनाखरी (सुनगाभा) र त्यस्तै आलंकारिक वनस्पतिका बीउ, शाखा वनबाट संकलन गरेर व्यावसायिक रुपमा बेर्ना उत्पादन गरेर आय आर्जन गर्न सकिन्छ ।

१७.विशेष किसिमको रुपको ठूटा, बूटा जरा हाँगालाई सम्भाव्य रुप दिएर रंगरोगन गरेर सजावटको वस्तु बनाउने हस्तकलाको उद्योग स्थापना गर्न सकिन्छ ।

१८.जैविक विविधताको सम्भावनालाई ध्यानमा राखेर केन्द्र स्थापना गर्न सकिन्छ ।

१९.प्रचण्ड र तीव्र बेगले चलेको आँधीवेहरी हुरी बतासको गतिलाई शिथिल पारेर वनजंगलका छेउका फलफूल बगैँचा बालीनाली, गाउँघर, वस्ती, गाईवस्तु भएको अपूरणीय र अकल्पनीय क्षति हुनबाट जोगाउँछ ।

२०.वन जङ्गलको छेउमा माहुरी पालन व्यावसाय सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

२१.प्राकृतिक हरिया वनमा आहार(विहार, आश्रय र प्रजनन्को सुविधाले शाकाहारी तथा मांसाहारी जीव रमाएर बस्छ, वनजंगल उल्लासमय बनाउँछ अन्यत्र पलायन हुँदैन ।

२२.वन्य जीवबाट प्राप्त सिङ, खाग, छाला, भूत्ला, प्वाँख, जगर थाल, केशर, पुच्छर रौं, दाँत, दारा, नङ्रा, नहर घर व्यवहारमा प्रयोग गर्नको अतिरिक्त सोझै बिक्री गर्न सकिन्छ । स्थानीय सतरमा उद्योग धन्दा सञ्चालन गरेर रोजगार दिन सकिन्छ । राम्रो व्यवसाय चलाउन सकिन्छ ।

२३.आरक्ष स्थापना गरेर दूर्लभ र लोपोन्मूख वन्यजीवको अध्ययन, अनुसन्धान प्रजनन् र विकासको कार्य गर्न सकिन्छ ।

२४.वन्यजीवको निकुञ्ज स्थापना गर्न सकिन्छ ।

२५.स्थानीय स्तरमा वन्यपशुपन्छी सरीसृपको श्यय स्थापना गर्न सकिन्छ ।

२६.पर्यटन उद्योगको विकास गर्न सकिन्छ ।

२७.शिकारी जन्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

२८.वनभोज कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

२९.शाकाहारी जीवको प्राप्तिले मांसाहारी जीव अन्यत्र पलायन हुँदैन, लोप भएर जाँदैन ।

३०.वन्यजीव मित्रराष्ट्रहरुबीच आदान(प्रदान गर्न सकिन्छ ।

३१.वनजङ्गल संरक्षण सम्वर्द्धन गरेर वायुमण्डलमा घटाए वापत कार्वन कोषबाट आर्थिक सहयोग प्राप्त हुन्छ ।

प्राकृतिक हरियो वनको यति धेरै उपयोगिता र महत्व हुँदा(हुँदै पनि वन विनाश हुनुको कारण निम्न छन् :

(१)मूलमा अशिक्षा, अज्ञानताको कारण परिवारको संख्यामा वृद्धि, गरिबीको कारण शिक्षा दीक्षा कलाकौशल, सीप तालिम नपाउनु बेरोजगार समस्या हुनु, वन अतिक्रमण गरेर जग्गा कमाउनु ।

(२)वनमा डढेलो लगाउनु, खोरिया खेती, भस्मेखेती, मिश्रित खेती गर्नु ।

(३)पहाडको भिरालो पाखोमा गराकान्लाविना बालीको खेती गर्नु ।

(४) गाईवस्तुभाउ, चराउनु ।

(५) पशु आहारको लागि भुई घाँस, डाले घाँस काटेर ल्याउनु ।

(६)घरेलु कामको लागि काठ, दाउरा, खाँबा, खुटी, घोचा, थाङरा चाहिँदा साना ठूला नहर, रुख, हाँगा काट्नु ढाल्नु ताछ्नु, छिल्नु, चोट पुऱ्याउनु, बाँस वेत निगाला, खर स्याउला, पात जडीबुटी औषधी ल्याउनु ।

(७) वन्यजीवको चोरी शिकार हुनु ।

(८) वनजन्य वस्तुको चोरी निकासी हुनु ।

(९) विकासको नाममा वनजंगल फँडानी गर्नु ।

(१०) नदनदी खोला नाला भङ्गलाको डिल किनार, पहिरो गएको र पहिरो जाने सक्ने ठाउँ, वनजङ्गलभित्र काटेको ढालेको मरेको रुखको दाउरा वृक्षरोपण गर्ने काम नलाग्नु ।

(११) प्राकृतिक प्रकोपमा ज्वालामुखी फूट्नु, डढेंलो लगाउनु, घनघोर असिना पानी पर्नु, बाढी भल भङ्गालो पसेर बगाउनु, पहिरो जानु, भूकम्प हुँदा जमीन चिरा धाजा पर्नु जमीन भासिनु, दबिनु र उठ्नु, खगोलीय पिण्ड धर्तीमा खस्नु आदि हुन ।

वनजङगलको संरक्षण र सम्वर्द्धनको उपाय :

१.कुल क्षेत्रफलको ५० प्रतिशत भागमा वनजङ्गल नभए स्थानीय हावापानी माटो उचाई तापक्रम सुहाउँदो चाँडो उम्रने हुर्कने, बढ्ने फस्टाउने घर व्यवहारमा आउने र उद्योगको लागि चाहिने कच्चा पदार्थको आवश्यकता पूरा गर्ने जातका वनस्पतिका बीउ, बेर्नाबाट रोप्न उचित छ ।

२.पशु चर्न दिनु हुँदैन ।

३.पशु चरनको लागि छुट्टै चरन खर्क छुट्याउनु पर्छ ।

४.वन अतिक्रमण गर्न दिनु हुँदैन ।

५.वनजन्य वस्तु चोरी निकासी गर्न दिनु

बाँकी ...... ११ पृष्ठमा

World Celebrating on International Year of Millets Day

UN dedicates 2023 to greater efforts in producing millets given their nutritional properties and resilience in adapting to climate change

Opening ceremony of the International Year of Millets 2023

06/12/2022

Rome - As the global agrifood systems face challenges to feed an ever-growing global population, resilient cereals like millets provide an affordable and nutritious option, and efforts need to be scaled-up to promote their cultivation. This was the message at the opening ceremony of the International Year of Millets 2023 (IYM) at the headquarters of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) on Tuesday.

Millets encompass a diverse group of cereals including pearl, proso, foxtail, barnyard, little, kodo, browntop, finger and Guinea millets, as well as fonio, sorghum (or great millet) and teff. They are an important source of nourishment for millions of people in sub-Saharan Africa and Asia. They are deeply rooted in Indigenous Peoples' culture and traditions and help guarantee food security in areas where they are culturally relevant.

"Millets are incredible ancestral crops with high nutritional value. Millets can play an important role and contribute to our collective efforts to empower smallholder farmers, achieve sustainable development, eliminate hunger, adapt to climate change, promote biodiversity, and transform agrifood systems," FAO Director-General QU Dongyu told participants at the hybrid event.

Greater millet production can support the livelihoods of smallholder farmers and can provide decent jobs for women and youth. The revenue created can boost economic growth. With the possibility of a health cereal alternative with millets, the risks associated with production shocks can be mitigated.

The IYM 2023 and the push towards increasing millet production will contribute to the 2030 Agenda for Sustainable Development.

"This International Year is a timely reminder of this important crop. And it provides a unique opportunity to raise awareness of, and to direct policy attention to the nutritional and health benefits of millet consumption, the suitability of millets for cultivation under adverse and changing climatic conditions and creating sustainable and innovative market opportunities for many countries around the work for millets to benefit farmers and consumers globally," Director-General Qu told the audience.

Deputy Secretary-General of the United Nations, Amina Mohammed delivered a video message during the opening ceremony. Indian Minister of State for Agriculture, Shobha Karandlaje, delivered a message from the Indian Prime Minister Narendra Modi. India presented the proposal for the International Year and is the chair of the Year's Steering Committee.

Nigeria's Minister for Agriculture and Rural Development Mohammed M. Abubakar, also delivered a keynote speech while Panama's Minister of Foreign Affairs, Janaina Tewaney Mencomo, spoke via video message.

IYM 2023 hopes to galvanise interest in millets among various stakeholders like farmers, the youth and civil society and push governments and policy makers to priorities the production and trade in these cereals.

Agriculture outperforms imagination

A Farmer Field School in Malawi helps Jeffrey Chimenya attain more than he dreamed he could as a farmer

Jeffrey Chimenya's mindset about the potential of agriculture changed once he joined the Nyadanawo Farmer Field School, supported by FAO as part of the European Union-funded KULIMA programme. Now he knows he can have a thriving business as a farmer.

19/12/2022

Jeffrey Chimenya could not imagine that agriculture could one day allow him to own a decent home and have a thriving milk supplying business. Farming meant subsistence for Jeffrey; it didn't mean success. Yet today, four years after joining the Nyadanawo Farmer Field School (FFS), Jeffrey says that his dreams are coming true. He is financially stable, able to take care of his family, and most importantly, has nutritious food available for his household.

Before participating in the Nyadanawo FFS, an initiative supported by FAO as part of the European Union-funded KULIMA programme, he says he struggled with dairy farming for seven years and saw little success. He bought cows simply because he saw others doing the same and he kept and fed them without any systematic approach.

"I started out with one heifer in 2012. Unfortunately, dairy farming was new territory for me, so I did not know how to go about things. By 2019, I only had three cows and no real benefits from my efforts," he says.

Transforming livelihoods through FFS

When Jeffrey joined Nyadanawo FFS in 2019, he realized that, done correctly, livestock has huge potential for generating income. With the livestock management skills and knowledge he started to acquire, Jeffrey began reviving his ailing dairy business. He grew his herd to eight cows, which produce 50 -70 litres of milk daily

and began to earn a regular income through sale of milk to processors and community members. He also keeps some of the milk for his family as a regular protein source. Jeffrey's goal is to have 10 dairy cows by 2023, which based on his current experience, he says is achievable.

With the support and training from the FFS, Jeffrey also ventured into horticulture and started to grow tomatoes. With this additional income, he was able to buy land and build a new house to improve his family's living conditions.

"I married into a matrilineal culture, which meant that I had no land ownership in my wife's village. This made it important for me to find my own piece of land and establish my family as an independent and self-sufficient unit. Thanks to the FFS teaching, I am applying the knowledge and skills acquired to the letter, and I am reaping good results," said Jeffrey.

With the additional income the Chimenyas have earned through horticulture and better management of their livestock, they have bought land and built a good home for themselves.

Empowered for the future

Jeffrey, at 47 years of age, has become one of 8 303 FFS community-based facilitators (CBFs). These CBFs facilitate information exchange and the learning process within the groups which they support and also pass on the knowledge they learn in the FFS to their wider community. Jeffrey's group has 30 members, and he is encouraging them to achieve their own visions. He sees their potential and wants them to understand that they too can attain their goals. Not all community members trust the FFS approach, so he provides practical, comparable and visible examples of its success to ensure his group stays on course.

Jeffrey says that being able to figure out what to do when there is a challenge has been the greatest and most empowering gain from FFS. He recalls when the

Nyadanawo FFS group was struggling with goat farming: "Nyadanawo FFS received goats through the KULIMA project, but they started dying off," describes Jeffrey. This district of Malawi faces cold and wet temperatures and because of this, the goats were catching pneumonia and perishing.The group didn't realize that they needed to insulate the goat pen. However, with the FFS training that advised tracking the condition of each animal, they uncovered the problem and, with help from the extension officer, they added plastic sheets to the pen which resolved the issue.

"We were empowered enough as a group to work out the problem and of course consulted with the extension worker in our area for guidance," he says.

Nyadanawo FFS members have now mastered the management of goats, and they have seen over 18 births, with kids being passed on to group members for their own households.

Jeffrey is an FFS community-based facilitator with his own group of 30 members. He also hosts students from surrounding schools for educational visits.

Being self-reliant when tackling the complex challenges which farmers in Malawi face due to the effects of climate change is a significant outcome of FFS. It has enabled Jeffrey and other members of the FFS to consider how to diversify and integrate their agricultural enterprises and use available natural resources in a more sustainable way.

For example, Jeffrey collects waste from the group's goat enterprise and uses this to prepare compost manure. The manure contributes to improving soil fertility for their individual banana orchards and horticultural fields. The compost is also being used to improve soil nutrition for a backyard garden, which together with a chicken pen, ensures that the Chimenyas are well supplied with vegetables, meat and eggs for nutritious meals. As another example, after the maize harvest, stalks are converted to cattle feed when it is otherwise scarce, maximizing resources that would otherwise go to waste.

"What is amazing about a farmer like Jeffrey is that he takes the knowledge and makes it his own. The Chimenyas have embraced the knowledge and skills and are working together to transform their household and community," said Chifundo Staubi, an agricultural extension worker and FFS master trainer under the KULIMA programme.

To date, through the FAO-supported KULIMA programme and in collaboration with the Government of Malawi, 402 extension workers have been trained as FFS master trainers and 396 lead farmers as CBFs. CBF courses are ongoing in 602 sites with a total enrolment of 8 122 people. The programme aims to train 600 master trainers and 8 000 CBFs by the end of the programme in December 2023.

पुस महिनाको कृषि कर्म

खेतीपाती :

-हिउँदे आलुलाई उकेरा दिई सिँचाई गर्ने ।
-तल्लो पहाडी भेक र तराईमा प्याज रोप्ने ।
-आलु, गोलभैँडालाई डढुवा रोगबाट बचाउन सिफारिस गरिएको विषादि छर्ने ।
-असोज(कार्तिकमा लगाइएको हिउँदे मकैलाई गोडमेल गरी सिँचाई गर्ने ।
-गहुँ छरेको २१-२५ दिनभित्र पहिलो सिँचाई गरी युरिया ३ के.जी. प्रति रोपनीको दरले प्रयोग गर्ने ।
-पतझड फलफूलमा (स्याऊ, अंगुर, किवी आदि) काँटछाँट गर्ने ।
-पतझड फलफूलको बगैँचा व्यवस्थापनको लागि एक घनमिटर साइजको खाडल खनी करिब एक महिना सुकाउनुहोस् । सो खाडलमा सुकेका पातपतिंगर तथा झारपात राखी जलाउनुहोस् । यसो गर्नाले खाडलमा भएका किटाणुहरु तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन् ।
-मौरीलाई चिसोबाट बचाउने र आवश्यक भएमा चिनी चास्नी दिने ।
-मुसुरो बालीमा झारपात हटाई सिँचाई गर्ने ।
-काउली बन्दा वर्गको तरकारी लगाउँदा माटोमा बोरेक्स नमिसाएको भए २ ग्राम बोरेक्स/लि. पानीमा मिसाई स्प्रे गर्ने ।
-बेमौसमी तरकारी काँक्रो, फर्सी, लौका उत्पादन गर्नको लागि प्लाष्टिक टनेलमा बेर्ना जमाउने ।
-हिउँदे मकै गोडमेल गरी युरियाले टप डूेसिङ्ग गर्ने ।
-सुन्तला र जुनारमा कलमी गर्ने ।

पशुपालन :

-छिटो बढ्ने डाले घाँसको कटिङ्ग सार्ने ।
-जडोको समयमा मनतातो कुँडोसँग खनिज मिसाएर खुलाउने तथा निश्चित मात्रामा नुन दिने ।
-ज्यादा चिसो शित लहर चलेका तराईका जिल्लाहरुमा पशुवस्तुमा कोल्डस्ट्रोक हुन सक्ने भएकोले मनतातो पानी र खानेकुरा (खोले, कुँडो आदि) दिनुहोस् ।
-ढुसी लागेको परालमा हुने माइकोटक्सिन (ढुसी) को कारणले गाई र भैंसीमा डेगनाला रोग देखा पर्न सक्ने भएकाले पराल खुवाउँदा राम्ररी सुकाएर ओभानो पारेर खुवाउनुहोस् ।
-वर्षयाममा हरियो घाँसबाट बनाएको साइलेज खुवाउन शुरु गर्ने ।
-पशुवस्तुलाई चिसोबाट जोगाउन गोठलाई सुकेको ढाँड, कोदोको नल वा गहुँको छ्वालीले बेर्ने ।
-गाई भैंसीलाई मिनरल ब्लक चटाउने ।

The 17 days of sustainability: a holiday

17 ways you can help make this a very merry and sustainable holiday season!

This holiday season, let's pave the way for a better year by working toward sustainability, in all areas of life.

22/12/2022

During the holidays, we spend more time with family and friends, cooking, exchanging gifts or travelling to meet loved ones. All of these actions can be done

in a more sustainable way, respectful of ourselves, our cities and our planet.

Sustainability, in fact, goes beyond the environment; it includes other things that people need, such as jobs, equal opportunities, health, education, safety and a vibrant quality of life. Shaping a better future is the spirit of the holidays and the spirit of the Sustainable Development Goals (SDGs).

This holiday season, let's pave the way for a better year, leaving no one behind!

Here are some things you can do to make this holiday sustainable, merry and bright:

1. Put others first - SDG 1 - Today, more than 700 million people live in extreme poverty, many without access to basic needs like healthcare, food, education, water and sanitation. Why not dedicate some time to volunteer at a local food kitchen or homeless shelter Make sure that nobody feels excluded or alone.

2. Be mindful of your food! - SDG 2 - Waste less food?and choose local, seasonal food that is produced sustainably. Or donate?non-perishable items to your local food bank. Over 820 million people are hungry?this holiday season, and the combination of conflicts, the COVID-19 pandemic?and higher food prices are only increasing those?numbers. Food is a gift, don't waste it!

3. Lead a healthy lifestyle - SDG 3 - Regular access to enough nutritious food is key to an individual's health. It allows us to grow, fight diseases and live productive lives. This holiday, add nutritious foods to the menu, don't forget about daily exercise and fight the urge to overindulge!

Children scanning the QR codes on the gifts of sustainability in Rome, Italy to learn what they can do to make this holiday a better one for the planet and for others. These tips can help you do the same!

4. Give or donate a book - SDG 4 - From March 2020 through February 2022, the pandemic caused schools worldwide to be fully or partially closed for 41 weeks on average. The longer children are out of school, the less likely they are to return. Without a good education, children not only put their own livelihood at risk but also their chance to contribute meaningfully to society. Promote education by donating books or giving school supplies this holiday.

5. Support other women! - SDG 5 - Women and girls represent half of the world's population and half of its potential! But gender inequality persists everywhere. This holiday, celebrate the women in your life and in the new year, support women as leaders in your community. If you are a girl, make sure to complete your school education and aim for the career you want.

6. Cut back on your water usage - SDG 6 - There is no life without water. We need it to drink, grow food, clean, cook and much more. But one in three people around the world do not have access to safe drinking water. This holiday, use less water by switching off the tap while doing the dishes and challenge yourself to take five-minute showers!

7. Reduce your energy consumption - SDG 7 - The holidays are a time for lights, but about 13 percent of global population lacks adequate access to electricity. This year, if you use lights to decorate, opt for LED technology or other energy efficient solutions. Switch off the lights when you leave a room and why not look into solar panels for the new year, like Rome did for lighting its Christmas tree!

8. Shop with socially responsible companies - SDG 8 - When giving gifts, look to support companies with a good track record of labour conditions. Support your economy by buying local products and services.

9. Be innovative! - SDG 9 - Think outside of the (gift) box this holiday! Innovative practices and technologies can advance society in a myriad of ways. Use social media to spread awareness about innovative and sustainable tech-

nologies you learn about.
10. Be aware of inequalities - SDG 10 - This season, get to know the issues in your own community and look for initiatives that work to eliminate inequalities. Explore opportunities for volunteering or participate in donation drives.
11. Advocate for a sustainable city - SDG 11-?Cities often reinvent themselves for the holidays, donning lights or other decorations to show its cheer. What if it could reinvent more than just its façade? For the upcoming year, advocate for the kind of sustainable city you believe in! Speak to your city council, get involved in city clean-up initiatives or even donate a tree to your city.
FAO and the City of Rome have dedicated this year's tree to sustainability and "Leaving no one behind." And for the first time ever, the lights on the tree are being generated by solar power, a tangible example of energy conservation and responsible consumption.
12. Adopt a low-waste lifestyle - SDG 12 - Remember to reduce, reuse, and recycle. Look for foods and products with less packaging. Give sustainable gifts, find eco-friendly ways to wrap them and support brands that are socially responsible.
13. Be climate aware in your eating and shopping - SDG.13- This holiday, consider the environmental impact of the foods you eat.?Add more pulses to your diet; they are nutritious and take little water to produce. Reduce your carbon footprint by driving less, buying seasonal produce and bringing your own shopping bag.
14. Be ocean-friendly - SDG 14- Choose fish that has been caught or farmed sustainably, such as eco-labelled or certified fish.Avoid buying food items with excess plastic packaging that often ends up in our waterways.
15. Keep parks and soils clean - SDG?15- Holidays can generate a lot of waste. Be sure to dispose of it responsibly. Chemicals from batteries or leftover cleaning detergents, for example, can seep into soils and pollute them.
16. Promote inclusion and respect for others - SDG 16 - This season, make an effort to learn about other religious traditions and holidays. Not everyone may celebrate in the same way as you. Learning more about others helps to cultivate respect towards people of different ethnic origins, religions, gender, sexual orientations or opinions.
17. Share what you have learned! - SDG 17 - Share this story and show support for local initiatives that?promote sustainable development. Team up with a community to make your voice stronger!
Don't let your good habits end after 17 days. This is only the beginning. Let's make a difference this holiday season to ensure Better Production, Better Nutrition, a Better Environment and a Better Life for everyone.

European ....
food security situation in Niger remains extremely concerning, given the continuing high food prices, displacement and security trends.
30 December 2022
EU boost to WFP operations in Cameroon helps address emergency food needs of internally displaced persons and host communities
YAOUNDE - The United Nations World Food Programme (WFP) welcomes a contribution of EUR 4.2 million from the European Union (EU) through the EU's Civil Protection and Humanitarian Aid Operations Department (ECHO) to strengthen WFP response to the emergency food needs of 598,000 people in the northwest and southwest regions of Cameroon. WFP is providing life-saving food assistance to more than 300,000 women, men and children affected by the conflict in both regions.
"The funding could not have come at a more crucial moment, as we are ramping up our assistance to meet increasing food needs in these regions where 1.1 million people are food insecure. As we roll out our 2022-2026 Country Strategic Plan, partners like the EU are vital to our efforts to address the food needs of the most vulnerable food insecure people affected by conflict, climate change and rising costs," said Wanja Kaaria, WFP Representative and Country Director in Cameroon."
The EU funds helped WFP provide both in-kind food including rice, pulses, oil, and salt, and cash assistance in areas where both security and markets conditions allow people to access a variety of food commodities in markets.
The Northwest and Southwest (NWSW) regions of Cameroon continue to face growing humanitarian challenges as violent clashes and insecurity remain widespread. Over one million people were severely food insecure between October and December 2022 (Cadre Harmonisé, October 2022), compared to 978,000 people between June and August in 2022. With recent food price rises linked to the conflict in Ukraine, the number of people needing food assistance in the Northwest and Southwest regions is expected to increase further.
WFP is facing a crucial funding gap of US$ 28 million from January to June 2023 to adequately meet the food and nutrition needs of around one million vulnerable communities and persons displaced by conflict, climate change and rising costs in the Northwest and Southwest, Far North, East, Adamawa, and North regions of Cameroon.

Seeing the bigger picture: 6 ways : IFAD

Climate change is now our daily reality and poor rural people are bearing the brunt of it. But we still have a chance to mitigate its impacts. Climate investments today can reap rewards in the future, helping rural communities adapt and flourish in a world that's ever more uncertain.

IFAD has a long track record of investing in the people at the frontlines of climate change. Most recently, ASAP+ aims to mobilize US$500 million in climate finance to help 10 million smallholder farmers become more resilient to climate change.

By drawing on local knowledge and using tools, IFAD decides where investments will best pay off. One of these tools is Geographic Information Systems (GIS). These systems make it possible to map project locations against satellite imagery, climate data and other geospatial information, like deforestation trends, to better understand where and how climate change is affecting smallholder farming, and what is needed to mitigate its effects.

Here are six ways IFAD uses GIS for effective climate finance:

1. Target areas most in need

Climate investments have most impact when they reach the people who need them most. IFAD uses geospatial methods to identify the areas and communities that are most vulnerable to climate change by analysing:

The climate vulnerability of South Sudan is calculated by combining its exposure, sensitivity and adaptive capacity. Explore the results dashboard.

how sensitive a community is to climate change (e.g. if it's located in a flood-prone area).

how exposed it is to climate change impacts (e.g. if the specific area is expected to flood more often due to climate change).

how much capacity it has to adapt (e.g. a remote community will find it harder to identify other sources of income so it has less capacity to adapt).

2. Identify the right approach

GIS helps identify the right intervention for the right place. For example, the ASHA project in Nepal combined local knowledge with GIS data to develop area-specific adaptation interventions, such as community infrastructure and afforestation to prevent landslides. By the end of 2021, over 21,000 hectares of land were managed using climate-resilient practices and agricultural yields increased by up to 30 per cent.

3. Map climate investments

Many IFAD projects use geotagging, placing precise geographical markers showing where activities are taking place. These are used to draw up maps to understand where work is being done and how successful it is.

Thanks to water points, like in the picture above, herders don't have to walk as far to access water.

In Kyrgyzstan, IFAD-funded projects geotagged over 2,000 places where they had made investments in the livestock sector. Healthier animals can cope better with climate change impacts, like heat stress, while improved infrastructure helps communities move livestock and therefore manage the landscape more effectively.

4. Strengthen the land rights of vulnerable people

Many small-scale farmers don't own their land, so they're less likely to invest in it or adapt their farming practices so they're more sustainable.

In Bolivia, the IFAD-funded ACCESSOS project demarcated and titled over 1.3 million hectares of land, benefiting 157 indigenous communities. These communities and other rural people worked with scientists to map the land's natural resources in the past and the future to devise ways of managing it sustainably.

5. Assess impacts of climate investments

To understand if climate investments are making a difference in selected projects, on completion, IFAD staff survey households about their livelihoods and well-being, tag their geo-locations and collect other location-specific information, such as their climate histories.

In Bangladesh, evaluators tagged the GIS coordinates of markets where IFAD had invested in climate-resilient infrastructure, such as drainage and elevated roads in

oontinue .... 20 page

No biodiversity, No farmers, No food security

IFAD calls for a robust and ambitious agreement at biodiversity COP to protect the future of rural communities and food security around the world.

06 December 2022

Rome, 6 December 2022 - With biodiversity declining to alarming levels around the world, the International Fund for Agricultural Development (IFAD) calls upon leaders participating in the biggest global biodiversity conference in a decade starting tomorrow, to reach a robust agreement which preserves, restores and promotes biodiversity, thus ensuring future global food security and protecting the livelihoods of rural communities everywhere.

"We are at a critical juncture. The rapidly unfolding biodiversity decline means lower food production and less diverse foods. It will further exacerbate hunger and malnutrition levels and ultimately threaten global food security and the livelihoods of hundreds of millions of small-scale farmers in developing countries, "said IFAD President Alvaro Lario, ahead of the fifteenth Conference of the Parties (COP 15) to the UN Convention on Biological Diversity taking place from 7 to 19 December. "COP 15 must result in tangible commitments and action to conserve the world's biodiversity. We need an agreement that is ambitious - and with a clear plan of action, financing, and tracking mechanism."

The world's food production depends on a web of biodiversity made up of plants, animals and micro-organisms, and the interactions among them. But increasing biodiversity losses, with one million species that are at the risk of extinction, and 2 billion hectares of land already degraded, is a major threat to small-scale farmers who rely directly on healthy and biologically diverse ecosystems to grow healthy and abundant food.

Small-scale farmers produce one third of the world's food - about 80 percent of the food in Africa and Asia - and are crucial to global food security. Hunger has grown in recent years - about 828 million people suffered from hunger in 2021. Small-scale producers are also more likely to incorporate, grow and sustain agro-biodiverse systems while producing food.

COP15 aims to adopt a new global accord to halt and reverse the loss of the planet's plants, animals and ecosystems. The Post 2020 Global Biodiversity Framework is a strategy that provides goals and targets for countries to work towards individually and collectively in the next decade and beyond.

"IFAD is committed to accelerate efforts to protect biodiversity through its investments," further explained Lario. "Rural communities and small-scale farmers are important custodians of biodiversity, growing a wider range of species and varieties than large farms."

Through its programmes, IFAD promotes practices such as agroecology, agroforestry as well as many other nature-based solutions. These include cropland, rangeland, peatlands and mangrove restoration which not only enhance biodiversity but also bring important food security benefits. IFAD also supports the production of local, neglected and indigenous crops.

Last year, IFAD adopted its first biodiversity strategy to facilitate the protection, sustainable use and promotion of biodiversity in its operations and committed to focus 30 percent of its climate finance to support nature-based solutions in small-scale agriculture by 2030. It has since then developed a methodology to track financing related to nature-based solutions and a core biodiversity indicator to measure biodiversity improvements in its investments.

Press release No.: IFAD/74/2022

IFAD invests in rural people, empowering them to reduce poverty, increase food security, improve nutrition and strengthen resilience. Since 1978, we have provided US$23.2 billion in grants and low-interest loans to projects that have reached an estimated 518 million people. IFAD is an international financial institution and a United Nations specialized agency based in Rome - the United Nations food and agricul-

How Dao healers are custodians of indigenous knowledge and the natural environment

Set against a mountainside in northern Viet Nam, and overlooking a valley sown with yellow rice, is the small village of Phien Phang. About 50 indigenous families from the Dao-Que Lam community have lived here for generations. The village is over an hour away from the nearest big town, through steep, muddy roads.

IFAD's Indigenous Peoples Assistance Facility (IPAF) finances small grants that support Indigenous Peoples, like the Dao, to build their own culture, identity, knowledge, natural resources, intellectual property, and human rights.Traditional healers explain how they collect herbs from the forest to us as medicineng Th Xuân

Despite its remoteness, the local forest provides everything the residents need to flourish-from food to water and even the medi-

cine that heals them. The Dao people are known for their knowledge of local herbs and forest products that treat diseases.

Mrs Trie??u Thi? Ta?n is one of the traditional healers in this community.

Mrs. Triu Th Tàn's grandmother taught her to collect and process medicinal plants.

A few years ago, her daughter haemorrhaged after giving birth. Nothing seemed to be helping. That is until Mrs Tàng gave her a medicine made from plants from the forest.

The recipe had been passed down to her from her own grandmother, who taught her how to collect and process medicinal plants from the age of 12.

Custodians of the land :

Collecting and processing medicinal plants requires knowledge of the surroundings and the complex forest-based ecosystems in which they grow.

Mr Chu Trieu Lý, another healer, knows that some need special microclimates while others are found only near forest streams. There are climbing plants that only wrap themselves around specific species of trees. The knowledge that the Dao have built up over generations makes them the custodians of these ecosystems.

Mr. Chu Tri u Lý and his wife have a deep understanding of their surroundings and ecosystems.

These medicinal plants only survive in areas where their original habitats are intact. Where harmful farming practices are used, such as excessive use of chemical fertilizers, plants cease to flourish.

Financing growth

IFAD's Indigenous Peoples Assistance Facility (IPAF) finances small grants that support Indigenous Peoples, like the Dao, to build their own culture, identity, knowledge, natural resources, intellectual property, and human rights.Traditional healers explain how they collect herbs from the forest to us as medicineng Th Xuân

Through the principle of free, prior and informed consent, IFAD ensures that Indigenous Peoples drive their own development and determine their own future. The Commercial Smallholder Support Project in the northern provinces of B?c K?n and Cao does just that. Launched in 2016, the project supports equitable ownership and efficient use of forest resources to reduce climate vulnerability.

Indigenous communities around the world have deep knowledge and understanding of the environments that have nurtured them for generations. Protecting these ecosystems is not just a matter of conserving nature, it's about protecting the diversity of human cultures. Holders of traditional knowledge, like Mrs Tàng and Mr Lý, are custodians, passing on lifegiving wisdom to the future.

Climate innovation takes to the stage at COP27

The World Food Programme's Innovation Accelerator showcases disruptive solutions for climate action
15 November 2022, Gulia RakhimovaClimate Resilience

Zimbabwe: Emily checks the pH balance of her lettuce at home in Tshabalala; she hopes to do hydroponics on a larger scale to supply her community with fresh and climate-smart vegetables.

The world is facing the climate crisis. For tens of millions of people, a warmer planet means more frequent and intensive floods, droughts, massive storms and heatwaves that can devastate entire livelihoods and vital ecosystems.

Helping people and communities adapt to a changing climate has a critical role in advancing the World Food Programme's global mission to end hunger.

Climate action requires continuous innovation and adaptation. Through its Munich-based WFP Innovation Accelerator, WFP promotes innovative solutions that can disrupt hunger and speed up impact across a number of the UN's Sustainable Development Goals.

This year's WFP Innovation Challenge specifically aimed to strengthen our support for startups and innovations that drive climate adaptation and build long-term resilience. Through a global call launched in June, we identified eight climate innovation projects that will soon start their journey with WFP.

At the Accelerator, we are in a unique position to connect startups with humanitarian and development operations to provide deep contextual knowledge that gives them the highest chance of success and scale.

At COP27, WFP will showcase disruptive solutions for climate action at an event titled Disrupt hunger - innovating for people and planet on 17 November. The event will highlight the opportunity to progress towards a climate-resilient future through innovation and public-private collaboration. Here's a taste of some of our innovations that contribute to climate adaptation and resilience.

Post-harvest technologies for resilient food systems

Zambia: Catherine, a smallholder farmer, packs maize in a hermetic storage bag. Photo: WFP/PHL

To mitigate the impacts of climate change on agricultural production and supply chains, the WFP PHL Venture supports farmers in implementing innovative business models to increase the adoption of post-harvest loss (PHL) technologies.

One proven PHL solution is the hermetic bag, which allows food to be stored for longer so farmers can sell outside crop harvest periods. This adaptation practice reduces losses dramatically and enables farmers to have more predictable incomes.

Jordan. Nihaya, a widow and mother of three, worked with WFP to obtain training on hydroponic growing techniques, enabling her to feed her livestock fresh and healthy fodder.

Hydroponics for growing food in impossible places

WFP's hydroponic initiative, H2Grow, brings locally adaptable and affordable climate-smart hydroponic units to food-insecure communities facing the challenges of dry terrain. Now food grows even in the harshest conditions - deep in the Sahara desert - because the technique uses 90 percent less water and zero soil. Its impact is far-reaching, enabling people in 21 countries to grow fresh food or animal feed and provide for themselves.

A waste-to-fuel solution to prevent air pollution

India: Takachar created a portable technology that enables smallholder farmers to process their crop residues, such as rice straws, into fertilizers at the farm gate. Photo: WFP/Takachar.

Many farmers burn crop residues in the open air to eliminate waste from harvest, causing air pollution. Takachar, an award-winning company achieving impact in WFP's Sprint Programme in India, offers an innovative technology to address this problem. It deploys small-scale, portable processing units in farms to convert waste into sellable bioproducts like fuel and fertilizer. As well as increasing farmers' income by up to 40 percent, if scaled, this technology could reduce carbon dioxide emissions by a billion tonnes a year.

Risk management for stable livelihoods

Guatemala. Women in the Plan de

Jocote community are growing drought-resistant crops as part of WFP's resilience-building initiative and are now ready for the dry season.

The pandemic has taught us that while we can't predict the future, innovation can help ensure continuity amid disruption and uncertainty. WFP's R4 Rural Resilience Initiative embraces this principle. The initiative supports smallholder farmers to adopt four risk-management approaches: improved resource management (risk reduction); access to insurance (risk transfer); investment, livelihood diversification and microcredit (prudent risk taking); and savings (risk retention). These integrated '4 Rs' boost food and income security and build resilience to climate risks.

Innovating today for a better tomorrow

Climate change has created an enormous incentive to bolster innovation and global cooperation. We need to continue engaging with governments and the private sector to mobilize resources and knowledge for addressing the climate crisis and promoting food security. There's a long way to go, but we must keep the momentum going for people and the planet.

We are grateful for the dedicated support of our multi-year partners: the German Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ), the German Federal Foreign Office (GFFO), the Bavarian State Ministry of Food, Agriculture and Forestry, Luxembourg, the Netherlands and USAID, as well as the Austrian Development Agency, BASF Stiftung, Bill and Melinda Gates Foundation, Czech Republic, France, GIZ, Innovation Norway and John Deere Foundation. With less than a decade left to accomplish the SDGs, we must pool our resources and co-create a better future for everyone, one innovation at a time.

European Unionprovide emergency food assistance

30 december 2022

NIAMEY - The United Nations World Food Programme (WFP) is providing life-saving food assistance to an increasing number of vulnerable people affected by population displacements in Niger, thanks to EUR 11 million provided by the European Union's Humanitarian Aid department (ECHO). The funding has allowed WFP to meet the needs of 584,500 food-insecure people in Niger through cash and food assistance in 2022.

"This support from ECHO has been crucial for WFP to implement its emergency response. This partnership has been vital in responding to the humanitarian needs of vulnerable groups, including IDPs, refugees, and host families that are particularly affected by population displacements as a result of socio-economic pressures on livelihoods and competition over dwindling natural resources," said Jean-Noel Gentile, WFP Representative and Country Director in Niger.

In 2022, close to 70 percent of WFP's emergency food assistance in Niger was delivered via cash, a major shift from in-kind food transfers. Cash-based transfers remain the most effective and efficient way for WFP to help vulnerable families and individuals combat hunger, malnutrition and improve their food security.

The unprecedented food crisis that has affected 4.4 million people in Niger in 2022 (Cadre Harmonisé, Nov 2022) is driven by the combined effects of conflict in neighbouring countries, climate shocks such as droughts and floods, economic and political crises, poor harvests and rising costs of food and fuel. Insecurity forced 376,000 people to

flee their homes in 2022.

The November 2022 Cadre Harmonisé food security analysis shows that 2.9 million people are projected to be acutely severely food insecure during the June-August 2023 lean season - around 11 percent of the country's population. While this represents a drop from the unprecedented levels seen in 2022, this figure remains the second highest since Cadre Harmonisé analyses began in Niger, and well above that of a "normal year" like 2020/21. The

Continue 31

काठमाडौं जि.प्र.का.द.नं.. १३६/०६२/०६३ पुस २०७९, वर्ष १८ अङ्क १०३